

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАКЛАД ВИЩОЇ ОСВІТИ «ПОДІЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «КИЇВСЬКИЙ АВІАЦІЙНИЙ ІНСТИТУТ»
ВОЛИНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ**

**ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ
І ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
КОНФЕРЕНЦІЇ «ОСВІТНІ ТА СОЦІАЛЬНО-
ГУМАНІТАРНІ НАУКИ В УМОВАХ СУЧАСНИХ
ВИКЛИКІВ І ЗМІН»**

26-27 листопада 2025 року

Кам'янець-Подільський, ЗВО «ПДУ» – 2025

Рекомендовано до друку вченою радою Закладу вищої освіти «Подільський державний університет» (протокол № 14 від 22.12.2025 р.)

РЕЦЕНЗЕНТИ

Дуганець В.І., доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри тракторів, автомобілів та енергетичних засобів Закладу вищої освіти «Подільський державний університет»

Богданець-Білокаленко Н.І., доктор педагогічних наук, професор, завідувач відділу навчання мов національних меншин та зарубіжної літератури Інституту педагогіки НАПН України

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

Алла ІВАНОВСЬКА, доктор юридичних наук, професор, в.о. ректора Закладу вищої освіти «Подільський державний університет»;

Вікторія РАРИЦЬКА, кандидат юридичних наук, перший проректор Закладу вищої освіти «Подільський державний університет»;

Ірина ЯСІНЕЦЬКА, доктор економічних наук, професор, проректор з навчальної, науково-інноваційної та міжнародної діяльності Закладу вищої освіти «Подільський державний університет»;

Алла БОДНАР, кандидат історичних наук, доцент, завідувач кафедри права, професійної та соціально-гуманітарної освіти Закладу вищої освіти «Подільський державний університет»;

Микола ПОПОВИЧ, доктор філософських наук, професор, професор кафедри права, професійної та соціально-гуманітарної освіти Закладу вищої освіти «Подільський державний університет»;

Катерина ГОРАШ, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри права, професійної та соціально-гуманітарної освіти Закладу вищої освіти «Подільський державний університет»

Аліна ГАВЛОВСЬКА, кандидат юридичних наук, доцент, завідувач кафедри національного, міжнародного права та правоохоронної діяльності Херсонського державного університету.

Освітні та соціально-гуманітарні науки в умовах сучасних викликів і змін [Електронний ресурс]: збірник наукових матеріалів І Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Кам'янець-Подільський, 26-27 листопада 2025 р. — Кам'янець-Подільський, 2025. — 164 с.

ISBN 978-617-7945-55-9

У виданні зібрано наукові матеріали учасників І Всеукраїнської науково-практичної конференції «Освітні та соціально-гуманітарні науки в умовах сучасних викликів і змін», в яких висвітлено результати досліджень проблем освіти і соціально-гуманітарних наук для забезпечення функціонування та розвитку закладів вищої освіти в сучасних реаліях; представлено досвід України та Європи протистояння української вищої освіти викликам війни. Зокрема, дослідниками розглянуто сучасні тенденції розвитку освіти в Україні та за кордоном; гуманітарні науки та освіта в цифровому суспільстві; цінності у викладанні історії, філософії та суспільних наук: виклики для української освіти в контексті російсько-української війни; інтеграційні процеси гуманітарних і освітніх наук тощо.

Видання адресоване вченим і дослідникам, докторантам, аспірантам, здобувачам вищої освіти, представникам державних органів влади та громадських освітніх організацій.

Відповідальність за достовірність фактів, цитат, посилань на джерела та вживання назв документів, власних імен тощо несуть автори публікацій.

ЗМІСТ

ТЕЗИ ДОПОВІДЕЙ НА ПЛЕНАРНОМУ ТА СЕКЦІЙНИХ ЗАСІДАННЯХ

БОДНАР Алла

ОСВІТА ПІД ОБСТРІЛОМ: ЯК ВІЙНА ЗМІНЮЄ ЦІННІСНИЙ ЗМІСТ
ІСТОРІЇ ТА СУСПІЛЬСТВОЗНАВСТВА.....8

БОНДАР Людмила

ІНТЕРАКТИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ У ВИКЛАДАННІ ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ
У ЗФПО: ВІД АУДИТОРІЇ ДО ОНЛАЙН-СЕРЕДОВИЩА.....11

БОРІДКО Ольга

ВПЛИВ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА РОЗВИТОК ГУМАНІТАРНИХ НАУК.....14

ВАРАВА Ірина

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ
В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ.....16

ГАВЛОВСЬКА Аліна

НОРМАТИВНО-ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМИ ОХОРОНИ ЗЕМЕЛЬ
ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНОГО ФОНДУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....19

ГОРАШ Катерина

ІННОВАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЗВО ЯК СТРАТЕГІЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ЯКОСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ВІЙНИ.....22

ГРОМИК Андрій

ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ ОСВІТИ В УКРАЇНІ: СУЧАСНІ ТРЕНДИ.....25

ГРОМИК Лариса

ЛІНГВОДИДАКТИЧНИЙ АСПЕКТ ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ
ПИСЕМНОГО МОВЛЕННЯ У ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ
В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ.....28

ГРОМИК Олександр, ДУГАНЕЦЬ Віктор

ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ПРОФЕСІЙНІЙ ОСВІТІ
ЯК ВИМОГА СУЧАСНОСТІ.....31

HUMENIUK Iryna

THE IMPACT OF GLOBAL LANGUAGE STANDARDS
(CEFR, IELTS, TOEFL, PTE) ON THE MODERNISATION
OF LINGUISTIC EDUCATION IN UKRAINE.....34

ГУРАЛЮК Андрій ВІЗУАЛЬНИЙ ПАСПОРТ ЦИФРОВОЇ КОЛЕКЦІЇ ЯК ІНСТРУМЕНТ ІДЕНТИЧНОСТІ.....	37
ДЕМЧЕНКО Наталія, ЛЕБЕДЮК Тетяна ПСИХОЛОГІЧНА ПІДТРИМКА ОСІБ ПОХИЛОГО ВІКУ В ДІЯЛЬНОСТІ ПРАКТИЧНОГО ПСИХОЛОГА.....	40
ЖИГАЛЮК Ангеліна СЕМАНТИЧНА ОРГАНІЗАЦІЯ ОСВІТНЬОГО КОНТЕНТУ В ЦИФРОВИХ СЕРЕДОВИЩАХ.....	42
ЗБАРАВСЬКА Леся СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ФІЗИЧНОЇ ОСВІТИ У ВИЩІЙ ШКОЛІ УКРАЇНИ ТА ЗА КОРДОНОМ.....	45
КАДЕНЮК Олександр ІСТОРИЧНІ НАВЧАЛЬНІ ДИСЦИПЛІНИ В СИСТЕМІ СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНОЇ ОСВІТИ.....	48
КРОПОЧЕВА Наталія ОСВІТЯНСЬКІ БІБЛІОТЕКИ У ДОБУ ЦИФРОВИХ ЗМІН: ІННОВАЦІЙНІ НАПРЯМИ У ФОРМУВАННІ НОВОЇ КУЛЬТУРИ ЧИТАННЯ.....	55
ЛЕСИК Ганна РОЛЬ КОГНІТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ПРЕДМЕТІВ СОЦІО-ГУМАНІТАРНОГО ЦИКЛУ.....	58
МАКСИМЕЦЬ Оксана ІНТЕГРАЦІЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ ДЛЯ ОПТИМІЗАЦІЇ ПРОЦЕСУ ВИВЧЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ.....	61
МУШЕНИК Ірина ГЕЙМІФІКАЦІЯ ТА ВІРТУАЛЬНА РЕАЛЬНІСТЬ У ЦИФРОВІЙ ОСВІТІ.....	64.
НАЗАРЕНКО Інна ПРОБЛЕМА ЕТИЧНИХ ТА ПРАГМАТИЧНИХ АСПЕКТІВ ВИКОРИСТАННЯ ГЕНЕРАТИВНИХ AI-МОДЕЛЕЙ У ВИЩІЙ ШКОЛІ.....	67
НАЗАРЕНКО Інна ПЕДАГОГІЧНІ СТРАТЕГІЇ ВИКОРИСТАННЯ НАРАТИВНИХ ПРАКТИК (СТОРИТЕЛІНГУ) ДЛЯ РОЗВИТКУ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ.....	69

НЕСТЕРЕНКО Валерій ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ ПРИ ВИВЧЕННІ ПОЛІТОЛОГІЇ.....	72
ПОЛІЩУК Анастасія ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ ЦІЛЕЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ООН У МІЖНАРОДНИХ ОСВІТНІХ ПРОЄКТАХ.....	75
ПОПОВИЧ Микола, ПОПОВИЧ Корнелій-Дмитро ФІЛОСОФСЬКО-МЕТОДОЛОГІЧНА КОМПОНЕНТА СТРУКТУРИ ЗНАННЯ СОЦІАЛЬНИХ, ГУМАНІТАРНИХ, ПОВЕДІНКОВИХ ТА ЕКОНОМІЧНИХ НАУК	77
РИМАР Наталія АГРАРНА ТЕРМІНОЛОГІЯ В ДОБУ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ: ФОРМУВАННЯ НОВИХ ПОНЯТЬ І КОМУНІКАТИВНИХ ПРАКТИК.....	85
СЕМЕНИШЕНА Руслана РОЗВИТОК ЗМІШАНОГО НАВЧАННЯ: ДОСВІД УКРАЇНИ ТА ПРОВІДНИХ ОСВІТНІХ СИСТЕМ СВІТУ.....	88
СТАДНІЧЕНКО Ольга ВПРОВАДЖЕННЯ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ ДЛЯ ВИВЧЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ.....	91
ТЕРЕНТЬЄВА Наталія ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ ПРИ РОБОТІ З БАЗАМИ ЗНАНЬ ЦИФРОВИХ ОСВІТНІХ РЕСУРСІВ.....	94
ТИТАРЕНКО Інна, ШИЛО Олексій ІНСТРУМЕНТИ ДЛЯ ГРАФІЧНОГО МОДЕЛЮВАННЯ ТА КРЕСЛЕННЯ В ОСВІТІ.....	96
ФЕРУК Денис, ДУГАНЕЦЬ Віктор ПРОФЕСІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ АВТОМОБІЛЬНОГО ТРАНСПОРТУ	99
ФІЛЕНКО Валентин, ГОРАШ Катерина ПРОФЕСІЙНЕ САМОВДОСКОНАЛЕННЯ ВИКЛАДАЧА ЯК АКТУАЛЬНА ПРОБЛЕМА ПЕДАГОГІЧНОЇ НАУКИ І ПРАКТИКИ.....	102
ЦИГАНЮК Микола ЗАГАЛЬНО-ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ НЕФОРМАЛЬНОЇ ПРАВОВОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ.....	105
ЧАЙКОВСЬКА Ольга ВИКЛИКИ ЦИФРОВІЗАЦІЇ: КЛІПОВЕ МИСЛЕННЯ, ІНФОРМАЦІЙНІ БУЛЬБАШКИ ТА ЕТИКА ТЕХНОЛОГІЙ.....	108

ЧАЙКОВСЬКА Уляна МІЖДИСЦИПЛІНАРНІ ПІДХОДИ: ГУМАНІТАРНІ НАУКИ ТА ЦИФРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ.....	111
--	-----

ШУЛЬГА Олена МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ: ТРАДИЦІЇ ТА ІННОВАЦІЇ.....	114
---	-----

ЩЕГЕЛЬСЬКА Катерина РОЗВИТОК ЦИФРОВИХ БІБЛІОТЕК В ЄВРОПІ.....	117
---	-----

ТЕЗИ ПОВІДОМЛЕНЬ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

АНДРУШКО Вероніка ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ У ФОРМУВАННІ АДАПТИВНИХ НАВЧАЛЬНИХ ПРОГРАМ.....	119
--	-----

БОЙКО Владислав ЦИФРОВІ ІНСТРУМЕНТИ ФОРМУВАННЯ КОРПОРАТИВНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ НА УКРАЇНСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ: ОСВІТНІЙ ТА ГУМАНІТАРНИЙ ВИМІР.....	122
--	-----

ГАЙДАМАЧЕНКО Анна, ВАРАВА Ірина ОСОБИСТІСНІ ЧИННИКИ МОРАЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ ПІДЛІТКІВ.....	125
--	-----

ДУХЕВИЧ Олександр ВИКОРИСТАННЯ ЧАТ БОТІВ І ВІРТУАЛЬНИХ АСИСТЕНТІВ У НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ.....	128
---	-----

ДУХОТА Максим ПСИХОЛОГІЧНА АДАПТАЦІЯ МОБІЛІЗОВАНИХ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ В УМОВАХ ПОВНОМАСШТАБНОЇ ВІЙНИ.....	130
---	-----

ЗАРВАНСЬКИЙ Олександр ОСВІТНІ МОДЕЛІ ПІДГОТОВКИ МЕНЕДЖЕРІВ ДО ФОРМУВАННЯ СУЧАСНИХ УПРАВЛІНСЬКИХ СТРУКТУР НА ПІДПРИЄМСТВАХ: УКРАЇНСЬКИЙ ТА ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД.....	133
--	-----

КАКОРІНА Валерія ВІДЕОІНТЕРВ'Ю ЯК ЗАСІБ СТВОРЕННЯ ПУБЛІЧНОГО ІМІДЖУ ОСОБИ В МЕДІА.....	135
---	-----

КОРЕЦЬ Анна ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК МЕДІАГРАМОТНОСТІ В ДІТЕЙ ЧЕРЕЗ ДРУКОВАНІ Й ЦИФРОВІ РЕСУРСИ.....	137
---	-----

КРОВІЦЬКА Валерія ПОДКАСТ ЯК ІНСТРУМЕНТ ДОКУМЕНТУВАННЯ ДОСВІДУ УКРАЇНЦІВ ЗА КОРДОНОМ У ЧАС ВІЙНИ.....	139
КУШНІР Аліна ЕКОНОМІЧНА КРИЗА ПІД ЧАС ВІЙНИ В УКРАЇНІ.....	142
МЕЛЬНИК Олександр, СЕМЕНИШЕНА Руслана ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ УКРАЇНСЬКОЇ ТА ЄВРОПЕЙСЬКОЇ МОДЕЛЕЙ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ ОСВІТИ.....	146
ПАВЛОВА Катерина, ВАРАВА Ірина ВПЛИВ ХРОНІЧНИХ ЗАХВОРЮВАНЬ НА МЕНТАЛЬНЕ ЗДОРОВ'Я, НА ПРИКЛАДІ ТУБЕРКУЛЬОЗУ.....	149
ПАЦКАНЬ Мар'яна, ВАРАВА Ірина ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ ДОСЯГНЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ УСПІШНОСТІ МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ.....	151
ПОСТОЙ Анна ВИКОРИСТАННЯ СИСТЕМИ ВІЗУАЛІЗАЦІЇ ДАНИХ У НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ.....	154
РЕВЯКІНА Анастасія, ВАРАВА Ірина АДАПТАЦІЯ ДЕМОБІЛІЗОВАНИХ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ДО УМОВ СІМЕЙНОГО ЖИТТЯ.....	156
СИРОТІЮК Кароліна МЕДІАІНТЕРВ'Ю В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ: МОЖЛИВОСТІ ДЛЯ ЗБЕРЕЖЕННЯ ЛОКАЛЬНОЇ ІСТОРІЇ ТА КУЛЬТУРНОЇ ПАМ'ЯТІ СЕЛА.....	158
ЯЦЮК Анастасія СУЧАСНІ ЦИФРОВІ МЕДІАПРАКТИКИ У ВИСВІТЛЕННІ РЕСТОРАННОЇ СФЕРИ: ЕВОЛЮЦІЯ ФОРМАТІВ ТА КОНТЕНТНИХ ПІДХОДІВ.....	161

ТЕЗИ ДОПОВІДЕЙ НА ПЛЕНАРНОМУ ТА СЕКЦІЙНИХ ЗАСІДАННЯХ

УДК 37.014.5:316.7:355

Алла БОДНАР

канд. іст. наук, доцент,
завідувач кафедри права, професійної
та соціально-гуманітарної освіти
Закладу вищої освіти «Подільський державний університет»,
м. Кам'янець-Подільський

ОСВІТА ПІД ОБСТРІЛОМ: ЯК ВІЙНА ЗМІНЮЄ ЦІННІСНИЙ ЗМІСТ ІСТОРІЇ ТА СУСПІЛЬСТВОЗНАВСТВА

Повномасштабна війна Росії проти України стала чинником, який докорінно змінив функціонування всієї системи освіти, особливо гуманітарного блоку. Дисципліни історичного та суспільствознавчого циклу виявилися в центрі цивілізаційного протистояння, оскільки саме вони визначають ціннісні орієнтири молодих поколінь, формують громадянську стійкість і здатність до критичного аналізу інформації. В умовах збройної агресії ці предмети перестають бути суто академічними: вони стають інструментами національної безпеки, збереження історичної пам'яті, протидії пропаганді та формування демократичної ідентичності.

Дослідження впливу війни на освіту посідає важливе місце у працях Ю. Ніколаєнко (2023), О. Пометун (2022) [4], Г. Касьянова (2021), а також міжнародних організацій UNESCO (2022) та UNICEF (2023) [5], які акцентують увагу на інтерпретації історичних подій, розвитку критичного мислення та громадянських компетентностей. Однак проблема переосмислення ціннісного змісту історії та суспільствознавства у воєнних умовах потребує подальшого системного аналізу, оскільки вона є стратегічно важливою для відновлення й майбутнього розвитку держави [1].

У мирний час питання національної ідентичності нерідко залишається на периферії освітнього процесу. В умовах війни воно стає центральним. Учні й студенти щодня запитують себе: хто ми? яку країну будуємо? за що боремося? Школа і університет перетворюються на середовища, де не просто здобувають знання – тут шукають відповіді на фундаментальні питання про спільноту та її майбутнє.

Освітній процес формує у молоді розуміння, що національна ідентичність – це не лише історичні події чи символи, а й реальна відповідальність, яка проявляється у щоденних вчинках: волонтерстві, взаємопідтримці, готовності допомагати ближньому. Через освіту суспільство усвідомлює свою суб'єктність – здатність захищати свободу та діяти як єдина політична нація [2].

Історія в умовах війни більше не сприймається як набір дат і подій, відірваних від реальності. Сучасні події змушують переосмислити минуле, побачити закономірності

та відновити ті сторінки історії, що були десятиліттями витіснені або спотворені імперськими наративами.

Війна розкриває небезпеку історичних маніпуляцій і пропаганди. Тому зростає роль медіаграмотності та історичного аналізу: учні вчаться відрізняти факти від інтерпретацій, бачити причинно-наслідкові зв'язки, усвідомлювати, як політичні режими використовують історію для впливу на суспільство [3].

У школах і громадах формується культура підтримки: учителі допомагають дітям пережити стрес, учні включаються в волонтерські ініціативи, освітні заклади стають центрами соціальної мобілізації. Ця солідарність закладає основу громадянського суспільства майбутнього.

Сучасні покоління бачать реальні приклади громадянської мужності: роботу волонтерів, рятувальників, лікарів, військових. Це задає нову планку суспільної відповідальності, а освіта слугує простором, де молодь осмислює та переймає ці моделі поведінки.

Війна радикально змінила спосіб, у який відбувається навчання.

Школи та університети працюють у змішаних форматах: онлайн, офлайн, в укриттях, за скороченим чи асинхронним графіком. Освітня система стала більш мобільною та технологічною, що відкриває можливості для майбутнього розвитку.

У моменти небезпеки навчальні заклади стають місцями, де діти відчують стабільність і підтримку. Педагоги відіграють роль не лише викладачів, а й наставників, які допомагають долати стрес, тривогу та страх.

Інформаційна війна супроводжує війну фізичну. Школа стає ключовим інструментом захисту від маніпуляцій. Учні вчаться оцінювати інформацію, аналізувати джерела, розуміти природу фейків та пропаганди. Це формує стійке суспільство, яке важче підмінити чужими смислами [6].

Сучасний досвід робить культуру пам'яті не просто частиною гуманітарної освіти, а підґрунтям суспільної стійкості. Пам'ять про загиблих, героїв, волонтерів формує спільну відповідальність перед минулим і майбутнім. Молодь розуміє, що свобода має ціну, а історія — це не музейний експонат, а живий процес, учасниками якого вони стають.

Війна докорінно змінює ціннісний зміст освіти, історії та суспільства. Навчальні заклади стають не лише місцем здобуття знань, але й простором формування ідентичності, психологічної підтримки, громадянської відповідальності та критичного мислення. Війна змушує по-новому читати історію, відкидати колоніальні міфи, переосмислювати минуле у світлі сучасних подій [7].

Освіта під обстрілом демонструє свою силу — здатність не лише адаптуватися, а й виконувати ключову роль у збереженні суспільної цілісності. Саме через освітній процес формується покоління, яке усвідомлює ціну свободи, цінність людського життя, важливість правди та солідарності. Це покоління стане основою повоєнного відновлення та модернізації країни.

Таким чином, війна, попри біль і руйнування, надає освіті нову місію: не лише передавати знання, а формувати суспільство, спроможне будувати майбутнє на основі

свободи, гідності та стійкості. Саме ці цінності стануть фундаментом нової України, яку творять сьогоднішні учні, вчителі та вся освітня спільнота.

Список використаних джерел

1. Касьянов, Г. *Past Continuous: історична політика 1980-х — 2000-х. Україна та сусіди*. Київ: Laurus, 2018. 392 с.
2. Сідлецький, С., & Шандар, А. (2024). Вища освіта в Україні в умовах воєнного стану: виклики та пріоритети. *Економіка та суспільство*, (64). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-64-151>
3. Пометун О. І. Навчання історії і громадянської освіти: окремі чи інтегровані курси // Компетентнісно орієнтоване навчання: виклики та перспективи : зб. тез III Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф., м. Київ, 2021. — С. 180–183. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/724554>
4. UNESCO. *Education in Emergencies: Global Report*. Paris: UNESCO, 2022.
5. UNICEF. *Education under Attack: Ukraine*. New York: UNICEF, 2023.
6. Міністерство освіти і науки України. *Оновлені програми історії та громадянської освіти*. Київ: МОН України, 2023.
7. Центр стратегічних комунікацій. *Звіт про інформаційну стійкість молоді*. Київ: Центр стратегічних комунікацій, 2023.

Людмила БОНДАР
викладач української мови
та зарубіжної літератури,
завідувач відділення «Профільна освіта»
Ківерцівського фахового медичного коледжу
Волинської обласної ради,
м. Ківерці

ІНТЕРАКТИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ У ВИКЛАДАННІ ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ У ЗФПО: ВІД АУДИТОРІЇ ДО ОНЛАЙН-СЕРЕДОВИЩА

У сучасних умовах модернізації освітнього процесу викладання зарубіжної літератури в закладах фахової передвищої освіти набуває нових форм та методів, пов'язаних із цифровізацією та розширенням можливостей інтерактивної взаємодії. Інтерактивні технології стають не лише інструментом підвищення мотивації здобувачів освіти, але й важливим чинником формування їхніх ключових компетентностей, актуальних для професійного та особистісного розвитку.

Одна із визначальних тенденцій розвитку сучасної методики викладання – перехід від традиційних репродуктивних методів до діяльнісного, студентоцентричного формату навчання, згідно з яким у сучасних технологіях навчання «особистість, тобто здобувач освіти, – головний суб'єкт, мета, а не засіб досягнення поставленої мети» [2, с. 196]. У цьому контексті інтерактивність на заняттях зарубіжної літератури розглянуто як спосіб залучення здобувачів освіти до активної інтерпретації художнього тексту, у процесі якої важливою стає здатність дискутувати, аргументувати, порівнювати різні читацькі позиції, застосовувати елементи аналізу та творчого осмислення літературних явищ.

Змішане та дистанційне навчання, яке набуло широкого поширення у закладах фахової передвищої освіти, суттєво розширило можливості для інтерактивної взаємодії. Особливого значення в такій ситуації набувають цифрові інструменти комунікації, які, на думку Г. Генсерук, М. Бойко та С. Мартинюк, стимулюють активність здобувачів освіти та сприяють розвитку у них навичок самостійного опрацювання інформації [1, с. 33].

Використання платформ відеоконференцій, інтерактивних дошок, цифрових сервісів для спільної роботи та мультимедійних проєктів дозволяє організовувати продуктивну навчальну діяльність як в аудиторії, так і в онлайн-середовищі. Здобувачі освіти отримують можливість брати участь у віртуальних дискусіях, виконувати командні завдання та аналітичні вправи, що забезпечує високий рівень динамічності та партнерства між викладачем і студентами. За словами Н. Марчук, завдяки цифровим ресурсам «студенти можуть отримувати доступ до сучасних навчальних матеріалів, курсів та фахових ресурсів з усього світу» [3, с. 51]. І. Розман підкреслює, що використання цифрових платформ, віртуальних ресурсів і проєктних завдань сприяє

формуванню креативного та критичного мислення, розвитку аналітичних навичок та підвищенню мотивації до глибокого опрацювання художніх текстів [4].

Широкі можливості для роботи на заняттях зарубіжної літератури відкриває використання онлайн-інструментів: інтерактивних плакатів ThingLink і Genially, мультимедійних вправ LearningApps і Wordwall, хмар тегів WordArt, QR-кодів, віртуальних дошок Padlet, Linoit, Jamboard, майнд-меппінгу в XMind, онлайн-тестів Google Forms тощо. Завдяки таким сервісам здобувачі освіти можуть створювати цифрові презентації, ментальні карти образів твору, картки персонажів, віртуальні галереї, тематичні колажі чи навіть сторінки героя у соціальних мережах. Це робить освітній процес не лише інтерактивним, а й наближеним до реальних комунікаційних практик молоді. Зокрема, Google Jamboard дає змогу створювати інтерактивні схеми та карти символів, які допомагають структурувати інформацію та полегшують опрацювання змісту літературного твору. Онлайн-сервіс Canva сприяє розвитку творчості, оскільки дозволяє створювати буктрейлери, афіші, візуальні інтерпретації та мультимедійні матеріали. Платформа ThingLink забезпечує створення інтерактивних карт, що відтворюють маршрути персонажів або географію твору, роблять аналіз тексту більш наочним та захопливим.

Особливої уваги заслуговує інструмент ThingLink Scenario Builder, який дає змогу моделювати навчальні ситуації, відтворювати просторові середовища творів або створювати інтерактивні маршрути за конкретним літературним сюжетом. Такі цифрові сценарії забезпечують ефект присутності, сприяють глибшому зануренню в зміст твору та формують у здобувачів освіти навички інтерпретації й критичного осмислення інформації.

Використання віртуальної дошки Padlet на заняттях із зарубіжної літератури – ефективний інструмент організації освітньої діяльності та підготовки здобувачів освіти до підсумкових занять. Інтерактивні дошки, створені протягом семестру, стають цінним ресурсом, на якому збережені матеріали аналізу художніх текстів, тематичні добірки цитат, ілюстрації, відео та інші навчальні ресурси. Студенти можуть створювати власні Padlet на конкретні теми як індивідуально, так і в груповому форматі, що сприяє розвитку творчих, аналітичних та комунікативних навичок. Крім того, Padlet може бути використаний для організації вибору тем для проєктних завдань, що дозволяє здобувачам освіти бачити доступні та вже обрані теми, а викладачу – відстежувати процес підготовки та оцінювати активність групи.

Важливим інструментом активізації пізнавальної діяльності є гейміфікація. Онлайн-квести у Google Forms, вікторини на Kahoot і Quizizz, а також рольові ігри у форматі «суду над героєм» сприяють підвищенню мотивації здобувачів освіти, формують уміння аргументувати власну позицію та розвивають критичне мислення. Значний потенціал має колаборативне навчання, реалізоване через онлайн-мозкові штурми в Miro, спільну роботу в Google Docs та тематичні дискусії на форумах. Такі форми діяльності стимулюють розвиток комунікативних умінь і сприяють глибшому осмисленню художнього тексту.

Водночас інтерактивні технології ставлять перед викладачем певні виклики, пов'язані з різним рівнем цифрової компетентності здобувачів освіти, ризиками інформаційного перевантаження та необхідністю методичного опрацювання цифрових інструментів. Проте їхнє впровадження в поєднанні з можливостями онлайн-середовища забезпечує модернізацію методики викладання та створює умови для компетентісно орієнтованого освітнього простору в ЗФПО, де зарубіжна література стає не лише навчальним предметом, а й засобом розвитку критичного, креативного й аналітичного мислення.

Отже, інтерактивні технології, адаптовані до аудиторної та онлайн-роботи, підвищують ефективність вивчення зарубіжної літератури та допомагають реалізувати компетентісний підхід у ЗФПО. Вони орієнтують освітній процес на особистість здобувача, сприяють розвитку його аналітичних та творчих здібностей. Інтеграція цифрових платформ та онлайн-інструментів відкриває нові можливості для взаємодії, дозволяє урізноманітнити види діяльності та створює сучасне мультимедійне літературне середовище. Інтерактивні підходи дозволяють наблизити освітній процес до потреб сучасних здобувачів, сприяють формуванню їхньої читацької культури та професійної мобільності.

Список використаних джерел

1. Генсерук Г., Бойко М., Мартинюк С. Цифрові інструменти комунікації в освітньому процесі закладу вищої освіти. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка*. Серія «Педагогіка». 2022. № 1 (1). С. 31–39. DOI: <https://doi.org/10.25128/2415-3605.22>.
2. Катериняк М. Сучасні методи навчання в закладах освіти. *Актуальні питання сучасної науки*: зб. наук. праць III всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції (м. Бережани, 6 квітня 2020 р.). Бережани : ВП НУБіП України «Бережанський агротехнічний коледж», 2020. С. 194–204.
3. Марчук Н. А. Цифрові інструменти в професійній освіті України: історія виникнення, особливості впровадження та перспективи. *Професійно-прикладні дидактики*. 2024. Вип. 2. С. 48–53. DOI <https://doi.org/10.37406/2521-6449/2024-2-8>.
4. Розман І. І. Теоретичні та методичні засади формування критичного мислення старшокласників у процесі вивчення зарубіжної літератури: монографія. Мукачево : Вид-во МДУ, 2025. 152 с.

ВПЛИВ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА РОЗВИТОК ГУМАНІТАРНИХ НАУК

Сучасне суспільство перебуває в постійному стані трансформації, значною мірою зумовленої стрімким розвитком технологій, які створюють нові можливості для прогресу різних галузей знань. Особливе місце в цьому процесі займає інтеграція цифрових інструментів у різні сфери життєдіяльності людини, зокрема в систему освіти, що сприяє підвищенню ефективності навчального процесу та відкриває нові перспективи для формування компетентностей майбутнього. Гуманітарні науки, які традиційно базувалися на аналізі текстів, історичних джерел, культурних явищ та соціальних практик, поступово інтегрують у свою методологію цифрові інструменти. Використання технологій обробки даних, цифрових архівів, віртуальних реконструкцій, штучного інтелекту та інтелектуальних систем аналізу відкриває нові можливості для вивчення культурної спадщини, мовних процесів та соціальних комунікацій. Ці зміни зумовлюють переосмислення традиційних підходів і сприяють формуванню нових міждисциплінарних напрямів, зокрема цифрової гуманітаристики. Водночас цифровізація ставить перед гуманітарними науками низку викликів, пов'язаних із збереженням глибинного змісту знань, етикою використання технологій та забезпеченням якості інтерпретацій. Саме тому дослідження впливу цифрових технологій на розвиток гуманітарних наук є актуальним завданням сучасної наукової думки.

У академічному середовищі вже проводяться численні розвідки, присвячені впровадженню цифрових технологій у викладання гуманітарних наук. Зокрема, проблематику використання ІКТ у навчальному процесі досліджували Биков В., Близнюк Т., Гуржій А., Жалдак М., Карташова Л., Качак Т., Луговий В., Морзе Н., Овчарук О., Спірін О., Топольнік Я., Триус Ю. та інші.

Різні автори розглядали окремі аспекти цієї проблеми. Так, Биков В. підкреслював важливість інформатизації освіти в Україні як чинника інноваційного розвитку суспільства, аналізував процес комп'ютеризації навчання та обґрунтовував необхідність інтеграції методів і засобів інформаційно-комунікаційних технологій у освітню систему. Він також акцентував на створенні комп'ютерно орієнтованого інформаційно-комунікаційного середовища та досліджував можливості хмарних технологій для подальшого розвитку інформатизації освіти [3, 214с.].

Цифрові технології створюють можливості для розвитку ключових компетентностей, важливих для професійної та особистісної реалізації у майбутньому, зокрема критичного мислення, навичок розв'язання проблем, творчого підходу та ефективної комунікації. Інтеграція цифрових інструментів у гуманітарну освіту має

значний потенціал для підвищення якості навчального процесу, активізації навчальної діяльності студентів та формування готовності до викликів сучасного суспільства. Освітні заклади повинні активно використовувати ці можливості, забезпечуючи відповідну підготовку студентів та підтримку педагогів для ефективного застосування цифрових технологій у гуманітарних дисциплінах. Водночас робота у цифровому середовищі має здійснюватися з урахуванням принципів педагогічної доцільності, раціонального вибору освітніх інструментів, критичного осмислення інформаційних джерел та інтеграції навчального змісту з освітньою метою. Цифрові інструменти мають значний потенціал трансформувати підходи до викладання гуманітарних дисциплін, однак їх використання супроводжується низкою специфічних проблем і викликів. Однією з ключових складностей є збереження цілісності та глибинного характеру гуманітарного знання. Гуманітарні науки передбачають розвиток критичного мислення, уміння здійснювати текстуальний та контекстуальний аналіз, інтерпретувати культурні явища, а також формувати емпатію та рефлексивність.

Упровадження цифрових технологій у гуманітарні науки суттєво розширює їхні можливості, пропонуючи нові форми аналізу, зберігання та інтерпретації культурних, мовних і соціальних явищ. Цифрові інструменти сприяють підвищенню ефективності наукових досліджень, роблять гуманітарні знання доступнішими та підтримують інтеграцію між різними галузями науки. Разом з тим цифровізація висуває важливі вимоги щодо збереження наукової достовірності, критичного мислення та етичної відповідальності дослідника. Незважаючи на наявні виклики, цифрові технології виступають потужним каталізатором інновацій у гуманітарних науках, забезпечуючи їх подальший розвиток та адаптацію до потреб цифрового суспільства. Таким чином, цифровізація не лише переосмислює традиційні гуманітарні парадигми, а й формує нові перспективи і напрями гуманітарного знання.

Список використаних джерел

1. Близнюк Т. Цифрові інструменти для онлайн і офлайн навчання: навчально-методичний посібник. Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, Івано-Франківськ. 2021. 64 с.
2. Горбул Т. О. Культурна спадщина в умовах розвитку сучасної цифрової культури. *Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку. Напрямок «Культурологія»*. 2022. № 43. С. 57-58.
3. Теоретико-методологічні засади інформатизації освіти та практична реалізація інформаційно-комунікаційних технологій в освітній сфері України : монографія / В.Ю.Биков, О.Ю.Буров, А.М.Гуржій, М.І.Жалдак, М.П.Лещенко, С.Г.Литвинова, В.І.Луговий, В.В.Олійник, О.М.Спірін, М.П.Шишкіна / наук. ред. В.Ю.Биков, С.Г.Литвинова, В.І.Луговий. Київ: Компрінт, 2019. 214 с.

Ірина ВАРАВА

доктор філософії, доцент кафедри педагогіки
і психології професійної освіти
Державного некомерційного підприємства
«Державний університет
«Київський авіаційний інститут»,
м. Київ

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ У ЧАС ВОЄННИХ ВИКЛИКІВ

Сучасна система вищої професійної освіти України переживає період інтенсивних трансформацій, зумовлених комплексом суворих викликів - воєнною агресією, соціально-економічною нестабільністю, міграційними процесами та зростанням вимог ринку праці. Ці чинники не лише загострюють наявні проблеми, але й формують нові вектори розвитку, вимагаючи від закладів вищої освіти адаптивності, інноваційності та стратегічного прогнозування.

Однією з ключових проблем професійної (фахової передвищої) освіти є забезпечення неперервності та якості освітнього процесу в умовах воєнних дій. Перехід до змішаних і дистанційних форм навчання супроводжується потребою в технологічній інфраструктурі, підготовці викладачів і психологічній підтримці студентів. Не менш гострою залишається проблема доступності освіти, особливо для внутрішньо переміщених осіб та здобувачів, що перебувають у зоні ризику.

Важливою є й потреба оновлення змісту професійної підготовки, адже сучасний ринок праці вимагає фахівців із високим рівнем професійних, цифрових, комунікативних і стресостійких компетентностей. Це зумовлює необхідність посилення практикоорієнтованості навчання, інтеграції дуальної освіти, розвитку партнерств між університетами та роботодавцями, а також упровадження сучасних психолого-педагогічних технологій.

Серед актуальних викликів - кадровий дефіцит у вищій школі, зниження мотивації частини студентів, нерівномірність ресурсного забезпечення ЗВО, а також зростання ролі психологічної підтримки та безпекових стратегій в освітньому середовищі. У відповідь на ці тенденції університети мають посилювати внутрішню академічну культуру, впроваджувати системи забезпечення якості, розвивати інклюзивні практики та підвищувати гнучкість освітніх траєкторій.

Не може не хвилювати постійне зниження контингенту закладів П(ФП)О останнього десятиліття... Це можна пояснити зменшенням престижу робітничих професій та невідповідністю рівня підготовки здобувачів професійної (ФП) освіти запитам сучасного ринку праці.

Окрім того, стан сучасної П(ФП)О засвідчує стійкі тенденції зменшення показників кількості як здобувачів у закладах П(ПТ)О, так і педагогічних працівників

у цих закладах. Це своєю чергою свідчить про наявність великого попиту на професії, що пов'язані із П(ПТ)О.

Після повномасштабного вторгнення військ РФ освіта у цілому й П(ПТ)О зокрема зазнала значних втрат, що істотно вплинуло не тільки на її суб'єктів, а й на інфраструктуру, механізм її функціонування.

Не усі здобувачі за окреслених умов спроможні реалізувати своє право на навчання, внаслідок відсутності пристроїв для он-лайн навчання, відсутності доступу до мережі інтернету, безпекової ситуації, відсутності цифрових навичок тощо. До того ж дистанційна форма навчання у воєнний час створює дискримінаційні умови щодо отримання освіти для окремих категорій учасників освітнього процесу.

Для розв'язання актуальних проблем П(ПТ)О було прийнято нормативно-правову базу на період дії воєнного стану в Україні [1]. Зокрема, було схвалено Концепцію Державної цільової соціальної програми розвитку професійної (професійно-технічної) освіти на 2022–2027 роки, в межах якої було визначено життєво важливі напрями розвитку галузі [2]. Національною радою з відновлення України від наслідків війни було запропоновано на громадське обговорення проєкт Плану відновлення України, яким визначено стратегічні завдання відновлення професійної освіти, зокрема: відновлення системи П(ПТ)О, що відповідає потребам економіки та ринку праці; забезпечення змісту і якості П(ПТ)О, що відповідають сучасним вимогам та потребам ринку праці; П(ПТ)О освіта є престижною та популярною освітньою траєкторією; надання закладам П(ПТ)О реальної фінансової автономії. МОН України також виступило з ініціативами щодо перспектив розвитку освіти та змін у напрямках і обсягах підготовки кадрів у воєнний та повоєнний час.

Серед завдань галузі у короткостроковому періоді МОН України визначає: подолання виклику «Руйнування та пошкодження мережі ЗП(ПТ)О»; подолання виклику «Часткова невідповідність змісту й рівня якості П(ПТ)О запитам і потребам ринку праці. Неадаптованість освітніх програм та строків навчання до потреб роботодавців з урахуванням потреб економіки / інфраструктури в ході її відбудови / відновлення. Значна втрата зв'язків закладів П(ПТ)О з бізнесом через призупинення (припинення) діяльності підприємств. Відсутність сучасних інструментів оцінювання результатів навчання в процесі присвоєння / підтвердження робітничих кваліфікацій».

Специфіка проблем професійної та фахової передвищої освіти в Україні сьогодні полягає у безпекових, соціально-економічних та соціально-гуманітарних викликах, трансформаціях вітчизняної професійної освіти, що суттєво впливають на перебудову її основ і визначають нові стратегічні перспективи розвитку в умовах світових викликів.

Отже, назрілі важкі виклики сьогодення актуалізують стратегічне переосмислення місії та моделі функціонування закладів вищої професійної освіти України. Ефективна відповідь на ці проблеми є запорукою формування конкурентоспроможного людського капіталу, зміцнення освітнього фронту країни та забезпечення сталого національного розвитку.

Список використаних джерел

1. Радкевич, В. О. Вплив педагогічних інновацій на розвиток професійної освіти в Україні в умовах сучасних трансформацій: Наукова доповідь на XIX Всеукраїнській науково-практичній (звітній) конференції «Розвиток професійної освіти в умовах війни, повоєнного відновлення та євроінтеграції України», 27-28 березня 2025 р. *Вісник Національної академії педагогічних наук України*, 7(1), 2025. 1–17. <https://doi.org/10.37472/v.naes.2025.7110>
2. Про схвалення Концепції Державної цільової соціальної програми розвитку професійної (професійно-технічної) освіти на 2022—2027 роки. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 09 грудня 2021 р. № 1619-р. 2021. <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-shvalennya-koncepciyi-derzhavnoyi-cilovoyi-socialnoyi-programi-rozvitku-profesijnoyi-profesijno-tehничnoyi-osviti-na-20222027-roki-1619-091221>

НАЦІОНАЛЬНОГО, МІЖНАРОДНОГО ПРАВА ТА ПРАВООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
ХЕРСОНСЬКОГО
Іми

епронеотнпръръ

Катерина ГОРАШ

канд. пед. наук, доцент,
доцент кафедри права, професійної
та соціально-гуманітарної освіти
Закладу вищої освіти «Подільський державний університет»,
м. Кам'янець-Подільський

ІННОВАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЗВО ЯК СТРАТЕГІЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ВІЙНИ

Вища освіта України в сучасних реаліях націлена на забезпечення якісної підготовки майбутніх фахівців як людського капіталу для збереження економіки держави сьогодні та відновлення її в поствоєнний період. Досвід функціонування українських ЗВО в умовах війни є цінним та актуальним для освітніх систем інших країн, оскільки світові виклики і загрози потребують підготовки до протистояння їм. У сучасних дослідженнях українських і закордонних вчених зосереджено увагу на інноваційних змінах (особливо технологічних і соціокультурних інноваціях) як однієї з стратегій ЗВО, що дає змогу забезпечувати протистояння і розвиток у складних умовах.

Для українських ЗВО, які функціонують в екстремальних реаліях – відкритої російської агресії, першочерговим завданнями є:

- збереження кадрового складу науково-педагогічних працівників, контингенту студентів, абітурієнтів;
- відновлення інфраструктури ЗВО, які постраждали від війни, та творення сучасного інноваційного середовища в усіх освітніх закладах;
- забезпечення якості вищої освіти (розроблення освітніх стандартів і програм підготовки фахівців за новими спеціальностями відповідно до змін пріоритетів в галузях національної економіки та врахуванням ринку праці та орієнтації на найбільш затребувані професії: IT-інженер, аналітик баз даних, програміст, економіст, інженер-енергетик, менеджер, логіст, а також професії гуманітарних спеціальностей, сфери обслуговування тощо);
- необхідність розроблення стратегій розвитку ЗВО і забезпечення їх конкурентоспроможності в світовому освітньому просторі в повоєнний період [2; 4].

За прогнозами вчених державна освітня політика України найближчим часом буде націлена на подолання руйнувань інфраструктури закладів вищої освіти; створення сприятливих умов для трансформації їх мережі та проектування інноваційного освітнього середовища, яке б забезпечило ефективність інноваційної діяльності ЗВО з метою підвищення якості освіти [3].

Інноваційна діяльність ЗВО під час війни стає ключовою стратегією підвищення якості освіти, передбачаючи впровадження дистанційних/змішаних форм навчання

(онлайн-курси, VR), штучного інтелекту (ШІ), персоналізованого навчання, проектно-орієнтованих методик, щоб забезпечити безперервність, адаптивність та відповідність вимогам часу (безпека, цифровізація, ринок праці). Це дає змогу ЗВО не лише зберігати освітній процес, але й трансформувати його, готуючи майбутніх фахівців до викликів воєнного стану та післявоєнної відбудови, забезпечуючи якість вищої освіти через інноваційні підходи та технології [4].

Основні напрями інноваційної діяльності ЗВО в умовах війни:

1. Цифровізація та онлайн-освіта:

- змішане навчання (Blended Learning): комбінування очного та дистанційного форматів;
- віддалені технології: використання платформ для онлайн-лекцій, семінарів, спілкування та оцінювання;
- технології віртуальної та доповненої реальності для імітації практичних занять (медицина, інженерія тощо).

2. Інтерактивні та інноваційні методи навчання:

- розумне застосування штучного інтелекту (персоналізація навчання, автоматизація перевірки завдань та зворотного зв'язку);
- перевернуте навчання (здобувачі вищої освіти вивчають матеріал вдома, а в аудиторії – обговорюють та виконують практичні завдання);
- проектно-орієнтоване навчання (вирішення реальних проблем, пов'язаних з війною та відбудовою).

3. Адаптація змісту освіти вищої освіти до реального життя:

- воєнно-прикладні дисципліни (включення у зміст освітніх програм дисциплін та елективних курсів з тактичної медицини, психологічної підтримки, кібербезпеки);
- застосування компетентнісного підходу (актуалізація життєво важливих компетентностей ХХІ століття – розвиток критичного мислення, адаптивності, командної роботи тощо).

Інновації в управлінні ЗВО:

- гнучкі системи управління (швидке реагування на зміни безпекової ситуації, організація навчального процесу в умовах часткової мобілізації чи переміщення тощо);
- інновації партнерства (співпраця з бізнесом, міжнародними організаціями та військовими підрозділами).

Дослідниками [1; 2; 4; 5] визначено ключові причини актуалізації інноваційної діяльності ЗВО та охарактеризовано важливі інновації, що впливають на розвиток економіки держави. Зокрема, 1) прискорений розвиток технологій (цифрових, комунікаційних тощо) спричинює об'єднання світової економіки, посилення конкуренції та зміни освітніх систем і вимог до майбутніх фахівців. «Четверта промислова революція» (ключовим трендом в усіх сферах діяльності людини будуть технології штучного інтелекту, які у ближній перспективі прискорять розвиток інтернету речей, робототехніки, автономних транспортних засобів, біотехнології

тощо; 2) старіння людства та здороження якісних освітніх послуг, що викличе зростання чисельності низькокваліфікованих працівників і безробіття; разом із негативними тенденціями це зумовлює потребу навчання впродовж життя і створення освітнього середовища в ЗВО для навчання літніх людей; 3) наслідки війни, яка вплинула на якість освітнього середовища ЗВО та прискорила розвиток дистанційної форми навчання і застосування інформаційних технологій в освітньому процесі, модернізацію змісту й структури вищої освіти та готовність науково-педагогічних працівників до навчання і застосування в освітньому процесі інформаційних і комунікаційних засобів і технологій тощо.

Інноваційна діяльність ЗВО як стратегія забезпечення якості вищої освіти націлена на забезпечення:

- безперервності навчання (навчання впродовж життя): доступ до якісної освіти, незважаючи на фізичні перешкоди та вік людини;
- актуальності вимог ринку праці: вища освіта має забезпечити підготовку фахівців до реалій сьогодення і прогнозованого майбутнього, заповнюючи дефіцит кадрів у критичних сферах;
- гнучкості навчання: дає змогу оперативно змінювати освітні програми та розробляти нові інноваційні методи;
- інтернаціоналізації діяльності ЗВО: можливості для співпраці та залучення міжнародних експертів, стейкхолдерів.

Отже інноваційна діяльність ЗВО перетворює університети не тільки на центри генерації знань і впровадження інновацій, забезпечуючи соціально-економічний розвиток, трансфер технологій та створення нових продуктів і послуг, – сучасні українські ЗВО є центрами стійкості та підготовки інноваційно активних фахівців, здатних генерувати та впроваджувати нові ідеї, підвищуючи конкурентоспроможність держави. В умовах постійних викликів і загроз інноваційна діяльність сприяє оновленню, відкритості новому (інноваційності) та активній взаємодії ЗВО з іншими драйверами змін в економіці та суспільстві України.

Список використаних джерел

1. Башкір О. Інноваційні технології організації формальної і неформальної освіти дорослих. *Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи*, 2024. 25(1), 9-18. [https://doi.org/10.35387/od.1\(25\).2024.9-18](https://doi.org/10.35387/od.1(25).2024.9-18).
2. Гораш К. В. Інноваційна діяльність як пріоритетний напрям розвитку закладу вищої освіти. *Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи*, 2023. 23(1), 50-60. [https://doi.org/10.35387/od.1\(23\).2023.50-60](https://doi.org/10.35387/od.1(23).2023.50-60).
3. Ніколаєв Є., Рій Г., & Шемелинець, І. Вища освіта в Україні: зміни через війну: аналітичний звіт. Київ: Київський університет імені Бориса Грінченка, 2023. 94 с. URL: <https://osvitanalytika.kubg.edu.ua/wpcontent/uploads/2023/03/HigherEd-in-Times-of-War.pdf>
4. Освіта України в умовах воєнного стану: інформаційно-аналітичний збірник. 2022. URL: <http://surl.li/cxswm>
5. OECD Development Co-operation Report 2021: Shaping a Just Digital Transformation, OECD Publishing, Paris, 2021. <https://doi.org/10.1787/ce08832f-en>.

Андрій ГРОМИК

канд. техн. наук, доцент,
доцент кафедри інформаційних технологій,
фізико-математичних та безпекових дисциплін
Закладу вищої освіти
«Подільський державний університет»
м. Кам'янець-Подільський

ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ ОСВІТИ В УКРАЇНІ: СУЧАСНІ ТРЕНДИ

Ще десять років тому концепція «цифрової школи» здавалася футуристичною мрією, де замість важких підручників – планшети, а вчитель – це скоріше модератор, аніж лектор. Сьогодні ж цифрова трансформація освіти в Україні – це не просто впровадження нових технологій, а фундаментальна зміна підходів до навчання, викладання та управління освітнім процесом. Хоча цифрові інструменти використовуються вже давно, саме пандемія COVID-19 та введення воєнного стану стали каталізаторами, що перетворили їх з допоміжного елемента на життєво необхідну умову існування освітньої системи [1].

Сьогодні цифровізація розглядається як еволюційний процес формування суспільства 4.0. Вона охоплює всі рівні – від шкіл до університетів – і стосується не лише дистанційних уроків, а й організаційних аспектів (електронні щоденники, цифрова комунікація) [1].

Сучасний світ руйнує стереотип про те, що освіта – це завершений етап життя (школа–університет–диплом). Під тиском глобальних трендів народжується нова екосистема, де ключовим принципом стає навчання впродовж життя (Lifelong Learning). Цифрові платформи дозволяють людям будь-якого віку здобувати актуальні навички будь-де і будь-коли, перетворюючи освіту на безперервний процес самовдосконалення, чого вимагає сучасний ринок праці [1, 2].

Змінюється і роль педагога. У світі, де будь-який факт можна знайти за секунду, вчитель перестає бути єдиним джерелом істини. Він перетворюється на фасилітатора та ментора, який:

- координує процес пізнання;
- вчить орієнтуватися в інформаційному хаосі;
- розвиває критичне мислення.

Це перехід від сухої трансляції знань до партнерства. Технології роблять цей процес захопливим. Наприклад, гейміфікація підвищує мотивацію учнів через ігрові механіки, а адаптивне навчання дозволяє персоналізувати матеріал, підлаштовуючи його під індивідуальні потреби та прогрес здобувача освіти. Паралельно набуває популярності інтегрований підхід (STEAM-освіта), що поєднує науку, технології, інженерію, мистецтво та математику для розвитку комплексного мислення.

Якщо пандемія стала «генеральною репетицією», то повномасштабне вторгнення перетворило дистанційну освіту на «лінію життя». Головним пріоритетом стало поєднання безпеки і якості навчання. Громади отримали право самостійно обирати формат роботи залежно від безпекової ситуації. Там, де фізичний доступ до школи неможливий, цифрові платформи стали єдиним вікном у світ знань.

Домінуючими стали формати змішаного та дистанційного навчання із використанням платформ Zoom, Microsoft Teams, Google Meet тощо. Науковці називають сучасну стратегію «біхронним навчанням». Це ефективне поєднання двох режимів: синхронного (онлайн-уроки в реальному часі) й асинхронного (використання записаних відео, інтерактивних вправ та електронних ресурсів).

Саме асинхронний режим є рятівним колом, коли лунає тривога або зникає світло, дозволяючи учням не випадати з освітнього процесу [2]. Міністерство освіти і науки (МОН) наголошує на безпеці як пріоритеті №1, водночас працюючи над тим, щоб діти, які виїхали за кордон, залишалися в українському освітньому полі [4].

Парадокс сучасності: постійне використання смартфонів не гарантує цифрової грамотності. Держава визнала це проблемою національного масштабу. Для її вирішення розвиваються потужні ініціативи:

- Проєкт «Дія. Цифрова освіта»: національна платформа, що поєднує навчання та розваги (едьютейнмент). Її мета – навчити українців не просто користуватися гаджетами, а робити це безпечно й ефективно [3].
- Всеукраїнська школа онлайн: платформа, що постійно наповнюється контентом для забезпечення безперервного навчання школярів.

Окремий фокус зроблено на цифрових компетентностях педагогів, що включає вміння створювати контент, дбати про безпеку в мережі та вирішувати технічні проблеми.

Цифрова трансформація освіти – це також наш квиток у європейський простір. Україна активно гармонізує свої стандарти з європейськими, зокрема через ініціативу EU4Digital. Впровадження рамок цифрових компетентностей для громадян (DigComp) і педагогів дозволяє нам говорити з Європою однією «цифровою мовою» [5]. Це відкриває двері для академічної мобільності та участі у глобальних наукових проєктах [6].

Цифровізація освіти в Україні – це незворотний процес із величезним потенціалом покращення якості та доступності навчання. Успіх цієї трансформації залежить від комплексного підходу: розвитку інфраструктури, підвищення цифрової грамотності вчителів і населення, а також адаптації методик до нових реалій. Попри виклики війни, українська освіта демонструє стійкість і здатність до інновацій, впевнено рухаючись у напрямі інтеграції в європейський цифровий простір.

Список використаних джерел

1. Сафонов Ю. М., Коротун О. П. Цифровізація освіти в Україні: технології та методики навчання. *Трансформаційна економіка*. 2024. № 2(07). С. 89–94. URL: <https://doi.org/10.32782/2786-8141/2024-7-15>

2. Яворська Т. Цифрова трансформація освітнього процесу в умовах воєнного стану в Україні. *Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору*. 2023. №1, т. II (91). С. 217–226. URL: <https://doi.org/10.38014/osvita.2023.91.19>
3. Зелінський С. Цифрова грамотність і цифрова освіта: порядок денний розвитку інформаційного суспільства. *Держслужбовець*. 2021. № 1. URL: <https://i.factor.ua/ukr/journals/ds/2021/january/issue-1/article-112870.html>
4. Цифрова трансформація освіти і науки. Міністерство освіти і науки України. [Електронний ресурс].
5. Биков В. Цифровізація освіти – імператив інтеграції України у світовий інформаційний простір. *Освіта і суспільство*. 2022. №10–11 (55–56). С. 6–7. URL: https://naps.gov.ua/uploads/files/press/ois/2022/ois10-11_2022.pdf
6. Сисоєва С. Цифровізація освіти: педагогічні пріоритети. *Освіта і суспільство*. 2022. № 10–11 (55–56). С. 8–9. URL: https://naps.gov.ua/uploads/files/press/ois/2022/ois10-11_2022.pdf

Лариса ГРОМИК

канд. філол. наук, доцент,

доцент кафедри української мови

Закладу вищої освіти

«Подільський державний університет»

м. Кам'янець-Подільський

ЛІНГВОДИДАКТИЧНИЙ АСПЕКТ ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ ПИСЕМНОГО МОВЛЕННЯ У ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ

Освітнє середовище закладів вищої освіти України сьогодні формується відповідно до вимог часу й запитів сучасного суспільства, європейських і світових освітніх стандартів, фокусуючись передусім на якості, інноваційності, підготовці конкурентоспроможних фахівців і розвитку кожного здобувача вищої освіти як особистості. «Стрімкий розвиток технологій нині призводить до того, що дедалі більшого значення набувають такі компетентності, як гнучкість, уміння швидко адаптуватися, оперативно реагувати на мінливі ринкові умови та використовувати нові можливості, що надаються в цифрову епоху» [1, с. 26]. Тому важливою умовою комплексної трансформації освітнього процесу стало оновлення змістової та технологічної компонент вищої освіти, що зможе забезпечити формування в майбутніх фахівців відповідних компетентностей, необхідних для успішної особистісної та професійної самореалізації.

Однією з важливих умов для створення сучасного освітнього середовища в закладах вищої освіти стало активне використання новітніх цифрових технологій, які в процесі професійної підготовки не лише сприяють формуванню інформаційно-цифрової компетентності здобувачів, а й підвищують їхню загальну фахову культуру. Цифровізація освіти, використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій пропонують значні можливості для удосконалення освітнього процесу, роблячи його більш інтерактивним, персоналізованим та орієнтованим на практичні потреби майбутніх фахівців, а також забезпечуючи їм доступ до гнучких освітніх траєкторій та інструментів для самостійного навчання упродовж життя.

Перехід до змішаних і дистанційних форм навчання, активне використання месенджерів, електронної пошти та хмарних сервісів докорінно змінили характер комунікації. У цьому контексті особливої ваги набуває писемне мовлення, стаючи основним засобом навчальної та професійної взаємодії. Сьогодні в процесі професійно-мовленнєвої підготовки здобувачів вищої освіти нефілологічних спеціальностей поряд із традиційними методами й засобами навчання важливо ефективно використовувати освітній потенціал цифрових технологій, оскільки в умовах сучасного ринку праці грамотна письмова комунікація має велике значення для будь-якої фахової діяльності.

Цифровізація та пов'язані з нею інструменти навчання не лише оптимізують організацію освітнього процесу, але й стають дієвим каталізатором для формування практичних мовленнєвих навичок, дозволяють здобувачам досконало оволодіти професійною термінологією, дотримуватися норм писемного ділового спілкування, використовувати різні жанри писемного мовлення, уміти вибудовувати чітку, переконливу й логічну аргументацію, знати етикет писемної комунікації тощо.

Культура писемного мовлення є не лише показником загальної освіченості, а й критично важливою професійною компетентністю для будь-якого фахівця. «Культура мовлення віддзеркалює ціннісні орієнтації, гармонію професійних знань, комунікативних і морально-психологічних можливостей, характеризує вихованість особистості, уміння висловлювати думки, дотримуватися етичних норм спілкування» [2, с. 227]. Саме тому правильний вибір методів, прийомів і форм навчання забезпечить грамотність писемного мовлення, точність формулювань і стилістичну вправність, відповідність мовних засобів, уміння чітко, логічно й послідовно викладати думки на письмі, вести успішні переговори в діловому листуванні тощо.

Процес формування культури писемного мовлення майбутнього фахівця передбачає опанування навичок створення письмового тексту у відповідних жанрах і стилях, забезпечуючи його логічність, структурну цілісність, точність викладу інформації та відповідність комунікативній меті й цільовій аудиторії з урахуванням лексичних, граматичних, стилістичних, орфографічних і пунктуаційних норм сучасної української літературної мови, що сприяє ефективному використанню її як інструмента професійної діяльності й вирішенню комунікативних завдань різного рівня складності. Зазначені лінгводидактичні особливості мають велике значення в процесі професійно-мовленнєвої підготовки, оскільки визначають зміст навчання, добір відповідного навчального матеріалу, використання сучасних методів і технологій навчання, що забезпечуватимуть високий рівень мовної і мовленнєвої підготовки.

Цифровізація не просто змінює інструменти, а й трансформує саму методику навчання писемного мовлення, роблячи акцент на автентичності завдань, інтерактивності, спільному навчанні й індивідуалізованому зворотному зв'язку. Тому в процесі формування культури писемного мовлення варто активно практикувати комунікативний підхід із використанням онлайн-інструментів із метою створення автентичних письмових текстів (електронні листи, пости, статті, чати) для реальних комунікативних цілей, де цифрові платформи слугують природним середовищем спілкування.

Також доречним вважаємо застосування методу проєктів, зокрема створення цифрових продуктів професійного спрямування (вебсторінок, блогів, електронних журналів, електронних книг тощо), що вимагає написання різних текстів, роботи із словниками, допомагає інтенсифікувати засвоєння професійної лексики й термінології обраного фаху.

Майбутні фахівці повинні володіти розвиненими навичками писемної ділової комунікації для успішної взаємодії з колегами, партнерами та громадськістю, зокрема укладати ділові папери, оформлювати технічну документацію тощо. Освітні

платформи та розміщені на них інтерактивні завдання можуть моделювати ситуації ділового листування, навчаючи здобувачів стислості, структурованості писемного мовлення та дотримання офіційного тону, необхідних для їхньої майбутньої професійної діяльності.

Важливим для підвищення культури писемного мовлення є також доступ до інструментів автоматичного редагування тексту (наприклад, вбудовані функції текстових редакторів, спеціалізовані онлайнові сервіси) для виявлення та виправлення мовних помилок, що дозволяє отримати миттєвий зворотний зв'язок, сприяє самокорекції здобувачів і стимулює їх до постійного самовдосконалення.

Отже, цифровізація освіти та цифрові технології потребують переосмислення методів і підходів у викладанні мовних дисциплін і, зокрема, у процесі формування культури писемного мовлення у здобувачів вищої освіти нефілологічних спеціальностей. Правильний вибір і поєднання сучасних методів навчання і цифрових засобів дозволить сформувати у здобувачів освіти інтегровану професійно-мовленнєву компетентність, яка відповідатиме викликам цифрового суспільства та включатиме не лише високу культуру писемного мовлення, але й навички ефективної письмової комунікації в електронному середовищі, роботи з діловою документацією та самостійної діяльності над удосконаленням власної мовної поведінки.

Список використаних джерел

1. Забіяка І. М. Цифровізація вищої освіти в Європі: тренди та перспективи. *Академічні студії. Сер. Педагогіка*. 2024. Вип. 4. С. 23–28. URL: <http://www.academstudies.volyn.ua/index.php/pedagogy/article/view/646/595> (дата звернення: 20.11.2025).
2. Попович Н. Ф., Прокопович Л. С. Розвиток культури мовлення здобувачів вищої освіти під час викладання дисципліни «Українська мова за професійним спрямуванням». *Освіта і наука*. 2023. Вип. 2 (35). С. 226–232. URL: <http://dspace.msu.edu.ua:8080/handle/123456789/10286> (дата звернення: 21.11.2025).

Олександр ГРОМИК

здобувач вищої освіти третього (освітньо-наукового) рівня,
освітня кваліфікація: доктор філософії,
Заклад вищої освіти «Подільський державний університет»
м. Кам'янець-Подільський

Віктор ДУГАНЕЦЬ

доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри тракторів,
автомобілів та енергетичних засобів
Закладу вищої освіти «Подільський державний університет»
м. Кам'янець-Подільський

ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ПРОФЕСІЙНІЙ ОСВІТІ ЯК ВИМОГА СУЧАСНОСТІ

Сучасний етап розвитку суспільства характеризується стрімкою цифровізацією всіх сфер людської діяльності, що зумовлює суттєві зміни у вимогах до професійної підготовки фахівців. Освіта, зокрема професійна, перебуває в умовах активного впровадження інформаційних технологій, які стають не лише засобом навчання, а й необхідною умовою формування конкурентоспроможного спеціаліста.

Цифровізація суспільства і економіки зумовлює зміну вимог до підготовки фахівців, які повинні володіти інформаційними технологіями на рівні, достатньому для ефективної професійної діяльності. Інформаційні технології стають невід'ємною складовою професійної освіти, оскільки забезпечують доступ до сучасних знань, цифрових ресурсів, симуляторів і навчальних платформ. Ринок праці потребує фахівців із сформованою цифровою компетентністю, здатних працювати з інформаційними системами, програмним забезпеченням, електронною документацією та автоматизованими процесами [2].

Особливої актуальності проблема впровадження інформаційних технологій у професійну освіту набула в умовах воєнного стану та глобальних викликів, коли забезпечення безперервності освітнього процесу стало можливим саме завдяки цифровим платформам і онлайн-середовищам [3]. У цьому контексті інформаційні технології розглядаються як важливий чинник модернізації професійної освіти та інтеграції української освітньої системи у європейський освітній простір.

У вищій освіті України цифрові технології використовуються системно в освітньому процесі, управлінні, науковій діяльності та наукових комунікаціях.

Основні напрями використання цифрових технологій у вищій освіті України [1; 4].

1. Організація освітнього процесу. У закладах вищої освіти широко застосовуються платформи управління навчанням (LMS), зокрема Moodle, Google

Classroom, Microsoft Teams, які дають змогу забезпечити: доступ здобувачів вищої освіти до навчальних матеріалів; організацію дистанційного та змішаного навчання; проведення онлайн-занять, консультацій, семінарів; зворотний зв'язок між викладачем і здобувачами освіти.

2. Дистанційне та змішане навчання. Цифрові технології стали основою: дистанційної освіти; змішаного формату навчання, що поєднує аудиторні та онлайн-заняття; забезпечення безперервності освітнього процесу в умовах воєнного стану, зокрема використовуються відеоконференції (Zoom, Teams), записані лекції, онлайн-курси, віртуальні класи.

3. Навчальні цифрові ресурси, що сприяють доступності освіти та індивідуалізації навчання. У вищій освіті активно застосовуються такі онлайн-ресурси, як:

- електронні підручники та навчальні посібники;
- відкриті освітні ресурси (OER);
- електронні бібліотеки та репозитарії ЗВО;
- мультимедійні матеріали (відео, інтерактивні презентації, симуляції).

4. Формування цифрової компетентності. Цифрові технології використовуються як засіб формування ключових компетентностей, зокрема:

- уміння працювати з інформаційними системами;
- використання спеціалізованого програмного забезпечення;
- створення електронних документів, презентацій, звітів;
- дотримання норм інформаційної безпеки та академічної доброчесності.

5. Контроль і оцінювання результатів навчання. Цифрові інструменти забезпечують: онлайн-тестування; електронні заліки та іспити; автоматизований контроль знань; використання антиплагіатних систем. Це підвищує прозорість та об'єктивність оцінювання.

6. Практична та проєктна підготовка. У вищій освіті застосовуються: віртуальні лабораторії та симулятори; професійні програмні продукти; цифрові кейси та проєктні завдання; елементи дуальної освіти з використанням онлайн-платформ. Це наближує навчання до реальних умов професійної діяльності.

7. Наукова та дослідницька діяльність. Цифрові технології використовуються для: доступу до наукових баз даних; підготовки публікацій; проведення онлайн-конференцій; роботи з бібліометричними та аналітичними системами.

8. Управління та цифрове середовище ЗВО охоплює: електронний документообіг; електронні журнали та розклади; особисті кабінети студентів і викладачів; цифрові сервіси управління освітнім процесом.

Цифрові технології у вищій освіті України використовуються як інструмент підвищення якості освіти, забезпечення її доступності, гнучкості та відповідності європейським стандартам. Вони сприяють формуванню цифрової компетентності майбутніх фахівців і є необхідною умовою модернізації сучасної вищої освіти.

Отже, дослідження ролі інформаційних технологій у професійній освіті як вимоги сучасності є актуальним і необхідним для підвищення якості підготовки

майбутніх фахівців та забезпечення їхньої готовності до професійної діяльності в умовах цифрового суспільства. Інформаційні технології відкривають нові можливості для організації освітнього процесу, забезпечують доступ до сучасних освітніх ресурсів, сприяють індивідуалізації навчання та підвищенню його ефективності. В умовах цифрової трансформації економіки, розвитку дистанційних форм роботи та швидкого оновлення професійних знань зростає потреба у фахівцях, здатних ефективно використовувати цифрові інструменти у професійній діяльності.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення: 16.11.2025).
2. Digital Education Action Plan 2021–2027. European Commission. URL: <https://education.ec.europa.eu/focus-topics/digital-education/action-plan> (дата звернення: 16.12.2025).
3. Bates, T. (2019). Teaching in a Digital Age: Guidelines for Designing Teaching and Learning. <https://pressbooks.bccampus.ca/teachinginadigitalagev2/> (дата звернення: 16.11.2025).
4. ICT in Education. UNESCO. URL: <https://www.unesco.org/en/education/digital> (дата звернення: 16.11.2025).

Iryna HUMENIUK

Candidate of philological sciences, Associate Professor,
Foreign Languages Department,
Higher Educational Institution “Podillia State University”,
Kamianets-Podilskyi

THE IMPACT OF GLOBAL LANGUAGE STANDARDS (CEFR, IELTS, TOEFL, PTE) ON THE MODERNISATION OF LINGUISTIC EDUCATION IN UKRAINE

In recent decades, linguistic education in Ukraine has undergone intensive transformation driven by the need for internationally comparable language proficiency indicators. A key factor in this process is the adoption of global language standards.

The Common European Framework of Reference for Languages (CEFR) is a pan-European standard that describes language proficiency across six levels (A1 – C2) and provides unified descriptors for teaching, learning, and assessment. It has become the primary benchmark for curricular design and outcomes measurement in Ukraine.

Alongside CEFR, Ukraine increasingly uses major international high-stakes examinations:

IELTS (International English Language Testing System) – a globally recognized test assessing listening, reading, writing, and speaking skills, widely used for study, migration, and professional purposes.

TOEFL (Test of English as a Foreign Language) – an exam designed to measure academic English proficiency, particularly in university contexts, through integrated receptive and productive tasks.

PTE Academic (Pearson Test of English Academic) – a fully computer-based exam that evaluates real-life communicative competence using automated scoring technologies.

These systems serve not only as tools for language certification but also as models for reshaping national teaching and assessment practices.

Alignment of curricula with CEFR descriptors. Ukrainian educational institutions increasingly structure syllabi, learning outcomes, and assessment rubrics according to CEFR proficiency scales, ensuring transparency and compatibility with European standards.

Transformation of assessment culture.

The growing demand for IELTS, TOEFL, and PTE introduces new testing paradigms based on communicative competence, integrated skills, and authentic tasks. This encourages a shift from knowledge-based assessment to performance-based evaluation.

Methodological innovations in teaching.

Preparation for international exams promotes the adoption of task-based learning, CLIL, formative assessment, and digital learning environments, fostering learner autonomy and communicative effectiveness.

Professional development of teachers.

The necessity to prepare learners for international certification results in expanded teacher training opportunities, including CEFR-focused courses, examiner training, and online CPD programs provided by global testing organizations.

Internationalization and competitiveness.

Integrating global standards enhances academic mobility, strengthens international cooperation, and increases the competitiveness of Ukrainian students and graduates in global education and labor markets.

International tests assess skills that overlap with ESP goals, especially academic and professional communication. ESP classes can integrate:

Reading

Work with authentic academic texts similar to exam passages (reports, abstracts, case studies, research articles).

Teach skimming, scanning, inference, and paraphrasing — core skills in all exams.

Listening

Use materials from lectures, seminars, workplace communication, TED Talks, and academic presentations.

Practice note-taking and identifying main ideas, purpose, stance, and key examples — essential for TOEFL and PTE.

Writing

Adapt ESP writing tasks to exam formats:

IELTS: reports, data description, argumentative essays;

TOEFL: integrated writing (reading + lecture + essay);

PTE: summaries, short responses, essays;

Teach cohesion, lexical range, academic register, and coherence.

Speaking

Model speaking practice on exam tasks:

IELTS interview-style tasks;

TOEFL independent + integrated tasks;

PTE timed, computer-based responses;

Include simulations of conferences, project pitches, professional discussions.

CEFR, IELTS, TOEFL, and PTE significantly influence the modernization of linguistic education in Ukraine. These standards shape curriculum design, assessment culture, teaching methodologies, and teacher professional development. Their continued integration is essential for ensuring the quality, transparency, and international relevance of Ukrainian language education.

Adapting ESP classes for international exam preparation is not about turning ESP into test-preparation courses. Instead, it involves: aligning academic skills with exam requirements; embedding authentic exam-like tasks; applying CEFR descriptors; integrating

digital and task-based learning; using discipline-specific content to strengthen communicative competence.

This approach modernizes ESP instruction and enhances students' academic mobility and competitiveness in global education and employment.

References

1. Androshchuk A. Teaching English in Universities of Ukraine in the context of the European Higher Education Area // *EHS – European Higher School Journal*. - 2019.
2. Davydenko N. Competency-Based Approach in Higher Education: Implementation Challenges in Ukraine // *Scientific Herald of the Vinnytsia Academy of Continuous Education, Pedagogy & Psychology Series*. - 2025.
3. Nikolaeva S. The Common European Framework of Reference for Languages: Past, Present and Future // *Advanced Education*. - 2019. - Vol. 6, No. 12. – P. 12–20. - DOI: 10.20535/2410-8286.154993.
4. Ukrayinska O. English and French Teachers' Assessment Practices in the Ukrainian Context: Understanding Language Assessment Literacy Needs // *Education Sciences*. - 2025. - Vol. 15, No. 1. - P. 42. - DOI: 10.3390/educsci15010042.

Андрій ГУРАЛЮК

канд. пед. наук, старший науковий співробітник,
завідувач відділу цифрових технологій
і комп'ютерного забезпечення
ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського,
м. Київ

ВІЗУАЛЬНИЙ ПАСПОРТ ЦИФРОВОЇ КОЛЕКЦІЇ ЯК ІНСТРУМЕНТ ІДЕНТИЧНОСТІ

Сучасний розвиток науково-освітнього середовища нерозривно пов'язаний із цифровізацією знань та формуванням електронних інформаційних ресурсів. Для його ефективного функціонування необхідно підтримувати оптимальний рівень інформаційної насиченості та забезпечувати стан *інформаційного комфорту*, що сприяє вільному доступу до знань, самовираженню особистості та розвитку інтелектуальних комунікацій. Інформаційний комфорт створюється завдяки наявності ефективно організованих інформаційних систем – бібліотек, електронних баз даних, цифрових сховищ, які інтегрують різні форми документів у єдиний структурований простір [1].

Основою таких систем виступають *цифрові колекції*, які забезпечують збереження, опис, індексацію та надання доступу до електронних документів. С. Губський [2] визначає цифрову колекцію як «сукупність документів різних форматів, зібраних на основі заданих користувачем критеріїв і до яких застосовуються єдині механізми пошуку, збереження, перегляду та представлення». Цифрові колекції можуть містити тисячі або навіть мільйони об'єктів – від текстових і графічних до аудіовізуальних, утворюючи комплексний цифровий простір знань.

У сучасному розумінні цифрова колекція – це систематизована сукупність електронних документів, об'єднаних спільною тематикою, структурою або призначенням, доступних для використання разом із метаданими, що забезпечують їхню ідентифікацію та інтероперабельність [3]. Вона не лише є сховищем знань, але й засобом комунікації, який сприяє розвитку наукових досліджень, підтримці освітніх програм та культурній інтеграції.

Разом із функціональними аспектами організації колекцій дедалі більшого значення набуває *візуальна ідентичність* – сукупність засобів, що забезпечують впізнаваність і цілісність цифрового ресурсу. У цьому контексті важливою складовою стає **візуальний паспорт цифрової колекції**, який систематизує візуальні, стилістичні та комунікаційні параметри електронного ресурсу.

Візуальний паспорт цифрової колекції – це комплексний документ, який визначає єдині правила оформлення, структурування, позиціонування та візуального представлення цифрового ресурсу. Його головна мета – забезпечення узгодженості стилю, підвищення впізнаваності бренду колекції, формування її естетичної цілісності

та зручності користування.

Візуальний паспорт також забезпечує узгодженість між різними елементами платформи – вебінтерфейсом, супровідною документацією, рекламно-презентаційними матеріалами. Він слугує методичним орієнтиром для дизайнерів, розробників і кураторів колекцій, сприяє ефективній роботі команди та підтримці стабільної візуальної комунікації.

Типова структура візуального паспорта цифрової колекції охоплює низку ключових елементів, серед яких:

1. **Назва колекції.** Вона включає офіційну повну назву, що відображає зміст і мету колекції, а також коротку форму чи акронім для зручності комунікації.
2. **Логотип.** Це графічний символ або комбінація знаків, що асоціюються з колекцією та забезпечують її візуальну впізнаваність. У паспорті визначаються правила використання логотипу в різних форматах (веб, друк, водяні знаки).
3. **Фірмова палітра кольорів.** Встановлюються основні та допоміжні кольори з відповідними цифровими кодами (HEX, RGB, CMYK), що гарантує сталість відтворення на різних носіях.
4. **Типографіка.** У документі фіксуються основні та додаткові шрифти, їхнє призначення та умови використання, а також дотримання ліцензійних вимог.
5. **Опис колекції.** Містить короткий слоган і розширений текстовий опис, який передає зміст, концепцію та часові межі колекції.
6. **Цільова аудиторія.** Визначення основних користувачів (науковці, викладачі, студенти, широка громадськість) впливає на стиль візуалізації та рівень інформативності.
7. **Принципи візуалізації.** Це правила щодо стилю зображень, обробки матеріалів, використання іконок, структури сторінок, розташування елементів і застосування інтерактивних засобів.
8. **Приклади використання.** У паспорті подаються візуальні зразки (макети сторінок, постери, елементи навігації), що демонструють застосування принципів паспорта в реальному інтерфейсі.

У сукупності ці елементи забезпечують єдину естетику, зрозумілу користувачеві систему орієнтації та професійне позиціонування цифрової колекції.

Процес створення візуального паспорта є послідовним і включає кілька ключових етапів:

- **Дослідження та аналітика.** На цьому етапі вивчається зміст колекції, визначаються її унікальні риси, тематика, структура, цільова аудиторія та аналоги успішних проєктів.
- **Концептуальне проєктування.** Проводиться генерування ідей, створення попередніх ескізів логотипу, колірних схем, типографічних рішень.
- **Дизайн і тестування.** Розробляються остаточні варіанти логотипу, палітри й макети сторінок, здійснюється перевірка їхньої зручності та візуальної узгодженості.
- **Документування.** Формується офіційний гайдлайн (brand guide), що описує всі

- візуальні елементи, їхні розміри, варіанти використання, заборони та рекомендації.
- **Впровадження й супровід.** Положення паспорту інтегруються в інтерфейс колекції, у промоматеріали, презентації; здійснюється періодичний перегляд і оновлення документа відповідно до змін у структурі або завданнях колекції.

Ця поетапність дозволяє забезпечити не лише художню цілісність, а й методологічну послідовність, що є необхідною умовою для сталого розвитку цифрового ресурсу [4].

Візуальний паспорт виконує роль стратегічного інструменту у створенні та підтримці ідентичності цифрової колекції. Він визначає характер комунікації з користувачем, забезпечує гармонійне поєднання змісту та форми, підсилює довіру до ресурсу й підкреслює його наукову, освітню або культурну місію.

Візуальний паспорт цифрової колекції – це не лише технічний чи дизайнерський документ, а системоутворюючий елемент цифрового ресурсу, який поєднує функції управління, комунікації та репрезентації. Він сприяє створенню впізнаваного образу колекції, підвищує ефективність її використання, формує професійне обличчя установи та інтегрує її у глобальний науково-інформаційний простір. Він забезпечує формування нової якості інформаційного середовища – відкритого, зручного, естетично гармонійного та орієнтованого на потреби користувача.

Список використаних джерел

1. Гуралюк А. Колекції електронних ресурсів як складова науково-освітнього середовища // *Науково-педагогічні студії*. – 2024. – Т. 7, № 7. – С. 180–193. – DOI: 10.32405/2663-5739-2023-7-180-193.
2. Губський С. Цифрові колекції на базі Greenstone як структурний елемент бібліотек для навчального процесу: приклад використання // *Роль бібліотеки у створенні когнітивного ресурсу суспільства знань: технології, освіта, наука : зб. наук. пр.* – Харків, 2016. – С. 39–44. – URL: <https://repo.btu.kharkov.ua/handle/123456789/27482>
3. ТОВАЖНЯНСКИЙ, Л., РОМАНОВСКИЙ, А. & ПОНОМАРЕВ, А. (2002) *Введение в философию управления: учебное пособие*. Харьков: НТУ «ХПИ».
4. Сучасні технології візуалізації колекцій цифрових освітніх ресурсів : практичний посібник / [авт.-упоряд.: Гуралюк А. Г., Терентьєва Н. О., Пінчук О. П., Ростока М. Л., Вараксіна Н. В., Білоцерківець І. П., Жигалюк А. В. ; наук. ред. Гуралюк А. Г.] ; НАПН України, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського. – Електрон. вид. – Київ : ФОП Ямчинський О. В., 2025. – 186 с. <https://dnpb.gov.ua/wp-content/uploads/2025/09/DDETKS-manual-technology-2025.pdf>

Наталія ДЕМЧЕНКО

канд. пед. наук, доцент
ДУ «Київський авіаційний інститут»,
м. Київ

Тетяна ЛЕБЕДЮК

здобувач вищої освіти ОС «Магістр»
ДУ «Київський авіаційний інститут»,
м. Київ

ПСИХОЛОГІЧНА ПІДТРИМКА ОСІБ ПОХИЛОГО ВІКУ В ДІЯЛЬНОСТІ ПРАКТИЧНОГО ПСИХОЛОГА

Сучасна демографічна ситуація в Україні свідчить про стабільне зростання кількості людей похилого віку. Згідно з даними Всесвітньої організації охорони здоров'я, частка населення віком понад 60 років у світі до 2050 року перевищить дві мільярди осіб. Для України це означає посилення соціальних і психологічних викликів, пов'язаних зі старінням населення. Люди старшого віку дедалі частіше стикаються з труднощами емоційного, соціального та когнітивного характеру, що підкреслює актуальність проблеми психологічної підтримки як складової системи збереження психічного здоров'я.

Похилий вік є періодом, коли особистість переживає значні зміни у фізичній, емоційній та соціальній сферах. До типових труднощів належать зниження працездатності, самотність, погіршення здоров'я. Усе це впливає на емоційний стан людини, спричиняючи підвищену тривожність, депресію, розлади сну та зниження життєвої активності. У цьому контексті роль практичного психолога полягає у наданні своєчасної психологічної допомоги, спрямованої на підтримку внутрішніх ресурсів, формування позитивного ставлення до життя та відновлення почуття власних ресурсів.

Психологічна підтримка осіб похилого віку ґрунтується на цілісному підході, який охоплює фізичний, емоційний та соціальний аспекти життя. У роботі з клієнтами цієї категорії практичний психолог має враховувати не лише вікові зміни, а й індивідуальні особливості життєвого досвіду, сімейного оточення та ціннісних орієнтацій. Підтримка має бути спрямована на розвиток життєвої активності, адаптацію до нових умов і подолання емоційних наслідків старіння.

У практичній діяльності психолога з людьми похилого віку застосовуються різноманітні форми та методи роботи. До ефективних індивідуальних методів належать когнітивно-поведінкові техніки, що допомагають долати негативні переконання про старіння, формуючи конструктивне ставлення до себе і свого віку. Значний терапевтичний ефект дає спогадова (ремінісцентна) терапія, що ґрунтується на згадуванні та осмисленні важливих подій життя, допомагаючи людині знайти сенс прожитого та прийняти свій життєвий шлях. Також ефективними є арт-терапія,

музикотерапія, техніки творчого самовираження, що сприяють вивільненню емоційної напруги та зміцненню внутрішньої рівноваги.

Не менш важливими є групові форми роботи — групи взаємопідтримки, заняття за інтересами, соціально-психологічні тренінги. Вони допомагають літнім людям долати самотність, відновлювати соціальні зв'язки, отримувати позитивні емоції та відчуття спільності. Такі зустрічі створюють умови для активної соціальної участі, зниження почуття ізоляції та підвищення впевненості у власних силах. Групова робота дозволяє обмінюватися життєвим досвідом, отримати підтримку та формувати почуття значущості у суспільстві.

Діяльність практичного психолога з особами похилого віку також включає просвітницьку та профілактичну роботу. Вона полягає у проведенні лекцій, бесід, тренінгів для самих літніх людей і для їхніх родичів, спрямованих на подолання упереджень щодо старості. Важливою складовою є співпраця з медичними працівниками, соціальними службами, місцевими громадами — адже ефективна підтримка можлива лише у форматі міждисциплінарної взаємодії.

Підвищення ефективності психологічної допомоги людям похилого віку вимагає підготовки фахівців, які володіють знаннями у сфері геронтопсихології, вмінням будувати довірливі стосунки та враховувати індивідуальні потреби кожного клієнта. Необхідно також розширювати мережу психологічних служб, робити допомогу доступною у територіальних громадах і геріатричних центрах. Турбота про психічне здоров'я людей похилого віку є не лише проявом гуманності, а й важливою умовою соціальної стабільності та розвитку суспільства.

Список використаних джерел

1. Коваленко О. Літні люди в період карантину: можливості психологічної підтримки. Психологічна підтримка літніх осіб в період карантину: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю (29 листопада 2021 року) / Ін-т педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України. Київ: Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України, 2021. С. 6–16.
2. Семидоцька Ж. Д. Старіння людства і сучасний світ : навч. посіб. для здобувачів вищ. мед. освіти / Ж. Д. Семидоцька, І. О. Чернякова, К. О. Красовська ; за ред. проф. Ж. Д. Семидоцької. Харків : ХНМУ, 2024. 88 с.
3. Титаренко Т. М., Ларіна Т. А. Життестійкість особистості в умовах життєвих криз. Психологія і суспільство, 2020. № 4. С. 17–24.
4. Чепелева Н. В. Психологічні засади соціалізації осіб похилого віку. Психологічні студії. 2023. 12(2), 45–53.

СЕМАНТИЧНА ОРГАНІЗАЦІЯ ОСВІТНЬОГО КОНТЕНТУ В ЦИФРОВИХ СЕРЕДОВИЩАХ

Семантична організація освітнього контенту є процесом структурування навчальних матеріалів у цифровому середовищі, який забезпечується технологіями семантичної мережі (Semantic Web). Її ключова мета – досягнення організованого та значущого представлення інформації, що сприяє покращенню результатів навчання та підвищенню організаційної ефективності. Основними інструментами, які використовуються для реалізації цього підходу, є онтології, які формують чітку структуру понять і зв'язків між ними, граfi знань та інтелектуальні агенти [3].

Семантична організація навчального контенту має низку переваг для ефективного використання освітніх ресурсів:

- Розширений та точний пошук: семантична організація забезпечує пошук освітніх ресурсів не лише за ключовими словами, а й за їхнім значенням. Це значно підвищує точність та корисність отриманих результатів.

- Інтеграція ресурсів (бази знань): система здатна знаходити потрібну інформацію, навіть якщо вона відсутня в одному джерелі, шляхом агрегування даних із сукупності ресурсів (використовуючи бази знань, а не лише бази даних).

- Виявлення нових знань та автоматизація: семантичний підхід дає змогу виявляти нові знання та автоматизувати процес пошуку інформації, мінімізуючи необхідність постійного втручання людини.

- Онтології як основа структури: основою цього підходу є онтології, які формують чітку структуру понять і зв'язків між ними, забезпечуючи логічну узгодженість даних.

- Зрозумілість для користувачів і систем: завдяки семантичним моделям навчальні матеріали стають зрозумілими як для користувачів, так і для комп'ютерних систем.

- Ефективне структурування та персоналізація: це дозволяє ефективно структурувати інформацію, встановлювати зв'язки між елементами контенту та створювати умови для персоналізованого й адаптивного навчання [1].

Прикладом застосування семантичної організації освітнього контенту може слугувати система KnowEdu. Ця система автоматично створює Графи знань (спеціальні схеми, що показують логічні зв'язки між усіма поняттями) для освітніх цілей, використовуючи нейронні мережі для виявлення навчальних концепцій та аналізу

оцінювання для встановлення логічних зв'язків між ними. Завдяки такій структурі, KnowEdu здатна ефективно рекомендувати навчальні ресурси, виступаючи як реалізований приклад семантичної адаптації контенту [2].

Перспективи розвитку онтологічного моделювання навчальних ресурсів [4]:

–Інтеграція генеративного штучного інтелекту. майбутні системи ШІ будуть динамічно синтезувати персоналізовані пояснення та навчальні матеріали, адаптуючи контент для заповнення індивідуальних прогалин у знаннях.

–Розумне навчання в університетському просторі. графи знань стануть ключовими інструментами в академічних програмах усіх напрямків. Це дозволить університетським платформам пропонувати студентам гнучкі навчальні шляхи, необхідні для глибокого засвоєння складних знань та професійних компетенцій.

–Підтримка учнів та студентів з особливостями сприйняття. Адаптація формату подачі контенту (візуальний, аудіальний) значно підвищить доступність складних знань і зробить освіту більш інклюзивною.

–Навчання в 3D (віртуальна та доповнена реальність). Це дозволить створювати потужний ефект занурення в матеріал, що є особливо корисним для учнів, які краще засвоюють знання через практику (кінестетики) або візуалізацію об'єктів у просторі.

–Адаптація для корпоративного навчання та роботи. Розширення семантичних систем допоможе у професійному розвитку викладачів та перекваліфікації. Створення спеціалізованих карт знань прискорить навчання та зменшить навантаження при освоєнні нових методик і технологій.

Семантична організація існує як необхідний технологічний фундамент для перетворення традиційної освіти на адаптивну. Вона вирішує проблему розуміння змісту контенту комп'ютерними системами, використовуючи графи знань та онтології. Це забезпечує точність пошуку, інтеграцію ресурсів та відкриває шлях до справжньої персоналізації навчання. Перспективи розвитку вказують на інтеграцію з генеративним ШІ та VR/AR, що дозволить системам самостійно створювати контент і підтримувати інклюзивність. Отже, семантична організація є ключем до створення ефективної та високоякісної освіти майбутнього.

Список використаних джерел

1. Титенко С. В., Клоков А. Р., Волос Д. А. Автоматизоване оновлення навчального контенту онтологічно-орієнтованих систем дистанційного навчання. *Modern engineering and innovative technologies*. 2022. № 20-01. С. 14–21. DOI: <https://doi.org/10.30890/2567-5273.2022-20-01-042>
2. Linxen A., Endel F., Opel S., Beecks C. Knowledge Graphs for Competency-Based Education. *2023 IEEE International Conference on Big Data (BigData)*. Sorrento, Italy, 2023. P. 2942–2945. DOI: <https://doi.ieeecomputersociety.org/10.1109/BigData59044.2023.10386727>
3. Wang L., Han W., Xi Z. Exploring Semantic Web Tools in Education to Boost Learning and Improve Organizational Efficiency. *International Journal on Semantic Web and Information Systems*. 2025. Vol. 21, no. 1. P. 1–27. DOI: <https://doi.org/10.4018/ijswis.370315>

4. Ye N. Adaptive Learning Path Generation and Optimization for Big Data Courses: A Multimodal Knowledge Graph and Reinforcement Learning Approach. *Scientific Navigation*. 2025. Vol. 1, no. 1. P. 3–17. DOI: <https://doi.org/10.64376/tp3kwe32>

Леся ЗБАРАВСЬКА

канд. пед. наук, доцент,
завідувач кафедри інформаційних технологій,
фізико-математичних та безпекових дисциплін
Закладу вищої освіти
«Подільський державний університет»,
м. Кам'янець-Подільський

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ФІЗИЧНОЇ ОСВІТИ У ВИЩІЙ ШКОЛІ УКРАЇНИ ТА ЗА КОРДОНОМ

У сучасних умовах розвитку науки та техніки фізична освіта у вищій школі зазнає інтенсивних трансформацій, що зумовлені глобальними інформаційними змінами, зростанням ролі високотехнологічних галузей, інтеграцією фундаментальної науки з інженерією та сферами, пов'язаними із квантовими, нанотехнологічними й біофізичними дослідженнями. В Україні та провідних зарубіжних країнах простежується спільна тенденція до оновлення змісту, структури та методик викладання фізики, що відображає потреби сучасного суспільства та економіки знань.

Однією з ключових характеристик розвитку фізичної освіти є цифровізація та широке впровадження сучасних освітніх технологій. Використання віртуальних лабораторій, цифрових датчиків, систем автоматизованого збору даних, симуляційних програм та інтерактивних моделей значно розширює можливості навчального процесу. Платформи на зразок PhET, Labster та інші цифрові ресурси дають змогу моделювати фізичні явища, що неможливо або надто дорого відтворити у стандартних лабораторних умовах. Це особливо важливо в умовах обмеженого доступу до високотехнологічного обладнання, що часто спостерігається в університетах України. Змішане навчання, використання онлайн-платформ та відеокурсів створюють новий формат освітньої взаємодії, орієнтований на індивідуальні траєкторії студентів та гнучкість навчального процесу [5].

Паралельно з цифровізацією трансформується й зміст фізичної освіти. У навчальні програми провідних університетів світу активно впроваджуються такі напрями, як квантові технології, наноматеріали, біофізичні методи досліджень, сучасна астрофізика, теорія складних систем, обчислювальна фізика. Це відображає загальносвітову тенденцію до наближення вищої освіти до реальних потреб науки й технологічного виробництва. Україна також здійснює модернізацію навчальних планів, однак темп оновлення змісту часто стримується обмеженими ресурсами та нерівномірністю розвитку матеріально-технічної бази університетів.

Важливою тенденцією є поширення компетентнісного підходу, який визначає нові результати навчання. Сучасний фахівець у галузі фізики повинен не лише володіти системою теоретичних знань, а й демонструвати здатність до критичного мислення, математичного та комп'ютерного моделювання, проведення експериментів, аналізу й

інтерпретації даних. У цьому контексті особливої значущості набуває проєктно-орієнтована форма навчання, що передбачає виконання студентами дослідницьких завдань, розв'язання практичних кейсів, інтеграцію математичних, програмних і експериментальних методів [1]. Такий підхід широко використовується у зарубіжних закладах вищої освіти, тоді як в Україні він поступово набуває поширення, зокрема в рамках STEM-орієнтованих програм [3].

Міждисциплінарність — одна з найбільш характерних рис розвитку сучасної фізичної науки, а відповідно й фізичної освіти. Фізика активно інтегрується з інформаційними технологіями, медициною, матеріалознавством, біологією та інженерією [4]. Університети створюють міждисциплінарні освітні програми з біофізики, медичної фізики, нанофізики, квантових технологій, що дозволяє готувати фахівців для високотехнологічних галузей. Така інтеграція сприяє появі нових спеціальностей і розширює можливості для наукових досліджень.

Важливе місце у сучасній фізичній освіті посідає розвиток науково-дослідної діяльності студентів. У провідних університетах світу студентська участь у дослідницьких групах, наукових грантах, експериментах на великих установках, стажуваннях у CERN, ESA, ITER та інших міжнародних центрах є невід'ємним компонентом освітнього процесу [2]. Така діяльність формує у майбутніх фахівців навички наукового мислення, академічної доброчесності, роботи з науковою літературою та сучасним обладнанням. В Україні ця тенденція також розвивається, проте потребує посилення фінансування, створення університетських лабораторій нового покоління та підтримки молодих дослідників.

Не менш визначальною тенденцією є інтернаціоналізація фізичної освіти. Глобальні процеси інтеграції сприяють активній участі українських та зарубіжних студентів у міжнародних академічних програмах, обміні, спільних дослідженнях та освітніх проєктах. Програми академічної мобільності, подвійні дипломи, міжнародні літні фізичні школи та онлайн-курси від провідних університетів забезпечують широкий доступ до сучасного наукового знання та формують глобальну наукову спільноту.

Узагальнюючи наведене, можна констатувати, що розвиток фізичної освіти у вищій школі України та світу відзначається спільною динамікою оновлення, яка включає цифровізацію, модернізацію змісту, формування компетентностей, міждисциплінарність, активізацію дослідницької діяльності студентів і підсилення міжнародної взаємодії. Україна рухається у напрямі адаптації світових практик, однак ефективність цього процесу значною мірою залежить від інвестицій у матеріально-технічну базу, підтримки наукових досліджень та розширення міжнародного партнерства. Сучасний етап розвитку фізичної освіти визначається не лише модернізацією змісту, а й формуванням нового освітнього середовища, в якому фізика постає як інтегрована, цифрово орієнтована та дослідницько спрямована галузь знань.

Список використаних джерел

1. Bulgakova O., Savytska I., Zbaravska L., Ruciņš Ā., Aboltins A., Vasileva V. A system of pedagogical support for the implementation of an activity-based approach in the training of competent engineers. *Environment. Technology. Resources: Proceedings of the 16th International Scientific and Practical Conference* (Rezekne, Latvia, June 19–20, 2025). Rezekne: Rezekne Academy of Riga Technical University. 2025. Vol. III. P. 55–61. DOI:<https://doi.org/10.17770/etr2025vol3.8552>.
2. Cerny K., Palmer C., Meyer D. Student Research Experiences in Large Scientific Collaborations. *Science Education*. 2020. Vol. 104. № 6. P. 1123–1141.
3. OECD. Education at a Glance 2024: *OECD Indicators*. Paris: OECD Publishing. 2024.
4. Savytska I., Bulgakova O., Zbaravska L., Rucins A., Torchuk M. Implementation of professional orientation of theoretical training in physics for the students of engineering and pedagogical specialties // *23rd International Scientific Conference Engineering for Rural Development*. May 22–24, 2024. Vol. 23. P. 55–62. DOI: <https://doi.org/10.22616/ERDev.2024.23.TF013>
5. Мірошніченко О. Сучасні підходи до викладання фізики у закладах вищої освіти. Київ: Наука. 2021. 215 с.

Олександр КАДЕНЮК

доктор іст. наук, професор,
професор кафедри права, професійно
та соціально-гуманітарної освіти
Закладу вищої освіти «Подільський державний
університет»
м. Кам'янець-Подільський

ІСТОРИЧНІ НАВЧАЛЬНІ ДИСЦИПЛІНИ В СИСТЕМІ СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНОЇ ОСВІТИ

У царині соціальних та гуманітарних наук в наприкінці 80-х початку 90-х років ХХ століття в Україні відбулось радикальне переосмислення цінностей, суспільної теорії і соціальної практики. В науковий обіг увійшли надбання теоретиків демократичних країн. В останні роки низка молодих українських вчених - істориків отримали стажування й прослухали курси з основ демократії, державотворення, принципів політичного розвитку суспільства в університетах США, Франції, Великої Британії, Канади, Німеччини та інших демократичних країн. Плідними були й зустрічі вчених під час міжнародних конференцій. Відбулась загальна еволюція теорії від марксизму до пост-марксизму, а від нього - до сучасної історичної науки.

Історичні науки стали життєвими, реалістичними, аналітичними, тобто наукою у повному розумінні, а не ідеологією. Це викликає до себе довіру і одночасно дає можливість залучити до осмислення актуальних проблем сучасного суспільно - політичного розвитку.

Про сучасний стан історичної науки висловлюють свої судження не тільки фахівці, а й ті, хто спеціально не займаються дослідженнями історії. Безумовно, вони мають право висловити своє бачення з вказаної проблеми. Однак, не можна погодитися з категоричними заявами, як це робить П.А. Галузинський. Він вважає себе не просто очевидцем, а "свідком багатьох ключових подій в історії України". І тому заявив "не про все можна дізнатися з робіт істориків, їм не вистачає дуже важливого елемента — особистого відчуття духу епохи"[1].

П.А. Галузинський напевне забув, або свідомо про це не згадує, що й серед істориків є також очевидці та свідки багатьох ключових подій в історії України.

Серед тих, хто досліджує історію українських земель, є історики, що народилися, здобули освіту і творчо працюють у наукових і навчальних закладах не тільки відповідних регіонів, а й у Києві та інших містах України. Це визнається навіть тими, хто критично оцінює стан в сучасній українській історичній науці.

"Більшість діяльних (і бездіяльних) істориків сучасної України, - твердить С. Кравченко, - є або спадкодавцями, або спадкоємцями "радянської науки", і, це визначає їхні навички й орієнтири, робить із них "українських істориків"[8]. Бути істориками

для них - це перебувати у межах, окреслених спадком попередніх генерацій істориків-партійців, марксистів і т.д. Цей же спадок уже на рівні габітусу (в сенсі Бурдьє) тяжіє і над тими, хто зміг відійти від догм марксистсько-ленінської методології, але не здатен сприйняти нові методологічні підходи та неконвенційну академічну поведінку; брак професіоналізму й інтелектуальної відкритості вони компенсують неймовірною плодючістю (коштом якості) та абсолютною фактографічністю (без істотного розширення поля досліджень). Нарешті, в середині 90-х з'явилося перше пост-радянське покоління науковців, виховане в західних наукових парадигмах (хай і за посередництвом російських і польських перекладів), із якісно іншими уявленнями про ремесло історика та моделі соціального просування. Проте далеко не всі з тих молодих людей, що вже зарекомендували себе зрілими дослідниками, змогли здобути наукові ступені, й лише частині з тих, хто їх таки одержав, вдалося протиставити радянським практикам нові парадигми досліджень.

При всіх труднощах, які мають місце у розвитку історичної науки, значна кількість науковців різних поколінь за останні десять років опублікувала фундаментальні праці з історії України. В Україні існують наукові центри, які за останні десять років опублікували фундаментальні праці з історії України. Вони діють у провідних наукових і навчальних закладах - Інституті історії України, Інституті політичних і етнонаціональних досліджень Національної Академії Наук України, А також в науково-дослідних центрах по вивченню і дослідженню історії того чи іншого краю. Зокрема, досить плідно працює в цьому напрямку Центр дослідження історії Поділля в Кам'янець-Подільському національному університеті ім. І. Огієнка.

У сучасних умовах пропагуються нові концептуально-методологічні підходи дослідження історичних процесів. Член Французької академії наук, директор з дослідницької роботи у Вищій школі соціальних наук (Париж) П'єр Нора висунув ідею "прискорення історії". Він вважає, що ключовою характеристикою нинішнього часу є не послідовна зміна, а зміни - стрімке скинення всіх подій у минуле, що швидко віддаляється від нас. Ці зміни зруйнували нерозривність історичного часу, той прямолінійний поступальний характер розвитку подій, який традиційно зв'язував теперішнє і майбутнє з минулим.

У світлі цього, по-новому ставиться питання про варіанти історичних уявлень. Традиційно, що від того, яким чином суспільство, нація, група або сім'я уявляла собі своє майбутнє, традиційно залежало, які елементи минулого їй необхідно було пам'ятати. Це надавало значення теперішньому, яке відігравало роль з'єднуючої ланки між минулим і майбутнім. "Загалом-то кажучи, - вказав П'єр Нора, - майбутнє могло уявлятися на наступних трьох; варіантах: як різновид реставрації як різновид прогресу або як різновид революції" [2].

П'єр Нора вважає, що в сучасних умовах вказані варіанти не можна застосовувати, бо ми не знаємо, якої форми набуде майбутнє. "Ми не можемо, - твердить він, - передбачувати, що треба буде знати про нас нашим нащадкам, щоб вони могли зрозуміти самих себе, ми нагромаджуємо - з фанатичним завзяттям і без розбору -

будь-які свідоцтва, які могли б показати, чим ми є або якими ми станемо" [2].

Водночас вказується, що подібне "прискорення історії" "...викликає нашу ізоляцію і зумовлює наше спілкування з минулим лише за допомогою того, що від нього залишилося. Ми повертаємо минуле, відновлюючи його в подробицях, за допомогою документів і архівів - різновиду пам'яті, що колись називався історією. Але це радикальне і, по правді кажучи, небезпечне спотворення слова "пам'ять", оскільки зараз воно означає щось настільки всеосяжне, що його часто використовують замість слова "історія" і вивчення історії стає на службі пам'яті".

Проблема пам'яті пов'язується і з виникненням яскраво визвольних тенденцій серед соціальних і етнічних груп - появою всіляких форм пам'яті, пов'язаних із групами - меншинами, для яких відродження минулого означає утвердження своєї індивідуальності. При цьому відзначається, що пам'ять раніше пригноблених народів виникає головним чином внаслідок протікання трьох типів деколонізації - міжнародної, внутрішньосупільної, ідеологічної.

Важливими є й судження про те, хто в різні часи спрямовує дослідження історичних подій. За його, думкою, історія в минулому знаходилася в руках органів державної влади, вчених і привілейованих груп, які використовували її для формування консолідуючої ідеї про призначення нації. За її допомогою дітей вчили бути хорошими. "... Історія, - вважає Пьер Нора, - хоч вона і заснована на пам'яті - як дисципліна, що претендує на науковий статус в минулому будувалася як протиположна пам'яті, як, як вважалося, унікальна для кожного індивідуума і створює помилкове враження. Історія була сферою колективного, пам'ять - сфера індивідуального". Нині модна ідея про те, що пам'ять може бути колективною, визвольною і священною, повною перевертає значення цього поняття. Раніше у індивидумі була пам'ять, а у спільноти-історія. Історія в цьому значенні слова замінена пам'яттю, яка набула авторитету як суспільний рух протесту і є відплатою знедолених і вигнаних, історію тих, кого позбавили історії. До цього часу, якщо в історії і не було правди, то, принаймні, лояльність була на її боці. Але страждання минулого століття викликали необхідність у правді більш "правдивій", ніж історія, в істині особистого досвіду та індивідуальній пам'яті.

Життя вимагає не тільки творчого розвитку історії як науки, але й донесення її надбань до широких мас населення. Тадеуш Котаржинський зазначив, що "наукою є усяке знання, яке дозріло до того, що його можна викладати як окрему дисципліну на рівні вищої школи" [7]. Слід визнати, що цього ще не досягнуто.

Український дослідник історії С. Кравченко, вважає, що в сучасних умовах "якість історичної освіти залишається вкрай низькою: основним джерелом набуття знань є самоосвіта. Але відомо, що не все зберігається в книжках найцінніше - те, що складне суть історичного ремесла - передається усно в лекційній аудиторії, на семінарі, безпосередньо від учителя до учня. Спостерігається відчутна криза довіри до викладача, адже тяжко вважати вчителем того, хто присвятив своє життя римуванню партійних догм або просто не опанував ремесла історика. Багатьом талановитим молодим людям нехтіть до кар'єри історика прищеплюється на студентській лаві. Але далі більше.

Західній людині невтямки, що в Україні практично немає системи підготування молодих випускників до здобуття вчених звань і подальшої наукової кар'єри" [8].

На його думку, у вузах, навіть гуманітарного профілю, не створені умови для викладання дисциплін історичного профілю. По-перше, на викладання певних дисциплін виділено мало годин. А обсяг педагогічного навантаження надзвичайно великий. Це призводить до того, що викладач повинен викладати по кілька дисциплін. По-друге, маючи 20-30 годин педагогічного навантаження щотижня, молодий викладач майже не здатен проводити наукову діяльність, яка зосереджується переважно в академічних чи відомчих науково-дослідних установах. Нестача та недоцільне використання коштів перешкоджають йому вести повноцінний пошук в іноземних, бо навіть українських регіональних архівах і бібліотеках, хоча чи не кожна дослідницька тема з історії вимагає опрацювання друкованих або рукописних матеріалів, яких немає в Україні. Відтак чимала частка української історіографічної продукції є досить сумнівної якості [8].

У сучасних умовах існує потреба не просто підвищення рівня викладання історичних дисциплін у вищих навчальних закладах, а й докорінної зміни форм і методів їх вивчення. Важливо і необхідно враховувати, що на вивчення історії України у загальноосвітній школі виділено понад 150 годин. Програмою передбачено оволодіння учнями історією українського народу від найдавніших часів до сьогодення. Вчителі загальноосвітніх шкіл в цілому добре володіють матеріалом і в доступній формі доводять його учням. Ті, хто вступає до вищих навчальних закладів, мають певний рівень знань з історії України. Тому немає потреби читати студентам загальновизнаний курс з історії України.

У вищому навчальному закладі доцільно застосовувати принципи засвоєння історичних процесів на основі варіантності викладання навчального матеріалу та створення відповідних альтернативних ситуацій. Це можливо на семінарських заняттях у формі заслуховування і обговорення рефератів тощо.

У зв'язку із цим доцільно переглянути існуючий розподіл годин на лекції та семінари. Досвід свідчить, що на семінарські заняття слід планувати принаймні дві третини навчального часу, виділеного на історичні дисципліни. Важливо узаконити підготовку і відповідно рецензування рефератів (передбачити, що воно є складовою навчального навантаження викладача).

На нашу думку, слід звернути увагу на доцільність переходу у технічних і сільськогосподарських та інших не гуманітарних закладах до читання спецкурсів з історії України з урахуванням профілю навчального закладу, їх тематика може визначатися з урахуванням двох моментів. По-перше, це спецкурси із загальної тематики: "Етапи боротьби українського народу за державну незалежність", "Особливості становлення і розвитку багатопартійності в Україні у XX столітті", "Місце і роль української інтелігенції в історії українського народу", "Етнонаціональні процеси розбудови громадянського суспільства в сучасній Україні". По-друге, в рамках навчальної програми є можливість виділити спецкурси з історії України з урахуванням профілю вназу.

Так, наприклад, у Національному університеті біоресурсів та природокористування

існують спецкурси "Історія формування української моделі розвитку сільського господарства (з найдавніших часів до сьогодення)", "Місце і роль селянства у суспільно-політичному розвитку суспільства". Розроблена програма спецкурсу "Історія становлення і розвитку сільськогосподарської освіти та науки в Україні". По вказаних навчальних курсах визначені теми рефератів (понад 100 назв з урахуванням профілів факультетів і спеціальностей). Реферати заслуховуються і обговорюються не тільки на семінарських (практичних) заняттях, а й на засіданнях наукових гуртків з історії України. У Подільському державному аграрно-технічному університеті викладається курс "Аграрна історія України," "Історія аграрних відносин" [5-6].

У технічних ЗВО (Київський та Львівський політехніці) викладаються спецкурси з історії розвитку техніки та виробничих технологій. У Тернопільському національному економічному університеті розроблені спецкурси "Історія банківської системи" та "Історія кооперації в Україні".

Рівень засвоєння студентами історії України залежить і від наявності підручників, навчальних посібників, відповідних методичних розробок. Формування нових підручників і навчальних посібників з історії України почалося з моменту проголошення незалежності України й пройшло три етапи.

Протягом першого етапу (1990-1993 роки) здійснювались переклади праць з історії України зарубіжних авторів, публікувалась довідкова література -словники, матеріали про певні історичні події [11].

На другому етапі (1994-1997 роки) з'явилися підручники, авторами яких вже були вітчизняні історики (науковці інститутів історичного профілю Національної Академії Наук України та кафедр історичного профілю вищих навчальних закладів). В цей період ще не існувало типових програм з історії України як для загальноосвітніх шкіл, так і для вузів. Більшість підручників і навчальних посібників є суто авторськими, тобто за змістом вони відображають авторське бачення, у значній мірі суб'єктивного характеру, певних історичних подій.

Третій період (кінець 1997 - до сьогодення) знаменується тим, що підручники готуються з урахуванням програм з історії України та на основі використання нових документальних матеріалів, в тому числі архівних.

У 1991-2020-х роках видано понад 100 підручників і навчальних посібників з історії України. Ряд із них не є тільки навчальними посібниками, як це вказано на їх титульних сторінках, а науковими дослідженнями. До них відноситься насамперед підручник "Історія України: нове бачення", авторами якого є науковці Інституту історії України Національної Академії Наук України" [3].

Оригінальним за структурою та змістовною спрямованістю є підручник для студентів історичних спеціальностей вищих навчальних закладів "Новітня історія України", авторами якого є відомі українські історики та педагоги -методисти. При її написанні максимально враховано сучасні наукові погляди. уточнено концептуальні положення, оцінки історичних подій та осіб.

Актуальні проблеми історії України висвітлені у посібниках з історії української державності та культури, проблем соборності України, описання найважливіших історичних подій [10].

Загальноісторичні процеси висвітлені й у підручниках, навчальних посібниках економічного, політологічного, юридичного, соціального профілів. У 1990-х роках видані праці з історії етносів, які проживають на терені України [9].

Заслужують уваги видання хрестоматійного характеру [4]. Починаючи з 2001 року в здійснюється підготовка і випуск багатотомного енциклопедичного видання «Звід пам'яток історії та культури України». У цій роботі беруть участь Національна Академія Наук України, Міністерство культури і мистецтва України, Міністерство освіти і науки України, Державний комітет будівництва, архітектури та житлової політики України, Державний комітет архівів України. З метою забезпечення своєчасного збирання матеріалів та написання відповідних томів енциклопедії створені Головна та регіональні редакційні колегії та робочі групи.

Отже, є підручники, навчальні посібники, в яких у певній мірі враховані принципи висвітлення і оцінки історичних процесів. Водночас в них є чимало положень, суджень, висновків, які вимагають не тільки уточнення, а більш ґрунтовного викладу і аргументованої оцінки. До того ж, важливо посилити в них виховні моменти, бо як слушно визначив С.С. Франк "... єдина доступна нам позитивна думка про зміст історії полягає в тому, що історія є процес виховання людського роду" [12].

Очевидно, що при підготовці підручників з історії України доцільно використовувати принципи висвітлення історичних явищ, їх оцінки, які застосовував корифей української історичної науки М.С.Грушевський - автора майже 1800 публікацій. Найбільш фундаментальними є його праці "Громадський рух на Україні - Руси в XIII ст." (1891), "Нарис історії Київської землі від смерті Ярослава Мудрого до кінця XIX ст.." (1891), "Розвідки і матеріали до історії України - Руси. Т. I-IV" (1895-1902), "Джерела до історії України - Руси. Т. II" (1895-1897), "Історія України - Руси. Т. I-IX" (1898 -1934), "Нарис історії українського народу" (1904), "З історії релігійної думки на Україні" (1925). Літописом подій періоду 1917-1920 років є праці "Вільна Україна (1917), "На порозі нової України. Гадки і мрії" (1918).

Слід поширити масовими тиражами підручники, автором яких є М.С.Грушевський. Це найповніша "Ілюстрована історія України" (перше видання 1900 року, останнє 1921 року) написана популярно для широкого читача, з дуже гарними історичними ілюстраціями. Для потреб школи дав М.С. Грушевський "Історію України" (1920 рік), для селянства живо і дуже цікаво написану книжечку "Про старі часи на Україні" (1907 рік), її перевидали кілька разів.

Підручники М.С. Грушевського цінні тим, як відзначено у праці відомого українського історика І. Крип'якевича "Михайло Грушевський. Життя й діяльність" (1935 рік), що змістом їх є справді історія українського народу. "Давніші історики не відважувалися зазначити самостійного політичного життя нашого народу, часто за чужими зразками сполучували нашу історію з історією Росії, Польщі, Австрії.

Грушевський ясно поставив, що український народ від найдавніших часів жив окремим життям, був творцем своєї держави та культури й навіть у часи політичного занепаду не втрачав своєї національної окремішності, виявив змагання до волі. Він умів віднайти ті нитки, що лучили історію княжих часів із добою козачини й новими часами, зумів змалювати минуле України як одне нерозривне ціле".

Це кредо М.С. Грушевського повинно стати концептуальним орієнтиром для авторів, які готують підручники та навчальні посібники з історії України. Особливо це важливо враховувати при визначенні суті предмету "Історія України". Є положення, які свідчать, що ряд вчених, під поняттям "історія України" розуміють тільки історію нащадків та власне українців, які в різні епохи проживали на терені сучасної України.

Отже, предметом історії України є вивчення життя усіх етносів, які в різний час проживали на терені сучасної України. При цьому історія України повинна відображати, насамперед, розвиток продуктивних сил, способи виробництва, суспільно-економічні формації, що змінювали одна одну протягом тривалого й складного шляху, який вони пройшли. Історія України — це історія виробників матеріальних благ, творців духовного життя цих етносів, насамперед українського, що населяли українські землі і брали участь у політичних і соціально-економічних процесах, які відбувалися на її терені. Безумовно, що пріоритетну увагу важливо приділяти висвітленню життєдіяльності українського народу як найбільш численному етносу і який, природно, вніс вирішальний вклад у розвиток України. Тому, є доцільним викладання у закладах вищої освіти навчальних закладах такого предмету, як українознавство.

Список використаних джерел

1. Галузинський П. Історикам не вистачає особистого відчуття духу // День. 2001, 26 травня.
2. Глобальний "вибух пам'яті". Історики і держави втратили монополію на минуле// День. 2001, 22 червня.
3. Історія України: нове бачення. У двох томах. / за ред. Смолія В.А. Київ, 2000.
4. Історія України: Хрестоматія; У 2-х ч. Видання друге / Упор. С.М.Клапчук. Київ: Вежа, 1996. Частина I. 372 с. Частина II. 320 с.
5. Каденюк О.С. Аграрна історія України з найдавніших часів до сьогодення. Кам'янець-Подільський, 2018. 310 с.
6. Каденюк О.С. Аграрна історія України. Кам'янець-Подільський, 2005. 300 с.
7. Копнин П.В. Логічні основи науки. Київ: Наукова думка, 1968. 160 с.
8. Кравченко С. Чи має Україна істориків? // Критика. Рік V. Число 2 (42). Квітень 2001. С. 16.-18.
9. Малик Я., Вол Б., Чуприна В. Історія української державності. Львів: Світ, 1995. 420 с.
10. Новітня історія України (1900-2000) / за ред. А.Г. Слюсаренко, В.Н. Гусєва, В.П. Дрожинта. Київ: Вища школа, 2000. 663 с.
11. Субтельний О. Україна. Історія. Київ, 1991. 620 с.
12. Франк С.С. Духові основи суспільства. Київ: Республіка, 1992. 449 с.

Наталія КРОПОЧЕВА

науковий співробітник відділу
науково-освітніх інформаційних
ресурсів та методичного супроводу бібліотек
ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського,
м. Київ

ОСВІТЯНСЬКІ БІБЛІОТЕКИ У ДОБУ ЦИФРОВИХ ЗМІН: ІННОВАЦІЙНІ НАПРЯМИ У ФОРМУВАННІ НОВОЇ КУЛЬТУРИ ЧИТАННЯ

Вступ. Інноваційні технології змінили уявлення про книгу і саме поняття «читання». Для сучасної людини образ книжки дедалі частіше асоціюється з планшетом чи іншим гаджетом. Цифровізація відкрила нові джерела культурного й освітнього досвіду, але водночас поставила питання: чи не втрачаємо ми глибину сприйняття, замінюючи паперову сторінку електронним екраном? Адже «цифра» у латинській й арабській традиції означає «нуль» – порожнечу? Цей парадокс і є сутністю нашого часу: прагнучи інформаційного наповнення, ризикуємо опинитися у вакуумі сенсів.

Тому важливо осмислити цифровізацію не лише як технологічну, а й культурну трансформацію, що змінює звички, форми комунікації та способи взаємодії з текстом. У цьому контексті бібліотеки постають не просто сховищами матеріалізованих знань, а й посередниками між людиною і цифровим світом.

Читання в його класичному і зрозумілому для нас вигляді стає архаїчним явищем. Спільне сприймання літератури було формою спілкування. Згадаймо романи минулого століття – скільки в них сцен читання вголос (зазвичай він, закоханий, читає їй, коханій). А в Данте – Паоло і Франческа («І в цей день вони вже більше не читали...»)? [2].

Погляд в минуле може дещо віддалити від теми нашої розвідки, але загалом розуміння проблеми читання є як на рівні підготовки стратегічних документів, так і на рівні бібліотек усіх типів і видів, які застосовують різноманітні практики, інноваційні технологічні знахідки, проведенні соціологічних опитувань фахівцями публічних бібліотек та звіти про які публікуються в бібліотечних блогах, на веб-сторінках партнерських бібліотек [4; 3].

Огляд публікацій з проблеми просування (промоції) читання сфокусуємо на низці досліджень, що досить детально і розлого відображають напрями, тенденції та види бібліотечних практик, спрямованих на розвиток і підтримку читання, систематизуючи підходи освітянських бібліотек, окреслюючи ключові тенденції і напрями трансформації інструментів цифрової трансформації промоції читання. Зокрема, в публікації дослідниці А. Рубан виділено п'ять визначальних напрямів такого характеру [5].

1. *Структурні зрушення у бібліотечній діяльності*, з-поміж яких виділено активне використання соціальних мереж (Facebook, Instagram, TikTok); створення відеоконтенту (буктрейлери, відеорецензії, онлайн-читання); організація віртуальних книжкових клубів; використання подкастів і онлайн-платформ для популяризації літератури.

2. *Інноваційні форми залучення дітей і молоді*. Особливий акцент авторкою зроблено на огляді ефективних практик: інтерактивні літературні події та квести; творчі майстерні та читання з елементами театралізації; використання гейміфікованих підходів (залікові картки читача, рейтинги, челленджі); залучення молоді як контент креаторів (студентські медіагрупи).

3. *Розвиток інклюзивних форматів читання*, а саме: адаптація книг для дітей з особливими освітніми потребами; створення аудіокнижок та відеокниг; застосування шрифту Брайля, тактильних видань; доступні електронні формати з озвученням та підсвічуванням тексту; партнерство з організаціями, що підтримують людей із вадами зору.

4. *Партнерство як інструмент посилення впливу бібліотек*. Практика міжінституційного партнерства досягається через співпрацю бібліотек з школами, позашкільними установами, університетами; спільні проєкти з громадськими організаціями, культурними центрами, музеями; включення бібліотек до загальнонаціональних компаній («Національний тиждень читання», тематичні марафони, літературні фестивалі)

5. *Бібліотека як соціокультурний центр, платформа соціалізації, культурної взаємодії, особливо в умовах воєнного стану*. Створення середовища для спільного творчого читання та емоційного відновлення.

Представлений в публікації авторки емпіричний матеріал, структурований та систематизований за видами освітянських бібліотек, інструментами впливу та впорядкованою множиною бібліотечних практик читання, формує основний висновок: навчання орієнтувати читачів та користувачів в інформаційному середовищі, відрізняти якісні джерела від поверхневих, формувати звичку глибокого читання та критичного мислення, – є визначальними складовими у структурі науково-інформаційної діяльності освітянських бібліотек в зазначеному контексті.

Ключові судження, сформульовані за результатами спільного дослідження групи авторів К. Батаєвої, І. Серикової, Є. Стрельциної, звучить наступним чином: цифрові медіа суттєво змінюють практики читання старшокласників, зменшуючи інтерес до класичних книжкових форматів, концентруючи увагу на короткому візуально насиченому контенті [1].

Констатація наявної дилеми: мотивація до читання художньої літератури, видавництво якої зорієнтовано на всі смаки, знижується, оскільки смартфон і соціальні мережі пропонують швидші й емоційно мотивовані форми активного дозвілля.

Цифрова трансформація суттєво змінює культуру читання, освітянські бібліотеки, зокрема ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, стають провідниками у формуванні нової цифрової читацької екосистеми, поєднуючи традиційні підходи з інноваційними

цифровими рішеннями, розширюючи і розкриваючи зміст фондів і, насамкінець, створюючи сучасні форми взаємодії з текстом для користувачів різних категорій.

У науково-інформаційній та науково-дослідницькій діяльності галузевої книгозбірні системно використовуються мультимедійний контент, віртуальні виставки з проблеми формування нової культури читання, рекомендаційні сервіси. Бібліотека реалізує досвід створення якісних науково-освітніх інформаційних ресурсів, зокрема, електронних колекцій, методичних матеріалів для підтримки педагогів і школярів. Особливе місце в цьому доробку займають інтерактивні формати, як-от: літературні проекти для учнів, профільні марафони, тематичні цифрові добірки. ДНПБ ім. В.О. Сухомлинського формує сталу систему партнерства із закладами освіти дошкільної, середньої та інклюзивної освіти, науковими установами, громадськими організаціями, культурними інституціями, спільно реалізуючи національні ініціативи з підтримки читання.

Поєднання традиційних та інноваційних форм і методів читання в епоху цифрових змін розширює межі доступності та зберігає гуманістичну місію бібліотеки – виховувати любов до книжки як джерела мислення й співпереживання. Саме бібліотеки генерують матеріалізовані знання в традиційному і електронному вигляді. Цифровізація змінює культуру читання, але не знищує її. Завдання бібліотек – спрямувати технологічні інновації на розвиток особистості, на підтримку читання як форми духовного й інтелектуального становлення.

Список використаних джерел

1. Батаєва К., Сєрикова І., Стрельцина Є. Практики українських старшокласників з читання художньої літератури у сіспільстві електронних мас-медіа. 2024. *Соціологія: теорія, методи, маркетинг*, вип. 1, с. 170–186. URI: <https://doi.org/10.15407/sociology2024.01.170>.
2. Грекова І. Кафедра. Збірник. Переклад з рос. Микола Стеблин. Видав. Зебра Е. ЕКСМО, 2011. 61 с.
3. Здановська В. П. Просування читання у публічних бібліотеках: [звіт] (за результатами дослідження «Роль публічних бібліотек у промоції читання») / М-во культури та інформ. політики України, Нац. б-ка України ім. Ярослава Мудрого. Київ : Нац. б-ка України ім. Ярослава Мудрого, 2022. 82 с. URI: <https://elib.nlu.org.ua/object.html?id=14127https://elib.nlu.org.ua/view.html?&id=14127>.
4. Про схвалення Стратегії розвитку читання на період до 2032 року «Читання як життєва стратегія» та затвердження операційного плану її реалізації на 2023–2025 роки : Розпорядження Кабінету Міністрів України вид 03.03.2023 р. № 190-р. URI: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/190-2023-%D1%80#Text>.
5. Рубан А. Методи підтримки й розвитку читання: досвід бібліотек України. *Наукові праці Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського*. 2023. Вип. 69. С. 169–192. DOI: <https://doi.org/10.15407/np.69.169>.

РОЛЬ КОГНІТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ПРЕДМЕТІВ СОЦІО-ГУМАНІТАРНОГО ЦИКЛУ

Сучасність ставить чимало питань до способів і методів передачі знань, фокусується на особистісно-орієнтованих знаннях і здібностях, формування компетентностей [1, с.409] у здобувачів освіти. До ключових компетентностей відноситься і когнітивна компетентність, яку ми розуміємо як сукупність пізнавальної діяльності, зокрема здійснення пізнавальних операцій, процесів і результатів цих процесів у вигляді ментальних утворень комунікативних ситуацій. Якщо брати до уваги сукупність взаємопов'язаних якостей особистості, її прагнення й готовність до діяльності, яка базується на знаннях, уміннях і навичках, попередньому досвіді, то когнітивну компетентність визначимо як інтегральну якість особистості здатної до пізнавальної діяльності та саморозвитку.

Формування когнітивної компетентності студентів у процесі вивчення соціо-гуманітарних предметів відбувається завдяки поєднанню знань, умінь, навичок, досвіду та ставлень, що дозволяє їм аналізувати соціальні явища, критично мислити та застосовувати отриману інформацію. Для досягнення цієї мети використовуємо методики, які розвивають пошукову, евристичну діяльність, самостійне здобуття знань, аналіз та усвідомлення власної навчальної діяльності.

Аналіз психолого-педагогічної літератури дає змогу стверджувати, що науковці (Т. Бутенко, Дж. Гілфорд, М. Дороніна, І. Литовченко, О. Загородня, Н. Завініченко, О. Краєвська, А. Палмер, М. Саллівен тощо) виокремлюють такі компоненти когнітивної компетентності: мотиваційну, пізнавально-практичну, рефлексивну. Під мотиваційним компонентом зазвичай розуміють ставлення до освіти як цінності, потребу в самоосвіті, позитивне ставлення до навчання, схильність до об'єктивності у самооцінюванні та рефлексії.

Пізнавально-практична компонента сфокусована на усвідомленні власного досвіду і попередньо набутих знань; визначенні області, в якій потрібно розширити чи здобути нові знання, необхідні для розв'язання конкретної ситуації.

Рефлексивний компонент – це процес усвідомлення та осмислення суб'єктом власної діяльності, мислення, почуттів і ставлень, аналіз та корегування власної навчальної діяльності, уміння уявляти яким має бути результат виконаної роботи, а також сприйняття інших і взаємодія з ними у межах виконуваної роботи. Він є

ключовим елементом у майбутній професійній діяльності здобувачів освіти, котрий допомагатиме аналізувати процес навчання, власну поведінку та взаємини з іншими, а також сприяти розвитку особистості.

Когнітивна компетентність студентів відіграє ключову роль у вивченні соціо-гуманітарних дисциплін, оскільки вона дозволяє аналізувати, інтерпретувати та критично оцінювати складну інформацію, пов'язану з суспільними явищами, культурою та людськими цінностями. Проте важливим є і навчити перевіряти інформацію, її достовірність, а для цього нам необхідно поставити під сумнів очевидні твердження, виявляти логічні помилки та сформулювати власні обґрунтовані судження. За допомогою синтезу та узагальнення об'єднуємо розрізнені факти та ідеї, часом з різних джерел, щоб сформулювати цілісне розуміння явищ чи культурознаків відповідного історичного періоду. Предметом обговорення у культурі нашої держави стають окремі культурні знаки, які орієнтовані на соціальну структуру, умови виникнення, ідеологічне навантаження або унормування моральних настанов. Такі справи допомагають опрацьовувати багатогранні поняття, що є основою для розуміння соціо-гуманітарних наук.

У роботі зі студентами коледжу, враховуючи специфіку фаху, на уроках української мови, літератури, ділової української мови реалізуємо наскрізний проєкт дослідження історії культури України через розгляд понять і використання різних культурознаків, що фізично репрезентувались у прикрасах, які виготовляли та носили українці упродовж 16-21 сторіччя. За основу взято метод проєктів, де система завдань, за якою студенти набувають знання і уміння в процесі планування та виконання завдань постійно ускладнюється. Окрім того дана робота пов'язана з майбутньою професійною діяльністю – роботою фахівця-ювеліра, розширює горизонти їхньої професійної підготовки, сприяє концентрації уваги на деталях та розширює словниковий запас.

Виконання проєктного завдання не є сумою знань, а перш за все це шлях пошуку інформації в різних джерелах (книги з історії мистецтва, журнали фахові і популярні, альбоми зі зразками готових виробів, робота зі словниками, перегляд відеоглядів із виставок, історичних розвідок про історію виготовлення та поширення прикрас, відображення даної сторінки культури українського народу в літературних творах тощо), вироблення уміння порівнювати представлений історико-фактичний матеріал, узагальнювати основні прикметні риси, розширювати власний словниковий запас, відроджувати культурно-історичні цінності, пишатися власно національними набутками, ознайомлюватися зі кроскультурними та міжнародними зв'язками українців різних епох. Зауважимо, що розвиток навичок самостійного пошуку, аналізу та обробки інформації є метапредметним умінням. Це дозволяє застосовувати знання і навички в різних освітніх та соціальних ситуаціях.

Когнітивна компетентність є фундаментом для успішного вивчення соціо-гуманітарних предметів. Вона не тільки дозволяє студентам засвоїти знання, але й розвиває у них критичне ставлення до світу, здатність до незалежного мислення та

аналізу складних суспільних процесів, що є необхідною умовою для їхньої майбутньої професійної діяльності та особистісного розвитку.

Список використаних джерел

1. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України ; головний ред. В. Г. Кремень. – К. : Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.
2. Дороніна М., Литовченко І. Когнітивна компетентність: діагностика, розвиток *Вища школа*. 2010. № 10. С. 99–113.
3. Моїсєєва Н. І., Омельченко Г. Ю. Комунікаційна діяльність в структурі соціально-комунікаційного знання. URL: <https://repo.btu.kharkiv.ua/server/api/core/bitstreams/3159fc7e-7db5-4218-8968-57dd77b8ca94/content> (дата звернення: 23.11.2025).

Оксана МАКСИМЕЦЬ

канд. філол. наук, доцент,
завідувач кафедри української мови
Закладу вищої освіти
«Подільський державний університет»,
М. Кам'янець-Подільський

ІНТЕГРАЦІЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ ДЛЯ ОПТИМІЗАЦІЇ ПРОЦЕСУ ВИВЧЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ

Українська мова за професійним спрямуванням є обов'язковим освітнім компонентом у підготовці здобувачів вищої освіти, оскільки формує не лише навички грамотного письма, а й комунікативно-прагматичні уміння в професійному мовленні. Йдеться саме про комплекс навичок, які дозволяють людині ефективно взаємодіяти з іншими, досягаючи конкретних цілей в реальних життєвих ситуаціях. Сьогодні комунікативна культура особистості є основою якісних та продуктивних взаємостосунків і досягнення взаєморозуміння, способом самовдосконалення, саморозвитку і самореалізації [1, с.181].

Покращення підготовки сучасного фахівця, що є сьогодні першочерговим завданням вищої школи, обумовлює пошук інноваційних технологій організації навчального процесу, які б відповідали світовому стандарту освіти та забезпечували якісне навчання майбутніх спеціалістів.

З метою підвищення якості викладання та, зважаючи на необхідність модернізації традиційних методик викладання в умовах цифрової трансформації, сьогодні варто визначити ключові напрями інтеграція технологій штучного інтелекту для оптимізації процесу вивчення української мови за професійним спрямуванням. Використання ШІ сприяє зростанню ефективності освітньої діяльності, покращенню академічної успішності здобувачів освіти, а також удосконаленню онлайн-процесів [2].

Для покращення писемної та усної комунікації здобувачам вищої освіти можна запропонувати виконати завдання з використанням ШІ-інструментів для автоматичного виявлення помилок, характерних для офіційно-ділового стилю (наприклад: правильність оформлення документів, відповідність стандартам ДСТУ 4163:2020). З метою генерації зразків документів при вивченні теми «Ділові папери як засіб писемної професійної комунікації» ШІ може надавати студентам моделі ділових листів, протоколів, службових записок з можливістю їх адаптації до конкретних ситуацій.

Для набуття знань про документ як основний вид ділового мовлення може бути досить цікавою наступна вправа. Викладач генерує через ШІ заяву або службову записку з навмисними помилками (порушення структури, розмовна лексика, відсутність реквізитів). Студент має знайти всі помилки, виправити документ згідно з ДСТУ 4163:2020 та пояснити правки. Такі завдання забезпечують краще оволодіння правилами укладання документів.

З метою удосконалення навичок усного мовлення, використовуючи метод ділової гри, можна практикувати вправи із застосуванням чат-ботів або віртуальних співрозмовників для імітації професійних діалогів (наради, співбесіди, презентації) та миттєвого аналізу вимови, лексики штучного співрозмовника.

Аналізуючи різні види академічних текстів, студентам можна запропонувати написати есе з використанням ШІ-інструментів, а далі, щоб підсилити його емоційно-експресивним забарвленням та зробити ще більш привабливим, наповнити різними художніми елементами, використовуючи чарівну силу метафор, епітетів, порівнянь та інших засобів виразності.

При вивченні фахової термінології, щоб розібратися з особливостями професійної лексики, можна запропонувати виконати вправу «Термінологічний детектор». Завдання: студент обирає 5-10 складних термінів зі своєї спеціальності (інженерія, агрономія, екологія тощо). Попросивши чат-бот (ChatGPT, Gemini) пояснити ці терміни простими словами, а потім – надати їх контекст вживання, студент перевіряє точність пояснення за фаховим словником. Чи є окреслена дефініція правильною, визначення – нормативним?

Попри те, що застосування штучного інтелекту (ШІ) у вивченні навчальної дисципліни "Українська мова за професійним спрямуванням" може значно покращити навчальний процес, але водночас несе в собі низку потенційних проблем і ризиків.

Ось основні проблеми, які можуть виникнути:

Професійна українська мова часто включає специфічну термінологію, кліше, фразеологізми та контексти, які буде складно опрацювати існуючим моделям ШІ.

Системи ШІ можуть мати все ж обмежену здатність коректно інтерпретувати та генерувати тексти, насичені термінологічною лексикою. Це може призводити до лексичних чи стилістичних помилок у згенерованих чи перевірених текстах.

Генерація шаблонних або неточних відповідей: надмірне покладання на ШІ для написання есе, резюме чи ділових листів може призвести до створення шаблонних і неоригінальних текстів, які не відповідають унікальним вимогам конкретної професії або завданням.

Окрім цього, неконтрольоване використання ШІ може негативно впливати на навчальний процес та позначитися на розвитку ключових когнітивних та мовленнєвих навичках студентів.

Здобувачі вищої освіти можуть почати надмірно покладатися на ШІ для виконання завдань (наприклад, написання документів, переклад), уникаючи самостійного аналізу, структурування думки та пошуку рішень, що може спричинити зниження критичного мислення та аналітичних навичок.

Використання штучного інтелекту у вивченні української мови за професійним спрямуванням відкриває значні можливості. Серед ключових плюсів можна виокремити персоналізацію навчального процесу, що дозволяє адаптувати контент до специфічних потреб майбутніх фахівців (наприклад, інженерів, агрономів, ветеринарів, екологів), а також підвищення ефективності викладання.

Однак, коли йдеться про використання ШІ в навчанні, тут потрібно пам'ятати і про існуючі недоліки та виклики цього ресурсу. Найбільш суттєвими з них є потенційна втрата "людського" виміру мовленнєвої комунікації, ризик формування штучного мовлення та проблема якості, актуальності відомостей, на яких навчаються системи ШІ, особливо в контексті вузькоспеціалізованої української термінології.

Варто пам'ятати про необхідність збалансованого та критичного підходу до інтеграції ШІ. Штучний інтелект повинен розглядатися не як заміна викладачеві, а як допоміжний інструмент, що оптимізує рутинні завдання та створює більше часу для живої, професійно орієнтованої комунікації. Перспективою є розробка інтегрованих навчальних моделей, де ШІ буде відповідати за тренування термінології та граматики, а викладач – за розвиток навичок критичного мислення, професійного діалогу та міжкультурної комунікації.

Список використаних джерел

1. Максимець О.М. Формування мовнокомунікативних навичок у процесі підготовки майбутніх фахівців. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2022 р. № 84. С.1 81–186.
2. Ярова С. П., Заболотна І. І., Гензицька О. С., Заболотний О. С. Використання штучного інтелекту (ШІ) в освітній діяльності. *SWorldJournal*. 2024. № 27 (3). С. 18-24.

Ірина МУШЕНИК

канд. економ. наук, доцент,
доцент кафедри інформаційних технологій,
фізико-математичних
та безпекових дисциплін

Закладу вищої освіти «Подільський державний університет»,
м. Кам'янець-Подільський

ГЕЙМІФІКАЦІЯ ТА ВІРТУАЛЬНА РЕАЛЬНІСТЬ У ЦИФРОВІЙ ОСВІТІ

Сучасна освітня парадигма переживає фундаментальну трансформацію, каталізатором якої є невідомий розвиток цифрових технологій [2]. Нинішнє покоління учнів, яке називають "цифровими аборигенами", виросло в середовищі інтерактивних медіа, що створює розрив із традиційними педагогічними підходами. Пасивне споживання інформації дедалі частіше поступається місцем запиту на активну, діяльну та персоналізовану освіту. У цьому контексті технології перестають бути лише допоміжним інструментом і перетворюються на середовище для конструювання нового освітнього досвіду. Гейміфікація та віртуальна реальність (VR) є потужними педагогічними інструментами, що здатні трансформувати навчальний процес, перетворюючи його на активний, імерсивний та персоналізований досвід [3].

Гейміфікація в освітньому контексті — це інтеграція ігрових елементів та механік у неігрові процеси для підвищення залученості й мотивації. Її мета — не розвага, а використання привабливості ігор для вирішення освітніх завдань. Важливо відрізнити гейміфікацію від ігрового навчання: якщо останнє передбачає використання повноцінної гри, то гейміфікація "накладає" ігрові елементи (бали, значки, рівні, таблиці лідерів) на вже існуючий навчальний процес.

Ефективність гейміфікації пояснюється тим, що вона апелює до фундаментальних психологічних потреб людини, описаних у Теорії Самодетермінації [1]. Ця теорія стверджує, що для внутрішньої мотивації необхідно задовольнити три потреби: компетентність (відчуття власної ефективності), автономію (контроль над власними діями) та приналежність (соціальні зв'язки). Гейміфікація задовольняє їх через систему досягнень, надання вибору завдань та командну роботу. Однак існує ризик поверхневої реалізації, коли гейміфікація зводиться до сліпого додавання балів без глибокого педагогічного обґрунтування, що призводить до штучної мотивації.

Віртуальна реальність (VR) — це технологія, що забезпечує повне занурення користувача у створений комп'ютером світ за допомогою спеціальних шоломів [4]. Її унікальними дидактичними перевагами є ефект присутності, що активізує емоційну та когнітивну сфери та значно посилює запам'ятовування. VR дозволяє візуалізувати складні процеси, недоступні для спостереження в реальності, від будови людської клітини до архітектури стародавніх цивілізацій. Крім того, технологія створює ідеальне

середовище для безпечного відпрацювання навичок у ризикованих ситуаціях. Наприклад, студенти-медики можуть проводити хірургічні операції на віртуальних пацієнтах, а інженери — тестувати конструкції ще до створення фізичних прототипів, що значно скорочує витрати. Потенціал VR реалізується в багатьох галузях: у медицині для тренування хірургів, в історії для віртуальних екскурсій Стародавнім Римом, у вивченні іноземних мов для подолання мовного бар'єру через практику діалогів у симульованих ситуаціях. Незважаючи на переваги, головним бар'єром залишається висока вартість обладнання, що створює ризик "цифрового розриву 2.0", поглиблюючи освітню нерівність [2].

Поєднання гейміфікації та віртуальної реальності створює потужну синергію: якщо VR створює імерсивне середовище, то гейміфікація надає структуру та мотивацію для дій у ньому. Наприклад, у VR-симуляції для вивчення іноземної мови учень може отримати квест.

Третім ключовим елементом, що доповнює цю синергію, є штучний інтелект (ШІ), який реалізує адаптивне навчання. Алгоритми ШІ аналізують дії учня в реальному часі та динамічно підлаштовують складність завдань, пропонуючи індивідуальні підказки. Логічним продовженням інтеграції цих технологій є концепція освітніх метавсесвітів — стійких, спільних тривимірних віртуальних просторів, що є наступним етапом еволюції інтернету. Метавсесвіт може стати платформою для створення глобальних віртуальних університетів, доступних для студентів з будь-якої точки світу, що повністю стирає географічні та соціальні бар'єри [5].

Попри очевидні переваги, впровадження цих технологій стикається з низкою викликів. По-перше, це необхідність значних інвестицій не лише в обладнання, а й у розробку якісного освітнього контенту, адаптованого до VR-середовищ та гейміфікованих сценаріїв. По-друге, існує проблема підготовки педагогічних кадрів, які повинні володіти не лише технічними навичками, а й методологією інтеграції нових інструментів у навчальний процес [2]. Без належної педагогічної підтримки навіть найпрогресивніша технологія ризикує перетворитися на дорогу іграшку.

Крім технічних та фінансових аспектів, виникають і етичні питання. Персоналізація навчання за допомогою ШІ передбачає збір та аналіз великих обсягів даних про успішність та поведінку учнів, що порушує питання конфіденційності та захисту даних. Надмірне захоплення гейміфікованими системами може призвести до формування залежності та зниження внутрішньої мотивації, коли учні починають працювати лише заради винагороди, а не заради знань [1, 5]. Тому ключовим завданням є розробка збалансованих моделей, де технології доповнюють, а не замінюють традиційну педагогіку.

Висновок: Гейміфікація та віртуальна реальність є потужними підходами, що докорінно трансформують цифрову освіту. Гейміфікація виступає ефективною системою мотивації та зворотного зв'язку тоді як VR надає унікальні можливості для імерсивного та діяльнісного навчання.

Їхня синергія зі штучним інтелектом відкриває шлях до створення персоналізованих освітніх метавсесвітів [5]. Однак їхня ефективність залежить не від

самої технології, а від глибини педагогічного дизайну, а впровадження пов'язане з економічними, технічними та етичними бар'єрами, що створює ризик поглиблення освітньої нерівності.

Список використаних джерел:

1. Антонов В. М. Гейміфікація як засіб мотивації освітнього процесу. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*: зб. наук. пр. Київ; Вінниця: ТОВ «Планер», 2020. Вип. 54. С. 25–31.
2. Інформаційні технології: навч. посіб. / О. І. Зачек, В. В. Сенник, Т. В. Магеровська та ін.; за ред. О. І. Зачека. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2022. 432 с.
3. Олексюк В. П., Спірін О. М. Основи хмарних технологій: навчальний посібник. Київ: ІЦО НАПН України, 2023. 188 с.
4. Чайкін О. В. Віртуальна реальність як інструмент адаптивного навчання в цифровому освітньому середовищі. *Академічні візії*. 2022. № 12. URL: <https://academy-vision.org/index.php/av/article/view/938> (дата звернення: 14.11.2025).
5. Марущак Т. М. Майбутнє освіти: гейміфікація та штучний інтелект. *Освітній портал*. 2024. № [124]. URL: <https://op.ua/news/osvita-v-ukraini/maybutnye-osviti---geymifikaciya-ta-shtuchniy-intelekt> (дата звернення: 12.11.2025).

Інна НАЗАРЕНКО

канд. філол. наук,
асистент кафедри української мови
Закладу вищої освіти
«Подільський державний університет»,
м. Кам'янець-Подільський

ПРОБЛЕМА ЕТИЧНИХ ТА ПРАГМАТИЧНИХ АСПЕКТІВ ВИКОРИСТАННЯ ГЕНЕРАТИВНИХ АІ-МОДЕЛЕЙ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

Проблема використання генеративних АІ-моделей здобувачами освіти є надзвичайно актуальною, зокрема в контексті вивчення дисципліни «Академічне письмо та доброчесність». Злободенність зазначеного питання полягає в кількох ключових причинах, які стосуються швидкості технологічного розвитку та його впливу на фундаментальні цінності академічної доброчесності. Зокрема йдеться про «питання технічної організації навчального процесу та оцінки отриманих за допомогою ШІ результатів, а й більш глобальні питання про роль викладача та студента, про соціальні та етичні наслідки переходу до нової освітньої парадигми» [2, с. 52].

Так, генеративні моделі (ChatGPT, Gemini, Midjourney тощо) стали масово доступними та потужними швидше, ніж освітні, академічні та юридичні інституції встигли розробити чіткі нормативні рамки та політики використання т.зв. «штучного інтелекту». Тому виникає нагальна потреба заповнити цю прогалину, створивши етичні кодекси та правила, які б відповідали реаліям сьогодення.

Важливим етичним аспектом є ерозія академічної доброчесності, адже ШІ стирає межу між текстом, згенерованим машиною, та оригінальною роботою здобувача освіти. Це ставить під сумнів саму ідею авторства, особистої інтелектуальної праці та оцінювання. Тому викладач не може ігнорувати інструмент, який уже опанували сучасні учні та студенти. Фахівці закликають змістити фокус із заборони на навчання відповідально декларувати та інтегрувати ШІ-допомогу, зберігаючи при цьому найвищі стандарти доброчесності [3].

Прагматичним аспектом та викликом для ринку праці й наукової сфери є використання генеративних АІ-моделей в освітньому процесі і пов'язана з цим чинником трансформація навичок письма. Тобто якщо ШІ може генерувати чернетку, особливо важливими стають навички критичного мислення, редагування, верифікації фактів та формулювання ефективних запитів (промптингу). Сучасним здобувачам освіти більше не потрібно досконало володіти навичками логіко-граматичної організації академічного тексту – їм потрібно вміти керувати АІ-інструментами, перевіряти їхні «галюцинації» (згенеровані факти/джерела) та перетворювати сирий АІ-текст на якісний науковий продукт. Така ретельна робота із текстами «дозволяють повною мірою реалізувати загальні компетентності освітньо-професійних програм» [1, с. 309].

Ще однією проблемою, пов'язаною з інтеграцією ІІІ в освітній простір, є те, що генеративні моделі навчаються на величезних масивах даних, які містять упередження (гендерні, расові, культурні). Використання таких моделей може призводити до тиражування цих упереджень в академічних текстах. Саме тому викладачі гуманітарних наук повинні навчати здобувачів освіти критично аналізувати, як АІ формує наративи; навчати етичному аудиту й деконструкції тексту, згенерованого ІІІ, щоб уникнути посилення соціальної несправедливості чи поширення неточних (хоча й грамотно сформульованих) даних.

Отже, тема використання генеративних АІ-моделей у вищій школі актуальна, оскільки вона є критичною точкою перетину між технологічним прогресом, етичними стандартами та зміною вимог до компетентностей сучасного фахівця.

Список використаних джерел

1. Назаренко І.О. Функціонально-діяльнісний підхід при викладанні дисципліни «Академічне письмо та риторика» здобувачам ступеня доктора філософії. *Сучасна освіта України: проблеми, досвід, перспективи*. Монографія / за заг. ред. В. В. Іванишин. Кам'янець-Подільський. Заклад вищої освіти «Подільський державний університет». Рига, Латвія : Baltija Publishing. 2024. С. 302 – 311. DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-422-1-30>
2. Galushko O., Batmanghlich C. (2023). *Ethical and practical aspects of using the Artificial Intelligence in the educational process*. Philosophy, economics and law review. Volume 3, no. 2, 2023. P.47 – 52. URL : https://phelr.dduvs.edu.ua/wp-content/uploads/files/3_2/PhELR_3_2-47-52.pdf. DOI 10.31733/2786-491X-2023-2-47-52 (дата звернення: 20.11.2025).
3. Zhang, K. & Aslan, A. (2021). *AI technologies for education: Recent research & future directions*. Computers and Education: Artificial Intelligence, vol. 2. URL : <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2666920X21000199>. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.caeai.2021.100025>. (дата звернення: 20.11.2025).

Інна НАЗАРЕНКО

канд. філол. наук,
асистент кафедри української мови
Закладу вищої освіти
«Подільський державний університет»,
м. Кам'янець-Подільський

ПЕДАГОГІЧНІ СТРАТЕГІЇ ВИКОРИСТАННЯ НАРАТИВНИХ ПРАКТИК (СТОРИТЕЛІНГУ) ДЛЯ РОЗВИТКУ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ

Сьогодні про сторітелінг все частіше говорять не як про мистецький або риторичний прийом, а як педагогічну технологію виживання в цифровому просторі. Психолог Джером Брунер у своїй праці «Actual Minds, Possible Worlds» довів, що наративний спосіб мислення є ключовим для конструювання реальності [3]. Сучасні інтерпретації його досліджень свідчать, що інформація, подана у формі розповіді («факти, загорнуті в історію»), засвоюється значно ефективніше.

Найпродуктивнішою моделлю викладання навчальних дисциплін, спрямованих на розвиток комунікативних навичок майбутніх фахівців, вважаємо ту, що ґрунтується на функційно-діяльнісному принципі, який передбачає набуття практичного досвіду комунікатора вже у процесі навчання. Мета навчального курсу «Ділові комунікації» полягає у формуванні в здобувачів освіти «необхідних теоретичних знань та практичних навичок у ділових комунікаціях задля вироблення вмінь адаптуватися до змін на ринку праці та підвищення шансів на професійну реалізацію, кар'єрне зростання майбутнього фахівця» [2, с. 81].

Емоційний інтелект не можливо розвинути через заучування дефініції «емпатія». Традиційне навчання передає знання (інформацію), тоді як сторітелінг дозволяє пережити досвід – наратив діє як нейрофізіологічний симулятор: він дозволяє мозкові здобувача освіти «прожити» складну управлінську ситуацію без реальних кар'єрних ризиків – це найшвидший шлях від «я знаю, як треба» до «я відчуваю, як правильно». Ефективним буде використання емоційно забарвлених бізнес-кейсів замість сухих фактів, що сприятиме активізації дзеркальних нейронів (наприклад, ситуація звільнення співробітника, провал переговорів, розмова з емоційним клієнтом тощо).

Суха статистика та академічні тези в епоху інформаційного шуму та кліпового мислення більше не втримують зосередженості аудиторії [1]. Історія – це єдиний формат, який еволюційно «ламає» фільтри уваги: навчаючи магістрантів сторітеллінгу, ми даємо їм найсучаснішу зброю в боротьбі за клієнтів, партнерів та інвесторів. У цифровому світі лідером стає не той, хто має більше даних, а той, хто розповідає кращу історію про ці дані. Відповідно, однією із сучасних форм ділової презентації є цифровий сторітелінг, який дозволяє враховувати контекст цифрового суспільства, де

емоційний вплив здійснюється через екран. Можна спонукати здобувачів освіти створювати короткі відеопітчі або мультимедійні презентації, де головним є не графік, а емоційна історія продукту чи ідеї. Такого роду завдання сприятимуть розвиткові навичок керування увагою та емоціями аудиторії в онлайн-форматі, де відсутній безпосередній зоровий контакт, тому невербальні сигнали зчитуються гірше.

У час, коли ChatGPT може написати ідеальний діловий лист, скласти звіт чи розробити стратегію за секунди, цінність технічних навичок (hard skills) знижується, критично зростає цінність того, що ШІ не може зімітувати: справжньої емоційної глибини, емпатії, поваги та людяності. Сторітелінг повертає комунікацію до формату «людина до / для людини» – тому це інвестиція в їхню конкурентоспроможність: штучний інтелект може оперувати фактами, але тільки людина з високим EQ може надихати сенсами. Для вироблення відповідних компетентностей можна запропонувати магістрантам завдання, які полягають в екстерналізації проблеми в конфлікт-менеджменті з опорою на принцип «Проблема – це проблема, людина – це людина». Таким чином майбутні фахівці навчатися розбудовувати комунікацію так, щоб обговорювати історію конфлікту, а не «негативні» риси опонента. Такі навички переводити діалог із площини особистісних звинувачень у площину спільного вирішення зовнішньої проблеми сприятимуть зниженню емоційної напруги під час переговорів.

Здобувачі освіти повинні розуміти, що в ділових комунікаціях важливо вміти аналізувати свій стан під час стресу та відокремлювати факти від емоційних інтерпретацій. Одним із інструментів самосвідомості (яка належить до ключових компонентів емоційного інтелекту) є рефлексивний сторітелінг. Проговорюючи або описуючи свій досвід через наративну структуру (експозиція – конфлікт – висновок), магістранти навчаються ідентифікувати тригери власних емоційних реакцій та раціоналізувати їх. Реалізувати зазначену дидактичну мету можна через завдання написати або змодельовати «Історію провалу» або «Історію подолання труднощів».

Продовжуючи тему розвитку емоційного інтелекту засобами сторітелінгу, звертаємо увагу на мультиперспективність наративу для розвитку соціальної чуйності, адже в діловій сфері критично важливо розуміти мотиви інших стейкхолдерів: це руйнує егоцентричну позицію в комунікації та формує навичку прогнозування реакцій співрозмовника. Так, можна застосувати вправи, подібні до завдання «Перепиши історію»: запропонувати студентам розповісти конфліктну ситуацію (реальну або навчальну) від імені опонента (незадоволеного клієнта, суворого керівника, конкурента).

Враховуючи, що функційно-діяльнісний підхід у в навчанні комунікатора полягає в інтегруванні «різних видів діяльності, оскільки це комплексно формує вміння та навички майбутніх фахівців у різних царинах» [2, с. 82], введення прийому сторітелінгу в курс «Ділові комунікації» — це перехід від підготовки «функціонерів», які обмінюються інформацією, до виховання лідерів, які керують сенсами та емоціями.

Список використаних джерел

1. Мазурок М., О. Саприкіна. Сторітелінг як ефективний інструмент формування комунікативної компетентності здобувачів освіти Нової української школи. *Молодь і ринок*. 2022. № 1(199). С. 160 – 165.
2. Назаренко І. О. Організація викладання курсу «Ділові комунікації» у вищій школі на принципах функційно-діяльнісного підходу. *Професійно-прикладні дидактики*. Видавничий дім «Гельветика». 2025. Вип. 1. С.81 – 85. DOI: <https://doi.org/10.37406/2521-6449/2025-1-14>
3. Bruner J. (1986). Actual Minds, Possible Worlds. URL : https://books.google.com.ua/books?id=Ce0PXtac1egC&pg=PA3&hl=ru&source=gbs_to_c_r&cad=1#v=onepage&q&f=false (дата звернення: 22.11.2025).

Валерій НЕСТЕРЕНКО

канд. іст.наук,
доцент кафедри права, професійної
та соціально-гуманітарної освіти
Закладу вищої освіти
«Подільський державний університет»,
м. Кам'янець-Подільський

ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ ПРИ ВИВЧЕННІ ПОЛІТОЛОГІЇ

Технології штучного інтелекту (ШІ) набувають великого поширення в різних галузях людської діяльності, у тому числі науці та освіті. ШІ, згідно дефініції Регламенту Європейського парламенту та ради на встановлення гармонізованих правил - це сімейство технологій, що швидко розвиваються та можуть принести широкий спектр економічних та соціальних переваг у всьому спектрі галузей і о соціальних видів діяльності (у тому числі і навчальної). Автор терміну цілком заслужено вважають Д. Маккарті, котрий у 1956 році вперше дав визначення ШІ, як «науці та техніці, спрямованій на створення розумних машин» [1]. Сфери використання ШІ адаптують під свою діяльність різноманітні галузі, від промисловості до науки і освіти.

В Україні штучний інтелект не окреслено законодавчими нормами, але 2 листопада 2023 року Україна підписала міжнародну декларацію Блетчлі з безпеки штучного інтелекту, що засвідчує готовність держави розвивати та підтримувати дану галузь в інтересах держави, громадян і бізнесу. Також улітку 2023 р. ЮНЕСКО опублікувала рекомендаційний документ зі статтями щодо використання генеративного штучного інтелекту в освіті й наукових дослідженнях. Основний акцент зроблено на тому, що необхідною мірою є запровадження громадського контролю за ШІ для правильного розкриття його потенціалу в освітній сфері. Документом зосереджено увагу на тому, що уряди зобов'язані додавати в національні програми заходи задля поширення позитивного інструментарію генеративного штучного інтелекту серед шкіл і закладів вищої освіти, які активізували би коучинг студентів, викладачів і дослідників щодо впровадження новітніх методик у навчальні курси. Коротко мету цього програмного документу можна підсумувати так: ШІ має ставати надійним ключем захисту та підтримки системи освіти, а не створювати низку ризиків для неї [1].

Розглянемо аспекти функціоналу ШІ на прикладі чату “GPT”, котрий може стати добрим помічником при написанні наукових праць, рефератів, статей з політичних дисциплін. За допомогою ШІ можна швидко знайти та підтвердити достовірність

необхідної політичної інформації. Для прикладу, щоб не перечитувати багато різноманітних джерел і відвідувати десятки сайтів, можна прямо спитати ІІІ, який відсоток громадян США підтримали кандидатуру Д. Трампа на останніх президентських виборах у цій державі або запитати в ІІІ, який є відсоток для проходження у парламент партій в Україні.

Інколи студентам та молодим дослідникам важко звикнути до використання науково-публіцистичного стилю написання. У цьому ІІІ може допомогти та запропонувати шаблон тексту, який продемонструє правильне стилістичне забарвлення. ІІІ зможе перевірити ваш матеріал на достовірність певних фактів, якщо є невпевненість в точності числа, дати, правильності написання імен політиків, науковців чи політологічних термінів. Зокрема, за допомогою ІІІ можна одразу визначити як правильно називається парламенти Ісландії чи Австрії, дізнатись про основні політичні партії в різних державах та про біографію та діяльність їх лідерів.

ІІІ, і зокрема СНАТ GPT може стати тим, хто згенерує нові цікаві ідеї дослідникам та студентам в момент «творчої кризи» та покаже, в якому напрямку слід рухатись далі. Важливим є також те, що ІІІ допоможе зекономити дослідникам час на пошук нових джерел змістовних джерел з політичних дисциплін. Скажімо, він швидко може знайти виборче законодавство тієї чи іншої європейської політичної партії, або програмні документи, статuti, резолюції основних міжнародних політичних організацій [2].

Студентам цікаво буде дізнатись, що ІІІ став реальним елементом геополітики, передусім у відносинах між США та КНР, які витрачають мільярди доларів на дослідження у відповідній галузі. Ці держави вибудовують екосистему досліджень та управління технологіями ІІІ і за політичними прогнозами, це саме той шлях, якими змушені будуть йти і інші держави, зокрема Україна [2]. Під час практичних занять студенти можуть за допомогою ІІІ краще спрогнозувати можливий розвиток міжнародних політичних процесів.

Студентам буде цікаво дізнатись, що на думку деяких сучасних вчених, алгоритми штучного інтелекту можуть допомогти передбачити політичні погляди людини на основі рис її обличчя. Про це, зокрема, повідомили журналісти Fox News з посиланням на дослідження, проведене у Данії. За даними вчених, праві політики з більшою ймовірністю матимуть щасливий вираз обличчя на фотографіях, тоді як люди, зображені з нейтральним та сумним виразом обличчя, з більшою ймовірністю ідентифікують себе як ліві. Дослідження також показало, що ІІІ може передбачати політичну ідеологію людини з точністю 61%, проаналізувавши всього одну фотографію.

Автор дослідження Стіг Расмуссен з Орхуського університету показав ІІІ тисячі фотографій політиків із муніципальних виборів 2017 року в країні. На знімках було зображено лише риси обличчя кандидатів, без будь-якого фону. Вчені використовували технологію розпізнавання обличчя від Microsoft для визначення емоційного стану людини на фотографіях.

Дослідження також показало, що жінки-політики, які були більш привабливими, з більшою ймовірністю були консервативними, тоді як привабливість і мужність чоловіків не була пов'язана з якоюсь політичною ідеологією [3].

Отже, використання елементів ШІ на заняттях з політології допоможе студента краще зрозуміти сутність суспільно-політичних процесів, буде стимулювати їх до креативності та творчості при аналіз сучасних міжнародних та внутрішньополітичних подій.

Список використаних джерел

1. Використання штучного інтелекту в політичній науці:
https://filos.lnu.edu.ua/news/ai_politics_seminar
2. Тараненко Г. Особливості застосування штучного інтелекту в міжнародно-політичних дослідженнях: <https://ekmair.ukma.edu.ua/items/860eb5d5-ed06-4b58-b968-c950b5da361e>
3. Штучний інтелект навчився визначати справжні погляди політиків:
<https://noworries.news/shtuchnyj-intelekt-navchyvsya-vyznachaty-spravzhni-poglyady-politykiv/>

Анастасія ПОЛЩУК
доктор філософії,
асистент кафедри іноземних мов
Закладу вищої освіти
«Подільський державний університет»,
м. Кам'янець-Подільський

ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ ЦІЛЕЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ООН У МІЖНАРОДНИХ ОСВІТНІХ ПРОЄКТАХ

У сучасних умовах розвитку глобального освітнього простору важливою тенденцією є інтеграція підходів сталого розвитку в діяльність закладів вищої освіти. Порядок денний ООН до 2030 року визначає освіту як ключовий інструмент досягнення сталості в соціальному, економічному та екологічному вимірах [2, с. 4]. Імплементация Цілей сталого розвитку (ЦСР) у міжнародні освітні проєкти сприяє формуванню соціально відповідальних фахівців, розширенню партнерств між університетами та удосконаленню освітнього середовища.

Підходи до реалізації принципів сталого розвитку в міжнародних проєктах ґрунтуються на інтеграції відповідних тем у зміст освітніх програм, організації спільних дослідницьких ініціатив та створенні умов для мобільності здобувачів та викладачів. Учасники програм академічної мобільності отримують можливість ознайомитися з практиками «зелених кампусів», екологічного управління та соціальної відповідальності університетів, що сприяє формуванню професійних та громадянських компетентностей [1, с. 11]. У цьому контексті академічна мобільність виконує не лише освітню, а й просвітницьку функцію, оскільки забезпечує поширення сучасних моделей сталого розвитку.

Одним із важливих аспектів імплементации ЦСР є включення відповідних модулів у структурні компоненти освітніх програм. Так, ціль 4, спрямована на забезпечення якісної освіти, реалізується через оновлення змісту навчання, впровадження інклюзивних практик, розвиток навичок критичного мислення та академічної доброчесності. У межах міжнародних проєктів також приділяється увага питанням гендерної рівності, що відповідає цілі 5 та передбачає недопущення дискримінації й створення рівних можливостей для здобувачів обох статей [2, с. 28].

Значною є роль міжнародних освітніх консорціумів у реалізації цілей, пов'язаних з інноваціями, розвитком сталих міст та кліматичними змінами. Спільні проєкти університетів часто охоплюють розроблення моделей енергоефективності, цифрових рішень для громад, адаптації до змін клімату, що сприяє інтеграції наукових результатів у практичну діяльність регіонів. Така співпраця доводить, що міжнародні освітні ініціативи можуть мати безпосередній вплив на розвиток локальних спільнот, забезпечуючи імплементацию ЦСР на практичному рівні.

Окремої уваги заслуговує партнерство університетів у межах цілі 17, оскільки саме воно забезпечує системний характер реалізації всіх інших цілей. Ефективні партнерства дозволяють розробляти спільні освітні програми, обмінюватися науковими даними, проводити мультидисциплінарні дослідження та впроваджувати інноваційні рішення в освітній процес. Партнерські проекти сприяють формуванню сталих мереж співпраці, що підсилює спроможність університетів відповідати сучасним викликам глобального розвитку [3, с. 13].

Таким чином, міжнародні освітні проекти відіграють вагомую роль у поширенні підходів сталого розвитку, оскільки поєднують освітню, дослідницьку та соціальну складові. Імплементация Цілей сталого розвитку сприяє модернізації освітніх програм, підвищенню якості академічної мобільності, формуванню відповідальних фахівців та зміцненню партнерств між освітніми й науковими інституціями. Для українських університетів участь у таких проєктах є важливою передумовою інтеграції в європейський освітній простір та розвитку практик сталого розвитку на інституційному рівні.

Список використаних джерел

1. Гаврилюк С. Освіта для сталого розвитку: європейський досвід та українські перспективи. *Освітологічний дискурс*. 2020. № 2. С. 10–18.
2. Колосок В. Інновації в забезпеченні якісної освіти в умовах глобалізації. *Вища освіта України*. 2019. № 4. С. 26–33.
3. Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development. United Nations, 2015. 41 p.

Микола ПОПОВИЧ

докт. філософ. наук, професор,
професор кафедри права, професійної
та соціально-гуманітарної освіти
м. Кам'янець-Подільський

Корнелій-Дмитро ПОПОВИЧ

Здобувач вищої освіти освітньо-наукового рівня
«Доктор філософії» спеціальності «Економіка»
Закладу вищої освіти «Подільський
державний університет»
м. Кам'янець-Подільський

ФІЛОСОФСЬКО-МЕТОДОЛОГІЧНА КОМПОНЕНТА СТРУКТУРИ ЗНАННЯ СОЦІАЛЬНИХ, ГУМАНІТАРНИХ, ПОВЕДІНКОВИХ ТА ЕКОНОМІЧНИХ НАУК

У самому широкому розумінні філософія є науковим вченням про світ та людину, про місце людини у світі та відношення людини до світу. Філософія виступає також типом світогляду, формою суспільною свідомості, методологією наукового пізнання та жанром художньої творчості. У структурі мистецтва зародились такі форми, як філософський роман, філософська поезія, філософський театр та філософське кіно. Філософію ще розглядають як інтелектуальну гру та особливий тип мислення. На жаль, в історії були періоди, коли філософія деградувала, становилась ідеологічною доктриною церкви або держави.

Філософію, як науку, яка осмислює та аналізує філософський пласт духовної культури суспільства слід називати *філософствознавством*. За аналогією з такими соціальними та гуманітарними науками, як релігієзнавство, мистецтвознавство, наукознавство, правознавство, мовознавство, літературознавство. Ці науки досліджують сутність та специфіку релігії, мистецтва, науки, права, мови, літератури, як соціокультурних феноменів. Але термін *філософствознавство*, як і *історієзнавство*, не вкоренився у науковому лексиконі суспільствознавства та гуманітаристики.

Філософія – це перша теоретична та системна галузь знань в історії пізнання. У першому тисячолітті до нашої ери вона виокремилась від міфології і стала самостійною формою духовної культури суспільства. До середини XVII століття філософія була синонімом науки і називалась натурфілософією. Першим науковим твором у сучасному розумінні цього слова була трьохтомна фундаментальна праця Ісаака Ньютона «Математичні начала натуральної філософії». В ній були закладені основи теоретичної механіки, викладені основні її закони. В раньомодерну епоху від філософії

відокремились й перетворились на окремі самостійні галузі знання механіка, фізика, астрономія, хімія, біологія, психологія, соціологія, лінгвістика та інші природничі, гуманітарні і соціальні науки. У подальшому, від цих наук, шляхом диференціації (виокремлення) та інтеграції (синтезу) з окремих їх розділів утворились інші науки. В наш час існує близько 15 тисяч наук. В країнах Європи та США поняттям *science* (наука) позначаються лише природничі науки та математика. Гуманітарні, соціальні та економічні галузі знань називаються *studios* (студіями). Філософські, економічні, філологічні, культурологічні, історичні, правничі тощо студії.

Будучи наукою, філософія виступає системою теоретичних знань про загальні закономірності розвитку об'єктивної реальності та сутність людини. Філософія синтезує картини світу окремих наук (механічну, фізичну, хімічну, геологічну, біологічну, космологічну, антропологічну, соціологічну, історичну, культурологічну, аксіологічну, економічну, юридичну тощо) в єдину наукову картину світу, яка є ядром наукового, гуманістичного світогляду.

Наука не може плідно розвиватися без методології дослідження. Усі загальнонаукові методи пізнання, які застосовуються в сучасних наукових дослідженнях та розвідках зародились в системі філософського знання. Відомий англійський філософ та один з перших експериментаторів у науці Френсіс Бекон порівнював метод пізнання з ліхтариком, який освітлює мандрівнику шлях у темряві.

Сучасна філософія, на відміну від її попередньої метафізичної маніфестації, спирається у своїх теоріях на наукові знання, ідеї поза наукових форм духовно-практичного осягнення світу (мистецтва, релігії, моралі, права, політики) та соціальну практику. Водночас вона здійснює потужний та плідний вплив на формування смислового змісту усіх сфер духовної культури суспільства.

Процеси диференціації та інтеграції науки не обішли й саму філософію. Внаслідок тісної взаємодії філософії з наукою та з основними формами культури, зародились такі міждисциплінарні науки, як філософія науки (14), філософія права (11), філософія релігії, філософська антропологія, філософія культури, філософія техніки (14), філософія освіти (15), філософія економіки (6), філософія мови (8), філософія історії тощо. Філософське осмислення теоретичних та методологічних проблем окремих природничих та соціально-гуманітарних наук породило такі галузі знання, як філософські проблеми фізики, хімії, біології, медицини, екології, мистецтва, літератури, математики, астрономії, технічних, сільськогосподарських та інших наук.

Як світогляд, філософія формує й визначає стратегічні цілі, цінності, ідеали та пріоритети подальшого розвитку суспільства. На цінностях і концептах філософії Давньої Греції, Відродження та Просвітництва конституювалась політико-правова система Західної цивілізації.

Філософія допомагає людині відрізнити істотне від неістотного, значуще від незначущого, головне від другорядного, первинне від вторинного; вибудувати власну ієрархію цінностей; визначити мету і сенс життя; розставити життєві пріоритети; створити та реалізувати власний проект життя. В цьому людині допомагають Сократ (його концепт про людські чесноти), Боецій (2), Марк Аврелій (1) та Віктор Франкл

(16) (їх поради, як вижити й стоїчно вистояти в екстремальних та трагічних екзистенційних ситуаціях). Для сучасної людини, на думку Віктора Франкла, страшніше за смерть є втрата сенсу життя. Життя без сенсу приречене на примітивне й безглузде проживання. Осмислюючи етичну та аксіологічну спадщину філософії та, спираючись на сукупний духовний досвід людства, можна викристалізувати ієрархію особистісних цінностей сучасної людини: вище всього стоять честь і гідність, нижче – свобода, життя і здоров'я, а далі, – розставлені духовні та матеріальні цінності. В один ряд з честю і гідністю, а мабуть й вище, стоять лише сім'я (діти, подружжя, батьки), релігійна віра та Батьківщина. Але ці цінності не належать до категорій особистісних. Вони відносяться до соціальних цінностей. Тут варто згадати відому літературну метафору: чоловік-аристократ відає своє серце коханій жінці, життя – Батьківщині, а честь і гідність – нікому. Тривалий час ми забули про цю метафору, але у період війни вона актуалізувалась й активувалась з новою силою. Цінності *Гідності* і *Свободи* відзначаються щорічно 21 листопада як загальнонаціональне свято. Як відомо, цінності є предметом теоретичного аналізу та осмислення таких наук, як філософська аксіологія та соціальна психологія.

У філософії її теорія і власна історія більш тісно взаємопов'язані між собою ніж у інших науках. Знання змісту текстів філософських праць видатних мислителів минулого сприяє проясненню й осмисленню загрози від тих викликів з якими зіткнулось сучасне суспільство. Ідеї і думки цих філософів, в наш час, є не менш актуальні, ніж у часи коли вони жили.

Філософія осмислює та інтерпретує не будь-які феномени і процеси, що відбуваються та протікають у суспільстві, а лише ті які посідають у ньому вагоме місце. До таких феноменів можна віднести проблеми війни і миру, глобальні процеси в сучасному світі, науково-технічну революцію та її наслідки, штучний інтелект, екологічна криза, майбутнє людства, антропологічний поворот, ідентичність нації та самоідентичність особистості, конфлікти Західної та Східної цивілізацій та їх вплив одна на одну.

Філософія, за вдалою метафорою відомого українського філософа академіка Мирослава Поповича (12), дивиться на світ ніби з висоти орлиного польоту. Предметом філософського аналізу та осмислення є не окремі галузі або фрагменти буття, а світ у цілому, в його цілісності, єдності, системності, динаміці та розвитку. Філософія за своєю суттю є енциклопедичною, полідисциплінарною галуззю знань. Вона розширює горизонт людини й надає їй впевненість відчувати себе рівною в середовищі інтелектуалів. Давньогрецький філософ Аристип, учень Сократа, зазначив, що філософія навчила його розмовляти з будь якою людиною на любую тему. Цей вислів не втратив своєї актуальності і в наш час. Він має бути девізом у викладанні та студіюванні філософії. Філософія також сприяє подоланню так званого *професійного кретинізму* (це науковий термін, а не образа), який закріплює людину за одним єдиним видом професійної діяльності. Через філософію і завдяки філософії людина входить у світ мистецтва, науки, релігії, права, й таким чином розширює свою ерудицію. У вагоні Мюнхенського метро я бачив плакат соціальної реклами із закликом «Vorsicht!

Philosophie erweitert Deinen Horizont» (Увага! Філософія розширює горизонт людини). Уявити такий плакат у Київському, Харківському або Дніпровському метро – неможливо. В Україні є високопосадовці від освіти, котрі вважають філософію допоміжною наукою. Вони впевнені, що головною метою вищої освіти є підготовка спеціалістів вищої кваліфікації. Але метою освіти, у тому числі й вищої, є формування, перш за все, людини та громадянина (згадаємо давньогрецький філософсько-педагогічний концепт *пайдея*), і лише потім – спеціаліста. Філософія допомагає особистості безболісно переходити від одного виду діяльності до іншого. Як відомо, сучасна людина має кілька разів за своє життя, міняти свою професію.

До середини XX століття філософія розвивалась, переважно, у контексті таких традиційних її розділів як онтологія, гносеологія/епістемологія, логіка, етика та естетика. Вона намагалась давати відповіді на питання на які не могла відповісти тогочасна наука, й часто закривала ті прогалини, які проривались у тканині науки. Цим займалась в основному онтологія – філософське вчення про буття. За це філософію звинувачували у схоластичному теоретизуванні. В наш час, онтологічна проблематика філософії, у певній мірі, вичерпана.

Філософська онтологія вже виконала свою історичну місію. Теоретичний рівень й глибину аналізу останніх фундаментальних праць з онтології – «Буття і час» Гайдегера (17) та «Буття і ніщо» Сартра (13) поки що не зможе перевершити ніхто. Це стосується також теорії пізнання і етики. Поки що не написані у цих галузях роботи кращі ніж «Ідеї чистої феноменології і феноменологічної філософії» Гуссерля (7), «Істина і метод» Гадамера (4, 5), «Критика чистого розуму» та «Критика практичного розуму» Канта (9, 10). Концепт *категоричного імперативу* Канта є вершиною теоретичної етики.

Починаючи з останньої чверті XX століття філософія почала переорієнтуватись від своєї попередньої традиційної проблематики на аналіз та осмислення нагальних проблем людини й суспільства, але, застосовуючи, при цьому, весь свій теоретичний потенціал і методологічний арсенал (3).

Концепти, парадигми, ідеї та методи філософії проникають в контент та проблематику соціальних, гуманітарних та економічних наук через філософське мислення. Філософія породила особливий тип мислення, який істотно відрізняється від мислення наукового. Філософське мислення є абстрактним, раціональним, теоретичним, діалектичним, критичним, неалгоритмічним/непротокольним, масштабним, недогматичним, скепсисним, діалогічним, поліфонічним, креативним, парадоксальним. Воно менш нормативне, ніж наукове мислення. Філософське мислення може проникати у сферу невизначеного або *іншого*. Мислення наукове може зайти лише у сферу невідомого, бо невідоме – це ще непізнання визначеність. Осягнути невизначене (інше) може тільки ненормативне вільне мислення, до якого частково можна відносити філософське мислення.

По відношенню до сучасних соціально-гуманітарних та поведінково-економічних наук філософія виступає в ролі загальної теорії пізнання та методології

дослідження. Вона озброює науку філософськими та загальнонауковими методами пізнання та допомагає їй створити власні парадигми та концепти.

Галуззю філософського знання є *герменевтика* (від грец. *hermeneuo* – тлумачую, інтерпретую). Герменевтика виступає водночас як теорія, методологія, когнітивна практика та мистецтво інтерпретації текстів. Особливе значення для гуманітаристики та соціальних наук має *герменевтичного кола*. Герменевтичне коло – це принцип розуміння тексту, що ґрунтується на діалектичному взаємозв'язку частини та цілого. Цей принцип ввів у філософію німецький філософ Ф. Шлеєрмахер. Для розуміння частини (окремого) потрібно мати уявлення про ціле до якого належить дана частина. Розпредмечування частини веде до збагачення змісту цілого, й так до нескінченного. Цей методологічний принцип є пріоритетним у гуманітарних і соціальних студіях. Приклади.

Філософія відкриває горизонти науки, та допомагає останній глибше занурити у свій предмет через ofertу науці такого інструменту дослідження як *парадигма*. Поняття парадигма увів у науку відомий американський філософ науки Томас Кун. Поняттям парадигма Кун визначає «визнані всіма наукові досягнення, які протягом певного часу дають модель постановки проблем і їх рішень науковому співтовариству». Парадигма – це теорія, концепція, концепт або певна панівна система ідей, крізь яку (з позиції якої) дослідники краще, легше й простіше розкривають «тайни» об'єкту пізнання, його властивості й зв'язки з іншими об'єктами. При вивченні історії та теорії культури застосовуються більш десяти парадигм, крізь призму яких розкриваються усі грані культури. Це: природоцентризм (космоцентризм, біоцентризм, географічний детермінізм, екологізм), антропоцентризм (етицизм, гуманізм, екзистенціалізм), теоцентризм (християнський, буддистський, ісламський чи будь-який інший), логоцентризм (науко центризм, раціоцентризм, текстоцентризм тощо), соціоцентризм (марксизм, позитивізм, структуралізм), техноцентризм (індустріалізм-постіндустріалізм, функціоналізм, технологічний прогресизм), історичні, політичні, правові, економічні, лінгвістичні, семіотичні та інші теорії культури, теорії соціальних систем, філософія символічних форм та метафорологія.

У природничих науках та соціально-гуманітарних студіях, в процесі дослідження, аналізу та інтерпретації отриманих даних також застосовуються різні парадигми. Історія досліджує закономірності розвитку суспільства в часі. Але час буває різний. Є *Кронос* і *Кайрос*, *лінійний* і *циклічний* час, *час порожній* і *час наповнений сенсом* тощо. Тому, історик має розглядати минуле суспільства з позицій різних концепцій, або парадигм часу.

Мовознавство, або лінгвістика разом з філософією вивчають взаємозв'язок мови і мислення. Великий український лінгвіст та філософ Олександр Потебня у своїй праці «Мислення і мова» обґрунтував концепт про те, що мова – це вид пізнавальної діяльності. На його думку, мова творить думку. Сучасні філософи і лінгвісти активізували наукові розвідки в галузях *семантики* та *семіотики*, - наук (студій), які досліджують знаки і смисли (сенси) та їх взаємозв'язок. В Казахстані переклали на казахську мову вибрані праці естонського лінгвіста, філософа та культуролога Юрія

Лотмана під назвою *семиосфера* та запровадили у навчальний процес дисципліну з такою ж назвою.

Юриспруденція як наука та практика спирається на філософсько-концептуальні засади етики та аксіології. Презумпція невинуватості та мораторій на смертну кару виведені з категоричного імперативу Канта.

Фахівці з філософії освіти, освітології, педагогіки, едукології розробили концепт *освітньої культури*. У ньому, у стислому вигляді, сконцентрована сутність і головна мета освіти. Згідно з цим концептом головними суб'єктами навчального процесу у закладах вищої освіти є Студент і Викладач-Учитель.

Згідно з цим концептом, студент бажає вчитися, розуміє зміст навчальних дисциплін, що вивчає та вміє виконувати завдання, які задають йому викладачі. Викладач знає свій предмет, має відповідну профільну та педагогічну кваліфікацію, вміє й хоче вчити студентів. Управлінські структури, - від міністерства освіти й до завідувача кафедри мають створити всі умови для того, щоб студент міг вчитися, а викладач міг його вчити. Якщо цей тандем не реалізується на всю свою потужність, освітній процес перетворюється на симулякр (імітацію) навчання та викладання. Просто й геніально. Класична середня й вища освіта минулого дотримувалась цього «протоколу». Концепт освітньої культури резонує з метою й завданнями освіти, які прописані в Європейській педагогічній конституції (18), одним з авторів якої є український філософ, член кореспондент НАН України Віктор Андрущенко.

Освіта – це самоцінність та благо. Від слова *благодать*, а не від слова *благополуччя*. Тому робота викладача це *служіння*, а не надання освітніх послуг. Надання освітніх послуг призводить до комерціалізації освіти й докорінно міняє сутність, цінність й соціальну місію самої освіти. Щоб нести свою місію викладач вишу має бути соціально та юридично захищений. У всьому світі, не лише в Україні, спостерігається вкрай негативна тенденція – *прекарізація академічної праці* (від лат. *precarium*, англ. *precarious*, нім. *Prekaritaet* – негарантований, нестабільний, ризикований). Прекарізація праці НПП означає перехід від гарантованих трудових відносин до нестабільних, не прогнозованих і непередбачуваних форм, котрі ведуть до практичної втрати працівником соціально-трудових прав, відсутності тривалого контракту, гідних виплат на лікування, оздоровлення та профілактику здоров'я. Прекарізація академічної праці була предметом розгорнутого дискурсу, 16 листопада 2024 року, на Міжнародній онлайн-конференції *Глобальна неоліберальна трансформація вищої освіти та академічної праці (Global Neoliberal Transformation of Higher Education and Academic Labour)*, яку організував журнал «Спільне».

Тісна «співпраця» філософії та економічної науки здійснюється через політичну економію. Політична економія викладається у всіх університетах західного світу та, на щастя, і в деяких університетах України. Політекономічні поняття «продуктивні сили», «виробничі відносини», «спосіб виробництва» та багато інших є одночасно й поняттями соціальної філософії.

Одним з методів економічної науки, який несе в собі значний «відбиток» філософського мислення є метод економічного стратегування. Економічне

стратегування – це діяльність мислення спрямована на аналіз, рефлексію, прогнозування та оцінку економічних процесів у контексті та крізь призму глобальних екзистенційних викликів, які відбуваються у сучасному світі.

Без «філософського консультування» важко скласти *економічну картину світу*. Економічна картина світу – це система знань про значення, місце і роль економіки, у суспільстві, про чинники, що сприяють її оптимальному функціонуванню або, навпаки, гальмують її розвиток. Картина економіки України, станом на жовтень 2025 року, розписана у похмурих та темних фарбах: рекордний дефіцит бюджету (1,9 трлн. гривень, що дорівнює 22,5% ВВП), економічна рецесія, яка переходить у депресію, деіндустріалізація, високий індекс інфляції (101%), різка девальвація гривні, втрата половини трудових ресурсів, дисбаланс і диспропорція у розміщені продуктивних сил, загроза дефолту, високий рівень загального боргу (8,4 трлн. гривень або 194,206 млрд. дол., що дорівнює 99,4 % ВВП)

Аналізуючи з позицій соціальної філософії кризові явища в економіці України можна стверджувати, що їх першопричиною було згортання та скорочення виробництва продукції групи А (засобів виробництва) й непомірне збільшення, в структурі економіки, частки продукції групи Б (споживчих товарів) та імпорту. В економічно розвинених країнах (США, країнах ЄС, Китаї, Японії) дотримуються дії економічного закону, згідно з яким виробництво продукції групи А (машинобудування, металургія, енергетика, оборонний комплекс, аграрний сектор з високою питомою вагою переробки) з необхідністю має перевершувати виробництво продукції групи Б (легка та харчова промисловість, сфера послуг, індустрія розваг). Українську економіку занепастили хрематистизація, та деіндустріалізація. Термін хрематистика увів Арістотель (від грецького слова «хрема» - статки) для позначення економічної діяльності, яка орієнтована на отримання надприбутків будь-якою ціною. Хрематистичним в Україні є олігархічний бізнес, гральний бізнес, тіньовий ринок, виробництво контрафактної продукції, фальсифікація харчових продуктів.

Економічна діяльність та економічна наука орієнтовані на такі тренди як сталий розвиток, соціальна відповідальність, етичні норми введення підприємницької діяльності. Феноменологія (Гуссерль), герменевтика (Гадамер, Шлеєрмахер), екзистенціалізм (Гайдегер, Сартр, Камю, Мерло-Понти), психоаналіз (Фрейд, Юнг, Фромм), являються джерелом ідей, концептів і методологій для сучасних гуманітарних і соціальних розвідок та практик.

Філософія пронизує всі сфери життя суспільства – політику, освіту, управління, бізнес, інформаційні технології. Професійні філософи займаються аналітичною роботою у консалтингових фірмах, аналітичних центрах урядових інституцій та політичних партій. Технологічні компанії Google, Facebook, Microsoft, Apple, Open AI, Skype наймають на роботу філософів, бо більшість інженерів і програмістів не спроможні визначити та оцінити людські сенси тих продуктів, які вони виробляють. Філософи виношують та генерують креативні ідеї, котрі програмісти перетворюють у ІТ-продукти. В американських та європейських компаніях введені посади головного директора - фахівця з філософії (*Chief Philosophy Officer (CPO)*) та фахівця з контролю

із запровадженням знань (*Chief Knowledge Officer (CKO)*). Ці фахівці допомагають менеджменту розробити філософію компанії та стратегію її діяльності на майбутнє.

Філософія викладається у всіх начальних закладах світу. Загальний курс філософії учні вивчають у останньому класі гімназії (12-му, або 13-му класах). На бакалаврському рівні вищої освіти, котрий триває три роки, читаються галузеві філософські дисципліни – критичне мислення, загальна етика, культурологія. Французький підручник.

Список використаних джерел

1. Аврелій Марк. Наодинці з собою. К.: Апріорі, 2024. 184 с.
2. Боецій. Розрада від філософії. К.: Апріорі, 2024. 208 с.
3. Габермас Ю. Постметафізичне мислення. К.: Дух і літера, 211. 280 с.
4. Гадамер Г.- Г. Істина і метод. Том 1. К.: Юніверс, 2000. 464 с.
5. Гадамер Г.- Г. Істина і метод. Том 2. К.: Юніверс, 2000. 478 с.
6. Гудков С. Філософія економіки: праксеологічне значення для України. *Scientia fructuosa*. Вісник Київського національного торговельно-економічного університету. № 1 (117), 2018. С. 45-54.
7. Гуссерль Е. Ідеї чистої феноменології і феноменологічної філософії. Харків: Фоліо, 2020. 348 с.
- а. Дворницька Н. І, Філософія мови: навчальний посібник. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2023. 119 с.
<https://elar.kpnu.edu.ua/xmlui/handle/123456789/7467>
8. Кант І. Критика чистого розуму. К.: Юніверс, 2000. 504 с.
9. Кант І. Критика практичного розуму. Юніверс, 2004. 240 с.
10. Козюбра М. Практична філософія права. К.: Дух і літера, 2024. 496 с.
11. Попович М. Філософія свободи. Харків: Фоліо, 2018. 524 с.
12. Сартр Ж.-П. Буття і ніщо. Київ: Основи, 2001. 854 с.
13. Семенюк Е. Філософія сучасної науки і техніки: підручник. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2017. 364 с.
14. Філософія освіти: навчальний посібник. К.: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2021. 348 с.
15. Франкл В. Людина у пошуках справжнього сенсу. Психолог у концтаборі. К.: КСД, 2022. 160 с.
16. Heidegger M. Being and Time. London: John Wiley and Sons Ltd, 1978. 592 p.
17. Pedagogical Constitution of Europe. Педагогічна конституція Європи. 28с. www.alla-kolomyitseva.kh.sch.in.ua

Наталія РИМАР
канд. філол. наук,
доцент кафедри філології,
педагогіки та методики викладання
Білоцерківського національного аграрного університету,
м. Біла Церква

АГРАРНА ТЕРМІНОЛОГІЯ В ДОБУ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ: ФОРМУВАННЯ НОВИХ ПОНЯТЬ І КОМУНІКАТИВНИХ ПРАКТИК

Цифрова трансформація аграрного сектору стала одним із ключових чинників модернізації світового та українського сільського господарства. У зв'язку з переходом до інноваційних моделей інтенсивного виробництва, зростанням ролі аналітики даних, автоматизованих систем та дистанційних технологій у сфері агроменеджменту відбувається глибинна перебудова терміносистеми, що обслуговує професійну діяльність фахівців аграрної галузі. Сучасна аграрна термінологія не лише фіксує нові об'єкти та процеси, але й відображає зміну парадигми мислення, яка переходить від традиційного емпіричного знання до даних-орієнтованого (data-driven) підходу [1].

Одним із центральних аспектів цифровізації є поява нових термінів на позначення процесів автоматизації агровиробництва, зокрема *precision farming* (точне землеробство), *smart agriculture* (розумне землеробство), *variable rate application* (змінно-нормоване внесення), *remote sensing* (дистанційне зондування), *yield mapping* (картографування врожайності), *soil sensing* (сенсорний аналіз ґрунтів). Ці поняття означають нові технологічні практики, засновані на зборі, обробці та інтерпретації великих масивів даних, що надходять від супутникових систем, дронів, ґрунтових сенсорів, автоматизованих машинних комплексів. У межах такої трансформації терміносистема аграрної галузі поступово набуває міждисциплінарного характеру, інтегруючи елементи інформатики, інженерії, геоінформаційних технологій, біостатистики та екологічного моніторингу.

Важливе значення має аналіз лінгвістичної адаптації англійськомовних термінів, які надходять у фаховий обіг разом із новими технологіями. У сучасному українському аграрному дискурсі спостерігаємо активізацію гібридних номінацій, що поєднують українські та англійські компоненти: «агротех-дата», «дрон-моніторинг», «GIS-картографія», «агросенсори» [2]. Подібні утворення мають подвійний статус: з одного боку, вони забезпечують оперативність і точність професійної комунікації; з іншого – потребують уніфікації відповідно до мовних норм та принципів термінотворення. Питання нормування сучасної аграрної термінології стає особливо актуальним у зв'язку з потребою створення електронних стандартизованих словників, терміносистемних баз даних та інтерактивних глосаріїв, які повинні відображати актуальний стан лексики та забезпечувати її систематичну підтримку.

Паралельно з оновленням термінології відбувається трансформація професійних комунікативних практик. Цифрове середовище змінює способи взаємодії між агрономами, аналітиками, інженерами, GIS-фахівцями та менеджерами. Комунікація дедалі більше спирається на мультимодальні форми подання інформації: дашборди, аналітичні моделі, візуалізації показників, карти високої роздільності, цифрові симуляції розвитку рослин. Унаслідок цього терміни починають функціонувати не лише як мовні одиниці, а й як графічні та цифрові маркери, що набувають нових форм інтерпретації в межах професійних інтерфейсів.

Суттєво змінюється і структура професійної діяльності. У цифровізованому агровиробництві виникають нові функційні ролі — агродата-аналітик, оператор дронів, спеціаліст із цифрових моделей полів, менеджер IoT-інфраструктури у господарстві, інженер зі штучних нейронних мереж для прогнозування врожайності [3]. Кожна з цих ролей передбачає застосування специфічної термінології, що розширює межі аграрного дискурсу і робить його відкритим до техніко-наукових дисциплін.

Цифрова трансформація також змінює комунікативні стратегії: фахівці дедалі частіше користуються хмарними платформами, віртуальними середовищами для аналізу даних, інтерактивними вебкартами, мобільними застосунками та спеціалізованими системами для управління полями. Професійна комунікація переміщається з традиційних усних і письмових форматів у сферу цифрових інтерфейсів, що спричиняє формування нових типів комунікативної взаємодії — коротких інструктивних повідомлень, алгоритмічних сценаріїв, системних логів, технічних діаграм та структурованих даних.

З огляду на швидкість розвитку цифрових технологій, темпи оновлення аграрної терміносистеми значно зростають, що актуалізує питання систематизації та наукового аналізу неологізмів. Сучасні терміни, пов'язані з оцифрованими ґрунтовими профілями, вегетаційними індексами, моделями фенологічного розвитку, цифровими близнюками полів, потребують деталізованого семантичного опису. Це дозволяє не лише впорядкувати професійний словник, але й забезпечити коректність комунікації між фахівцями різних підгалузей агросектору.

Отже, розвиток аграрної термінології в добу цифрової трансформації постає комплексним міждисциплінарним процесом, що охоплює лінгвістичні, технологічні, комунікативні та соціальні аспекти. Цей процес відображає глибинну зміну аграрної парадигми — від традиційного виробництва до точного, автоматизованого, аналітично керованого землеробства. Подальші наукові дослідження повинні бути спрямовані на створення динамічних електронних термінологічних ресурсів, розроблення методів уніфікації новітніх термінів та аналіз нових моделей професійної комунікації, що формуються у цифровізованій аграрній сфері.

Список використаної літератури

1. Казимиrowa I. A., Халіновська Л. А., Яценко Н. О. Наукова термінологія: проблематика, пошуки, перспективи. *Українська мова*. 2021. № 4 (80). С. 123–144.

2. Кифяк В. Цифрові аграрні технології: зміст та основні види. *Науковий вісник Полісся*. 2025. Вип. 1 (30). С. 33–50.
3. Ніка О., Герасименко Н. Термінологічний словник агрострахування: міждисциплінарні аспекти. *Мовні і концептуальні картини світу*. Т. 2. № 78. С. 57–72.

Руслана СЕМЕНИШЕНА

канд. пед. наук, доцент,
доцент кафедри технічного сервісу і
загальнотехнічних дисциплін
Закладу вищої освіти
«Подільський державний університет»
м. Кам'янець-Подільський

РОЗВИТОК ЗМІШАНОГО НАВЧАННЯ: ДОСВІД УКРАЇНИ ТА ПРОВІДНИХ ОСВІТНІХ СИСТЕМ СВІТУ

Змішане навчання є найкращою світовою практикою у найбільш інноваційних освітніх закладах світу, серед яких також має бути і Україна, адже воно дозволяє і розробляти індивідуальні навчальні траєкторії, і розвиватися у напрямі живого спілкування. Поряд з тим, «із впровадженням моделі змішаного навчання з'являється низка завдань організаційного характеру, вирішення яких потребує спеціального теоретичного дослідження та практичних розробок щодо створення системи управління навчальним процесом. Метод змішаного навчання має значний потенціал і перспективи, оскільки створює нове середовище, що володіє рядом специфічних можливостей, у порівнянні з традиційною моделлю навчання [1, ст. 186-187].

У сучасному освітньому середовищі, яке характеризується стрімкими технологічними змінами, глобалізацією знань та зростаючими вимогами до компетентностей учнів і студентів, модель змішаного (бленд-) навчання стає не просто інновацією – вона перетворюється на одну з ключових стратегій забезпечення гнучкості, доступності та ефективності освітнього процесу.

Досвід вітчизняних та іноземних науковців (К.Бугайчук, Д.Ільницький, Г.Козлакова, І.Кулага, В.Кухаренко, І.Романько, Н.Рашевська), та ін., які досліджують питання реалізації технологій змішаного навчання, дозволяє визначити різні моделі організації процесу підготовки фахівців у змішаному форматі. Змішане навчання передбачає поєднання традиційного аудиторного викладання з онлайн-, дистанційними чи віртуальними компонентами, що дозволяє як адаптуватися до непередбачуваних обставин (наприклад, пандемій або воєнних криз), так і підвищити індивідуалізацію, мотивацію та активність учнів [4]. В міжнародній практиці це відчутно: провідні освітні системи світу – зокрема у Європі, Північній Америці, Азії – активно впроваджують моделі hybrid/blended learning із підтримкою державної політики, інфраструктурою та педагогічною підготовкою. Змішане навчання є найкращою світовою практикою у найбільш інноваційних освітніх закладах світу, серед яких також має бути і Україна, адже воно дозволяє і розробляти індивідуальні навчальні траєкторії, і розвиватися у напрямі живого спілкування[2,с.10-11].

Проте українська система освіти стикається з низкою специфічних бар'єрів: нерівномірний доступ до інтернет-інфраструктури, обмежена цифрова компетентність педагогічних кадрів, недостатній рівень нормативно-правового закріплення моделей blended learning, а також культурні/організаційні звички, які відносяться до традиційного викладання. Широкий сенс змішаного навчання ми пов'язуємо з персоналізацією освітнього процесу і такою концепцією як «Life Long Learning» – навчання протягом усього життя. Тобто сучасний фахівець має постійно вчитися, поєднуючи у цьому процесі різні підходи й методи: формальне й інформальне навчання, навчання у колег, самонавчання тощо.

Вибір теми «Розвиток змішаного навчання: досвід України та провідних освітніх систем світу» зумовлений кількома важливими обставинами. По-перше, змішане навчання є не просто реакцією на зовнішні виклики, а проявом системної трансформації освітніх практик, яка націлена на інтеграцію технологій, модифікацію методик. Традиційно змішане навчання проходить у три етапи: самостійне вивчення матеріалу, аудиторне інтерактивне заняття, продовження інтерактивного навчання і підтримка на робочому місці. Змішане навчання можна розглядати як інтеграцію формального й неформального навчання на робочому місці [6, с.51-52]. Саме через порівняльний підхід дослідження стає спроможним виокремити як успішні практики, так і ключові бар'єри, що стримують розвиток змішаного навчання в Україні, а також сформулювати практичні рекомендації щодо підвищення ефективності і сталості цих процесів.

Метою даного дослідження є з'ясування: (1) які моделі і стратегічні підходи розвитку змішаного навчання реалізовано у провідних освітніх системах світу; (2) якими є особливості, досягнення та виклики впровадження змішаного навчання в Україні; (3) які подібності й відмінності існують між українським і зарубіжним досвідом; (4) на підставі цього – виробити рекомендації для вдосконалення українських практик змішаного навчання з орієнтацією на міжнародні тенденції, але адаптовані до українських реалій. Для досягнення цієї мети передбачається здійснити теоретичний огляд, аналіз нормативно-правової та методичної бази, емпіричне дослідження практик, а також синтез висновків і рекомендацій.

Очікується, що результати дослідження матимуть як наукове значення – шляхом уточнення теоретико-методологічних засад розвитку змішаного навчання, порівняння систем і моделей, так і практичну вагу – шляхом надання конкретних рекомендацій освітнім установам, органам управління освітою та педагогічним працівникам щодо планування, організації та підтримки змішаного навчального процесу. У сучасному контексті України, коли освітня система переживає трансформації під впливом зовнішніх і внутрішніх факторів, тема дослідження є особливо актуальною, оскільки відповідає стратегічним пріоритетам гнучкої, цифрово-орієнтованої, інклюзивної та стійкої освіти.

Список використаних джерел

1. Бугайчук К.Л. Змішане навчання: теоретичний аналіз та стратегія впровадження в освітній процес вищих навчальних закладів. Інформаційні технології і засоби навчання. 2016. Том 54. № 4. С. 12–19.
2. Єфремова О. Змішане навчання в закладах вищої освіти. Дидактика. 2023. № 4–5. DOI: <https://doi.org/10.58407/DIDACTICS.23.4-5.1>
3. Кухаренко В.М. та ін. Теорія та практика змішаного навчання: монографія / за ред. В. М. Кухаренка. Харків: Міськдрук, НТУ «ХП», 2016. 284 с
4. Heather Staker and Michael B. Horn Classifying K–12 blended learning. 2016.
[URL: http://www.christenseninstitute.org/publications/classifying-k-12-blended-learning-2](http://www.christenseninstitute.org/publications/classifying-k-12-blended-learning-2).
5. Про вищу освіту: Закон України від 01.07.2014р. № 1556-VII. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> (дата звернення: 19.11.2025).
6. Романько І.І. Впровадження змішаної форми навчання у процесі реалізації проєкту «Норвегія–Україна» (Льотна Академія НАУ). Науковий вісник Льотної академії. Серія: Педагогічні науки. 2020. Випуск 8. С. 181–189

Ольга СТАДНІЧЕНКО

канд. філол. наук, професор,
завідувач кафедри українознавства
Запорізького національного університету,
м. Запоріжжя

ВПРОВАДЖЕННЯ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ ДЛЯ ВИВЧЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ

Актуальність проблеми полягає в зростанні інтересу до української мови у світі зумовлює потребу в інноваційних підходах до її опанування; при цьому цифрові технології дозволяють створювати гнучке, доступне, інтерактивне середовище для іноземних студентів, а формування цифрової компетентності викладачів та здобувачів освіти є одним із ключових завдань сучасної методики.

У сучасних умовах цифровізації освіти особливого значення набуває оновлення методичного інструментарію викладання української мови як іноземної (УМІ). Зростання міжнародної уваги до України, активізація академічної мобільності, збільшення кількості іноземних студентів зумовлюють потребу в створенні доступного, відкритого та ефективного цифрового освітнього середовища. Включення цифрових технологій у процес навчання сприяє інтенсифікації комунікативної діяльності, персоналізації навчальних траєкторій та підвищенню мотивації здобувачів освіти.

Цифрова екосистема вивчення української мови як іноземної доволі різноманітна. У практиці викладання української мови як іноземної все активніше використовуються онлайн-платформи, що забезпечують доступ до навчальних матеріалів у режимі 24/7. До найбільш затребуваних відносяться «Ukrainian Lessons», LingQ, Duolingo, Memrise. Ці ресурси пропонують систематизовані курси, інтерактивні вправи, адаптовані тексти та аудіоматеріали, що дає змогу ефективно працювати з іноземними студентами різних рівнів мовної підготовки. Онлайн-курси на платформі Prometheus та відеоуроки на YouTube забезпечують студентів автентичними матеріалами та моделюють ситуації реального спілкування. Мобільні застосунки забезпечують регулярність практики, гейміфікацію та персоналізовані траєкторії навчання.

Сучасний підхід до вивчення УМІ передбачає активне використання інтерактивних навчальних інструментів. Платформи H5P, LearningApps, Wordwall дають змогу створювати вправи на аудіювання, читання, лексику та граматику в ігровому форматі. Використання інтерактивних дошок (Padlet, Jamboard, Miro) сприяє організації групової роботи, розвитку творчості та формуванню навичок письма.

У розвитку усного мовлення вагому роль відіграють сервіси автоматичного розпізнавання мови, які дають змогу студентам відстежувати власну вимову,

працювати над інтонацією та темпом мовлення. Подкасти українською мовою, аудіокниги та відеоблоги сприяють формуванню навичок аудіювання з урахуванням різних мовленнєвих ситуацій.

Використання цифрових інструментів забезпечує низку переваг:

- **персоналізація навчання:** студенти працюють у власному темпі, обирають рівень складності й тематику;
- **гейміфікація:** навчальний процес стає більш захопливим завдяки візуалізації прогресу, балам, рівням, інтерактивним завданням;
- **доступність:** електронні матеріали легко оновлювати та інтегрувати в будь-який освітній контекст;
- **оперативність зворотного зв'язку:** автоматизована перевірка та коментарі викладача забезпечують підвищення якості навчання;
- **візуалізація культурного контексту:** відео, аудіо та мультимедійні матеріали допомагають краще розуміти соціокультурні реалії України.

Попри численні переваги впровадження цифрових технологій має і певні виклики. Серед них:

- недостатній рівень цифрової грамотності частини студентів і викладачів;
- нерівномірна забезпеченість технічними засобами та інтернет-доступом;
- ризик перевантаження студентів інформацією та зниження живої комунікативної взаємодії;
- обмежена кількість високоякісних цифрових ресурсів саме для УМІ порівняно з англійською чи іншими глобальними мовами;
- потреба у розробленні стандартизованих цифрових курсів та інтерактивних підручників.

Професійний розвиток викладачів УМІ, зокрема підвищення їх цифрової та методичної компетентності, є ключовим чинником ефективного використання технологій.

Для оптимальної інтеграції цифрових інструментів рекомендується:

1. поєднувати традиційні методи навчання з мультимедійними ресурсами;
2. добирати цифрові інструменти відповідно до дидактичних цілей заняття;
3. формувати індивідуальні освітні траєкторії студентів на основі адаптивних платформ;
4. створювати власні електронні матеріали за допомогою H5P, Canva, Google Sites;
5. застосовувати змішане (blended) або перевернуте навчання для формування активних мовленнєвих навичок;
6. використовувати цифрові ресурси для формування міжкультурної компетентності.

Отже, цифрові технології відкривають широкі можливості для модернізації процесу навчання української мови як іноземної. Вони сприяють розвитку автономності студентів, різнорівневому підходу, підвищенню мотивації та залученості, а також створенню інтерактивного навчального середовища. Разом з тим ефективність

їх використання залежить від методично зваженого поєднання традиційних і цифрових засобів навчання, професійної підготовки викладачів і доступності технічних ресурсів. Перспективою подальших досліджень є створення повноцінних цифрових платформ для УМІ, розроблення інтерактивних підручників та впровадження інтелектуальних систем підтримки навчання.

Список використаних джерел

1. Shlenova, M., & Turchaninova, D. *Innovative approaches to teaching Ukrainian as a foreign language in technical higher education institutions: the experience of using dialogic-interactive media*. Імідж сучасного педагога, 2025. isp.pano.pl.ua
2. Ihnatova, O., Poseletska, K., Matiiuk, D., Napchuk, Y., & Borovska, O. *The application of digital technologies in teaching a foreign language in a blended learning environment*. Linguistics and Culture Review, 2021. lingcure.org
3. Тинний, В. І., Бергер, Л. С., & Овчіннікова, О. І. *Вплив запровадження сучасних цифрових технологій на ефективність вивчення іноземної мови*. КНЕУ. 2024. ir.kneu.edu.ua
4. Бровко, К. *АЦифрові технології як чинник активізації пізнавальної спрямованості студентів університету у процесі вивчення іноземної мови*. Вища освіта України, 2025. journals.udu.kyiv.ua

Наталія ТЕРЕНТЬЄВА

доктор пед. наук, професор,
провідний науковий співробітник відділу цифрових
технологій та комп'ютерного забезпечення
ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського,
м. Київ

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ ПРИ РОБОТІ З БАЗАМИ ЗНАНЬ ЦИФРОВИХ ОСВІТНІХ РЕСУРСІВ

Академічна доброчесність є фундаментальною умовою ефективного функціонування сучасного освітнього середовища, особливо у сфері створення та використання цифрових освітніх ресурсів (ЦОР) на основі баз знань. Ці бази знань виконують роль інтегрованих інформаційних систем, що забезпечують структурований доступ до освітніх, наукових та управлінських матеріалів, сприяючи підвищенню якості навчання та розвитку культури знань. Забезпечення доброчесності у цьому контексті передбачає прозорі процедури валідації змісту, дотримання авторських і суміжних прав, розвиток критичного мислення користувачів та формування відповідального підходу до роботи з цифровими ресурсами. Систематичне дотримання цих принципів сприяє запобіганню інформаційним зловживанням та зміцнює довіру до освітніх інструментів [1].

Відповідальність за дотримання принципів академічної доброчесності у процесі створення баз знань покладається насамперед на розробників і укладачів контенту. Основні ризики в цій сфері включають порушення авторських прав і ліцензійних умов, використання неавтентичної або недостовірної інформації, фальсифікацію та маніпуляцію змістом, а також недотримання принципів відкритості та репрезентативності. Для запобігання таким порушенням рекомендується впровадження редакційного етичного кодексу, прозорих критеріїв відбору матеріалів, ведення журналу змін та рецензування контенту фахівцями відповідної галузі. Такий підхід забезпечує високу якість ресурсів та підтримує академічну доброчесність на рівні розробника [2].

Користувачі баз знань, включаючи адміністрацію закладів освіти, педагогічних (науково-педагогічних) працівників та здобувачів освіти, несуть відповідальність за етичне використання наданих матеріалів. Адміністративний персонал застосовує бази знань для прийняття управлінських рішень, формування освітньо-інформаційного середовища, оцінювання якості освітніх послуг та проведення інституційного аналізу. Дотримання доброчесності в цій сфері передбачає використання лише перевірених і ліцензованих матеріалів, забезпечення конфіденційності персональних даних та недопущення використання баз знань у політичних, рекламних або маніпулятивних цілях.

Педагогічні працівники застосовують бази знань для підготовки занять, тестів, презентацій і дидактичних матеріалів. Академічна доброчесність у їхній роботі включає обов'язкове посилання на джерела, критичну оцінку змісту ресурсів, унікальну обробку матеріалів і формування у здобувачів освіти навичок етичної інформаційної поведінки через особистий приклад.

Здобувачі освіти використовують бази знань для самостійної роботи, проєктної діяльності, рефератів та дослідницьких завдань. Найпоширеніші виклики полягають у некоректному цитуванні або копіюванні матеріалів, зниженні критичного мислення через бездумне використання готових відповідей та недостатньому рівні інформаційної грамотності. Для подолання цих проблем доцільно інтегрувати в навчальний процес елементи цифрової грамотності, академічного письма та етики роботи з відкритими даними [3].

Забезпечення академічної доброчесності при роботі з базами знань цифрових освітніх ресурсів є критично важливим як для якості освітнього процесу, так і для підтримки довіри до електронних освітніх платформ. Прозорі процедури перевірки, етичне редагування та контроль за дотриманням авторських прав формують культуру відповідального використання ресурсів, сприяють розвитку критичного мислення та академічної самостійності, а також підвищують ефективність підготовки майбутніх фахівців у сфері освіти.

У підсумку, систематичне дотримання принципів академічної доброчесності з боку розробників, педагогів і здобувачів освіти забезпечує інтеграцію високоякісних цифрових освітніх ресурсів у навчальний процес, зміцнює етичні стандарти освітньої спільноти та сприяє формуванню відповідальної, критично мислячої аудиторії, готової до ефективного використання інформаційних технологій у професійній діяльності

Список використаних джерел

1. Використання баз знань для розроблення й візуалізації цифрових освітніх ресурсів : методичні рекомендації. [Упоряд.: Гуралюк А. Г., Терентьєва Н. О., Вараксіна Н. В. ; наук. ред. Гуралюк А. Г.] ; НАПН України, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського. Електрон. вид. Київ: ФОП Ямчинський О.В., 2025. 68 с. DOI: <https://doi.org/10.33407/lib.NAES.id/746129>.
2. Василенко Н. В. Особиста відповідальність за порушення академічної доброчесності в публічному управлінні: виклики та механізми. Актуальні питання у сучасній науці. № 7(37) 2025. [https://doi.org/10.52058/2786-6300-2025-7\(37\)-210-216](https://doi.org/10.52058/2786-6300-2025-7(37)-210-216)
3. Семенюк, К. О. Правові аспекти розмежування плагіату від некоректної цитати в сферах вищої освіти та науки. Теоретичні питання юриспруденції і проблеми правозастосування: виклики XXI століття : тези доп. учасників II Всеукр. наук.-практ. конф. (Харків, 10 груд. 2019 р.), 58-61. https://library.pp-ss.pro/index.php/ndippsn_20191210/article/view/semeniuk

Інна ТИТАРЕНКО

канд. пед. наук, доцент,
старший науковий співробітник відділу
цифрових технологій та комп'ютерного
забезпечення ДНПБ України
ім. В. О. Сухомлинського,
м.Київ

Олексій ШИЛО

науковий співробітник відділу цифрових
технологій та комп'ютерного забезпечення
ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського,
м.Київ

ІНСТРУМЕНТИ ДЛЯ ГРАФІЧНОГО МОДЕЛЮВАННЯ ТА КРЕСЛЕННЯ В ОСВІТІ

Сучасні освітні технології дедалі активніше інтегрують цифрові інструменти для графічного моделювання та креслення, що забезпечує учням і студентам можливість візуалізації абстрактних понять, розвитку просторового мислення та практичних навичок проєктування. Онлайн-платформи для дво- та тривимірного моделювання, технічних схем і конструкцій орієнтовані на застосування у STEM-освіті, інженерії, архітектурі та дизайні. Вони сприяють засвоєнню принципів моделювання, аналізу та оптимізації об'єктів і систем у навчальному процесі, створюючи інтерактивне середовище для практичного навчання. Серед таких інструментів виділяють: Tinkercad – для 3D-моделювання та електроніки, SketchUp for Schools – для архітектурного моделювання, AutoCAD Web та Onshape – для інженерного креслення, GeoGebra Geometry – для побудови геометричних фігур та графіків [1].

Використання графічного пакета SolidWorks у курсі «Інженерна графіка та CAD-системи» дозволяє студентам формувати параметричні моделі технічних об'єктів на основі базових геометричних елементів (бобишки, вирізи, скруглення, фаски тощо) [2]. Навчальний процес передбачає поетапне опанування інтерфейсу, створення ескізів, побудову твердотільних моделей та додавання допоміжних конструктивних елементів, а також формування робочих креслень із використанням інструментів «Вид моделі», «Розріз», «Місцевий розріз», «Автоштрихування» та «Автоматичне нанесення розмірів». Така організація навчання дозволяє здобувачам освіти набувати практичних навичок тривимірного моделювання, що є необхідними для інженерної та дизайнерської підготовки.

Важливим напрямом є використання онлайн-платформи Tinkercad для вивчення робототехніки. Вона забезпечує студентам можливість віртуального конструювання

електронних схем та програмування мікроконтролерів на основі Arduino, що дає змогу моделювати системи управління роботами та виконувати лабораторні роботи без потреби фізичного обладнання [3]. Інтерфейс платформи є інтуїтивно зрозумілим, надає доступ до сенсорів і виконавчих пристроїв, а її безкоштовність і доступність через браузер сприяють ефективній організації дистанційного навчання. Tinkercad також дозволяє викладачу створювати індивідуальні лабораторні завдання та надавати студентам доступ до них через спеціальні посилання, що стимулює розвиток практичних навичок та алгоритмічного мислення.

Формування цифрової компетентності педагогів у сфері робототехніки забезпечує комплексна модель використання Arduino, що включає шість взаємопов'язаних компонентів: цільовий, методологічний, змістовий, організаційно-методичний, оцінювально-діагностичний та результативний [4]. Цільовий компонент визначає мету моделі – підвищення рівня цифрової компетентності вчителів інформатики. Змістовий компонент охоплює тематичні модулі, методологічний – науково-теоретичні засади застосування робототехнічних інструментів, а організаційно-методичний – оптимальні форми навчання, що реалізуються очно, дистанційно чи змішано. Оцінювально-діагностичний компонент передбачає багаторівневу систему оцінювання компетентності педагогів, включаючи когнітивний, діяльнісний, мотиваційний та рефлексивний рівні. Результативний компонент спрямований на досягнення практичних змін у цифровій компетентності, що дозволяє вчителям ефективно інтегрувати робототехніку у навчальні програми.

Інструменти для 3D-моделювання архітектурних об'єктів, такі як SketchUp, сприяють розвитку креативності та самостійної діяльності учнів, розширюють світогляд та формують загальнонаукові компетентності [5]. Дослідження показують, що педагогічно обґрунтоване впровадження 3D-моделювання в шкільну освіту активізує пізнавальну діяльність, дозволяє організовувати практичні проєктні завдання та інтегрувати курс «Побудова 3D-моделей архітектурних споруд» у уроки інформатики, технологій і факультативні заняття.

Таким чином, використання сучасних інструментів для графічного моделювання та креслення в освітньому процесі забезпечує комплексний розвиток практичних навичок, просторового мислення та цифрової компетентності учнів і студентів. Водночас інтеграція таких платформ у навчання дозволяє оптимізувати процес підготовки майбутніх фахівців у STEM-напрямах, інженерії, архітектурі та дизайні, роблячи навчання більш інтерактивним, доступним і практично орієнтованим/

Список використаних джерел

1. Цифрові освітні технології : дайджест / [упоряд.: Коваленко В. В., Романов Л. А., Росток М. Л., Титаренко І. О., Вараксіна Н. В., Середа Х. В., Шило О. А., Дроншкевич О. В. ; наук. ред. Гуралюк А. Г.] ; НАПН України, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського. – Електрон. вид. – Київ : ФОП Ямчинський О.В., 2025. – 178 с. – DOI: <https://doi.org/10.33407/lib.NAES.id/746125>

2. Ковбашин В., Пік А., Балабан С. Моделювання технічних форм засобами solidworks в курсі «інженерна графіка та cad системи». *Сучасні проблеми моделювання*. 2024. № 26. С. 143–148. DOI: <https://doi.org/10.33842/2313125X-2024-26-143-148>.
3. Мішук Д. О., Горбатюк Є. В. (2025). Застосування віртуальної online платформи TINKERCAD для вивчення студентами робототехніки. *Актуальні проблеми освітнього процесу в контексті європейського вибору України*: матеріали VII Міжнародної конференції (14 листопада 2024 року). Київ : Видавництво Ліра-К, 2025. С. 283–285. URL: <https://repository.knuba.edu.ua/server/api/core/bitstreams/843e94ea-8bb2-4e09-9e00-034f3768c70e/content> (дата звернення: 30.05.2025).
4. Крамар С., Шишкіна М. Модель використання arduino для розвитку компетентності з робототехніки вчителів інформатики в умовах неформальної освіти. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*. 2025. № 218. С. 139–143. DOI: <https://doi.org/10.36550/2415-7988-2025-1-218-139-143>.
5. Дудка О. М., Депутат В. Р. Можливості вивчення технологій 3d-моделювання архітектурних споруд в школі. *Фізико-математична освіта*. 2020. Вип. 4(26). С. 45–50. DOI: <https://doi.org/10.31110/2413-1571-2020-026-4-008>.

Денис ФЕРУК

здобувач вищої освіти третього (освітньо-наукового) рівня,
освітня кваліфікація: доктор філософії,
Заклад вищої освіти «Подільський державний університет»
м. Кам'янець-Подільський

Віктор ДУГАНЕЦЬ

доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри тракторів,
автомобілів та енергетичних засобів
Закладу вищої освіти «Подільський державний університет»
м. Кам'янець-Подільський

ПРОФЕСІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ АВТОМОБІЛЬНОГО ТРАНСПОРТУ

Сучасний розвиток автомобільного транспорту відбувається в умовах стрімкого технологічного розвитку і оновлення, цифровізації, впровадження електромобілів, інтелектуальних транспортних систем та посилення вимог до безпеки дорожнього руху. У зв'язку з цим зростає потреба у фахівцях автомобільного транспорту, які володіють не лише ґрунтовними професійними знаннями, а й здатні ефективно діяти в нестандартних виробничих ситуаціях, швидко адаптуватися до змін та безперервно підвищувати свою кваліфікацію [6]. Формування професійної компетентності майбутніх фахівців автомобільного транспорту є ключовим завданням системи фахової передвищої та вищої освіти.

У наукових дослідженнях [2;3] поняття «професійна компетентність» розглядається як інтегрована характеристика особистості фахівця. Зокрема, дослідники визначають професійну компетентність як сукупність знань, умінь, навичок, досвіду та особистісних якостей, що забезпечують успішну професійну діяльність [1]; як готовність і здатність особистості діяти на основі набутих компетенцій у реальних професійних ситуаціях [2]. В європейських освітніх документах, зокрема в Європейській рамці кваліфікацій (EQF), професійна компетентність пов'язується зі здатністю застосовувати знання та вміння автономно й відповідально в професійній діяльності [4; 5].

Професійна компетентність майбутніх фахівців автомобільного транспорту охоплює такі основні компоненти:

- фахова (технічна): знання будови, принципів роботи, технічного обслуговування та ремонту транспортних засобів;

- технологічна: здатність працювати з сучасними діагностичними системами, програмним забезпеченням, електронними та електромеханічними системами автомобілів;

- безпекова: знання норм охорони праці, екологічної безпеки та правил дорожнього руху;
- комунікативна: уміння ефективно взаємодіяти з колегами, клієнтами, керівництвом;
- організаційно-управлінська: здатність планувати та організовувати виробничі процеси в галузі автомобільного транспорту;
- цифрова: володіння інформаційно-комунікаційними технологіями, необхідними для професійної діяльності.

У закладах вищої освіти України формування професійних компетентностей (зокрема за спеціальністю J8 «Автомобільний транспорт») забезпечується системно, через поєднання нормативних вимог, освітніх програм, сучасних методів навчання та практичної підготовки [7].

1. Фахова (технічна) компетентність формується у процесі викладання обов'язкових фахових дисциплін (наприклад: «Будова та експлуатація автомобілів»; «Технічне обслуговування і ремонт транспортних засобів»; «Двигуни внутрішнього згоряння», «Електрообладнання автомобілів» тощо).

Формування ключових умінь і навичок відбувається в процесі виконання лабораторних робіт, курсових проєктів; використання матеріально-технічної бази університету (навчальних лабораторій, реальної техніки та програмного навчального забезпечення); під час проходження виробничої практики на підприємствах автомобільного транспорту тощо. Як результат: здобувачі вищої освіти здатні аналізувати технічний стан автомобіля, виконувати діагностику, обґрунтовувати технічні рішення.

2. Технологічна компетентність формується у процесі вивчення дисциплін: «Сучасні технології автомобільного транспорту»; «Діагностичні системи транспортних засобів»; «Автоматизовані системи управління» тощо.

Практична підготовка передбачає роботу здобувачів вищої освіти з комп'ютерними діагностичними комплексами, програмами для аналізу технічних параметрів. Серед інноваційних форм і методів навчання є впровадження елементів дуальної освіти; залучення студентів до проєктної діяльності та застосування в освітньому процесі кейс-методів. У результаті навчання здобувачі вищої освіти набувають уміння працювати з сучасними технологіями, електронними та електромеханічними системами автомобілів.

3. Безпекова компетентність формується через нормативні дисципліни: «Охорона праці»; «Безпека життєдіяльності»; «Екологічна безпека на транспорті».

Важливим є вивчення правил дорожнього руху, стандартів безпеки, екологічних норм та формування здатностей аналізувати виробничі ситуації і аварійні кейси; обов'язкові інструктажі під час проходження практики. Результатом є усвідомлення відповідальності за життя людей, дотримання норм безпеки й екологічних стандартів.

4. Комунікативна компетентність формується в процесі вивчення дисциплін загальної та професійної підготовки: «Українська мова (за професійним спрямуванням)»; «Іноземна мова» тощо. Метою є формування загальних вмінь:

командна робота під час лабораторних, проєктів, практик; публічний захист курсових і кваліфікаційних робіт.

У результаті формується здатність майбутніх фахівців професійно спілкуватися з колегами, керівництвом, замовниками.

5. Організаційно-управлінська компетентність формується під час вивчення дисциплін: «Організація перевезень»; «Менеджмент і маркетинг на транспорті»; «Логістика». Освітньою програмою передбачено виконання розрахунково-аналітичних завдань; моделювання роботи автотранспортних підприємств; проходження практик на керівних або диспетчерських ділянках. Як результат формується здатність планувати, організовувати та контролювати виробничі процеси.

Отже, професійна компетентність майбутніх фахівців автомобільного транспорту є багатокомпонентним утворенням, що поєднує знання, практичні вміння, особистісні якості та готовність до безперервного професійного розвитку. Її формування потребує оновлення змісту освіти, використання компетентнісно орієнтованих методів навчання та тісного зв'язку з потребами сучасного ринку праці.

Список використаних джерел

1. Бібік Н. М. Компетентнісний підхід у сучасній освіті. 2021. – <https://undip.org.ua/>
2. Пометун О. І. Компетентнісний підхід: теоретичні засади і практика реалізації. 2020. <https://lib.iitta.gov.ua/>
3. Електронний посібник для самостійної роботи здобувачів наукового ступеня «доктор філософії» спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки, галузі знань 01 Освіта/педагогіка «Компетентнісний підхід у професійній підготовці» затверджено і рекомендовано вченою радою Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка. 2019р. <https://lnk.ua/YNg56qMeZ>
4. Tuning Educational Structures in Europe. – <https://www.unideusto.org/tuningeu/>
5. Standard Occupational Classification and skills for transport sector (EU). – <https://esco.ec.europa.eu/>
6. Закон України «Про освіту». 2017. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>
7. Стандарт вищої освіти України за спеціальністю 274 «Автомобільний транспорт». <https://mon.gov.ua/>

Валентин ФІЛЕНКО

здобувач вищої освіти третього (освітньо-наукового) рівня,
освітня кваліфікація: доктор філософії,
Заклад вищої освіти «Подільський державний університет»
м. Кам'янець-Подільський

Катерина ГОРАШ

канд. пед. наук, доцент,
доцент кафедри права, професійної
та соціально-гуманітарної освіти
Закладу вищої освіти «Подільський державний університет»,
м. Кам'янець-Подільський

ПРОФЕСІЙНЕ САМОВДОСКОНАЛЕННЯ ВИКЛАДАЧА ЯК АКТУАЛЬНА ПРОБЛЕМА ПЕДАГОГІЧНОЇ НАУКИ І ПРАКТИКИ

Професійне самовдосконалення викладача сьогодні — ключовий чинник підвищення якості вищої освіти України, що передбачає підвищення ефективності професійної діяльності науково-педагогічних працівників, адаптації до змін освітнього середовища закладів вищої освіти та забезпечення конкурентоспроможності випускників — майбутніх фахівців. Сучасні виклики (цифрова трансформація, оновлення стандартів освіти, запити суспільства) зумовлюють потребу в безперервному професійному розвитку і трансформації підходів до підготовки та підвищення кваліфікації педагогів. Проблема професійного самовдосконалення в педагогічній науці вивчається як рушійна сила підвищення якості навчання, інноваційних змін у педагогічних практиках і самодостатності викладача.

У педагогічній науці професійне самовдосконалення викладача розглядається як системний, цілеспрямований і безперервний процес розвитку професійної компетентності, що включає самоосвіту, рефлексію, методичну роботу та участь у професійних спільнотах. Теоретичні підходи поєднують акмеологічний, компетентнісний та конструктивістський підходи. Дослідження міжнародних та вітчизняних авторів підкреслюють значущість практико-орієнтованих і контент-орієнтованих форм професійного розвитку [3]. У наукових дослідженнях [1; 3; 4] основними характеристиками процесу самовдосконалення визначено такі, як:

- самотивація (усвідомлене вдосконалення педагогічної майстерності, що поєднує мотиваційні, когнітивні та поведінкові складники);
- індивідуальні і системні виміри (самоосвіта + зовнішня підтримка).
- професійні знання, уміння;
- здатність до рефлексивної діяльності.

Роль мотивації в самовдосконаленні викладача

Мотивація — центральний детермінант самовдосконалення: внутрішня (професійне покликання, внутрішній інтерес) і зовнішня (кар'єрні стимули, система винагород) компоненти впливають на стійкість та інтенсивність розвитку. Українські дослідження показують, що у вітчизняному контексті матеріальні та нематеріальні стимули мають комбінований вплив і що без належної мотиваційної підтримки ініціативи викладачів часто мають ситуативний характер [3].

Процес професійного самовдосконалення можна поділити на етапи: діагностика потреб → планування розвитку → реалізація (навчальні заходи, самоосвіта, наставництво) → рефлексія та корекція → оцінка результатів. Така поетапна модель забезпечує циклічність і безперервність професійного розвитку [3].

Основні компоненти професійного самовдосконалення:

1. Когнітивний — набуття професійних знань і методик.
2. Практичний (операційний) — освоєння педагогічних технологій, методів.
3. Мотиваційно-ціннісний — усвідомлення значущості професійного зростання.
4. Рефлексивний — самооцінка, аналіз власної практики.
5. Соціально-організаційний — участь у спільнотах, наставництво, мережеві практики.

Дослідниками [1; 3] визначено та описано такі форми професійного самовдосконалення викладача, як: курси підвищення кваліфікації, майстер-класи, коучинг і менторство, професійні спільноти (зокрема, соціальні мережі), дослідницькі групи, онлайн-курси, вебінари тощо. Дослідження показують, що поєднання спільної розробки лекцій, обміну педагогічним досвідом, відео-рефлексіями та індивідуальних (коучинг) форматів дає найкращий.

Особливості професійного самовдосконалення в сучасних умовах

1. Цифровізація спричинила необхідність нових цифрових компетентностей у викладача (цифрова грамотність, робота з LMS, онлайн-педагогіка), а також відкрила доступ до гібридних та масових форм професійного розвитку. Одночасно цифровий простір став полем для мережевих спільнот, менторингу на відстані та мікронавчання. Освітні політики й організації приділяють цій темі підвищену увагу [1; 2].

2. Психологічний та соціальний контекст професійного самовдосконалення науково-педагогічного працівника відбувається в умовах психоемоційних навантажень, ризику професійного вигорання та різної соціальної підтримки. Важливими є механізми підтримки (менторство, психологічна підтримка, гнучкий графік професійного навчання) і створення культури безпечного обміну досвідом [4].

Серед ключових напрямів самовдосконалення науково-педагогічних працівників дослідниками [1] означено:

1. Регулярне самооцінювання професійних потреб і складання індивідуального плану професійного розвитку.
2. Поєднування індивідуальної (самоосвіта, рефлексія) та групової (профспільноти, спільні проєкти) форм навчання.
3. Використання цифрових ресурсів (онлайн-курси, вебінари, освітні платформи; інтегрувати нові технології) у педагогічній практиці.

4. Постійний пошук можливостей наставництва (як отримувати, так і бути наставником) — це підсилює практичну ефективність професійного розвитку.

5. Актуалізація мотиваційних чинників: постановка досяжних цілей, фіксування результатів, внутрішня мотиваційна підтримка тощо.

Отже, професійне самовдосконалення викладача — це багатовимірний, динамічний процес, що поєднує індивідуальні ініціативи, колективну підтримку і системні політики. У сучасних умовах (цифровізація, оновлення стандартів, соціальні виклики) професійне самовдосконалення як складник професійного розвитку набуває особливої значущості. Ефективна система професійного розвитку потребує поєднання мотиваційної підтримки, доступності якісних навчальних програм та інструментів оцінювання результатів.

Список використаних джерел

1. Darling-Hammond, L., Hyler, M. E., & Gardner, M. *Effective Teacher Professional Development* — Learning Policy Institute (звіт). PDF (огляд ефективних підходів до професійного розвитку педагога). 2017. https://learningpolicyinstitute.org/sites/default/files/product-files/Effective_Teacher_Professional_Development_REPORT.pdf
2. Міністерство освіти і науки України. *Концептуальні засади безперервного професійного зростання педагогічних працівників*. 2025. (офіційний документ — концепція). <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/gromadske-obgovorennya/2025/08/22/kontsept-zasady-bezperervn-prof-zrost-ped-prats-zzso-22-08-2025.pdf> (Міністерство освіти і науки України)
3. Тупчієнко, Л. М. *Проблема мотивації професійного зростання педагогічних працівників*. 2023. <https://fspu.udpu.edu.ua/wp-content/uploads/2023/06/Тупчієнко-Л.М.-Мотивація.pdf> (fspu.udpu.edu.ua)
4. Kovalenko, O. *Digital Transformation of Modern Education / Teacher Professional Development* (Україна / UNESCO-підхід). 2025. <https://unesco-journal.com.ua/index.php/journal/article/view/125> (unesco-journal.com.ua)

Микола ЦИГАНЮК

канд. іст. наук,
асистент кафедри права, професійної
та соціально-гуманітарної освіти
Закладу вищої освіти
«Подільський державний університет»
м. Кам'янець-Подільський

ЗАГАЛЬНО-ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ НЕФОРМАЛЬНОЇ ПРАВОВОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Актуальність дослідження основ неформальної правової освіти в Україні зумовлена низкою факторів, що відображають сучасні виклики та потреби розбудови правової держави і громадянського суспільства. В умовах російсько-української війни, динамічних соціально-правових трансформацій, євроінтеграційних процесів в Україні, підвищення рівня правової культури та свідомості громадян набуває стратегічного значення. Саме тому неформальна правова освіта є ключовим інструментом для забезпечення цього процесу, доповнюючи та поглиблюючи знання, здобуті в рамках формальної системи. Необхідність теоретичного осмислення цього феномену посилюється його практичною важливістю. Зокрема, в контексті євроінтеграційних прагнень України, що вимагають адаптації національного правового поля та підвищення рівня правової грамотності населення щодо європейських стандартів та механізмів захисту прав людини. Крім того, неформальна правова освіта відіграє критичну роль у протидії дезінформації, формуванні активної громадянської позиції та здатності критично оцінювати правові явища, що є особливо важливим в умовах постконфліктного відновлення та зміцнення демократичних інститутів.

Таким чином, розробка та систематизація загально-теоретичних засад неформального правового освіти є необхідною передумовою для підвищення її ефективності, впровадження інноваційних методик та забезпечення сталого розвитку правової культури суспільства.

Виділимо основні шляхи оптимізації системи правової освіти в Україні. По-перше, необхідно поглибити координацію між ключовими суб'єктами - Міністерством освіти і науки України, Міністерством юстиції України, системою Безкоштовної первинної допомоги, громадськими організаціями, шляхом створення єдиного міжвідомчого координаційного центру та закріпити обов'язковість безперервної правової освіти для державних службовців. На думку В.В. Коцана, правова освіта є стратегічно важливою в сучасних умовах та фундаментальним компонентом державної політики, яка забезпечить якість державного управління, зниження правопорушень, підвищення довіри громадян до державних інституцій[2, с.284]. Як прикладом може бути досвід, країн Європейського Союзу (Німеччина, Франція) систематично підтримують системи безперервного правового навчання управлінських кадрів за

допомогою інституційних програм, такі як «Erasmus+». Платформи для дистанційного навчання чиновників використовують скандинавські країни, країни Азії (Японія, Китай, Південна Корея), де правові курси є обов'язковими для підготовки чиновників та молоді [2, с. 284-285].

По-друге, важливим напрямком поширення правової освіти є масштабна цифровізація, яка дозволить впровадити сучасні електронні платформи для дистанційного правового навчання не тільки управлінців, але й інших верств населення. Це забезпечить мобільність графіків та актуальність матеріалів, посилить політику відкритості і доступу до правосуддя через державні онлайн-ресурси та мобільні додатки. Також необхідно підтримувати розвиток практико-орієнтованої освіти шляхом розширення мережі юридичних клінік, які надають безоплатну допомогу та поширюють знання [3].

Одним із ключових етапів оптимізації правової освіти в Україні є широке використання формату неформальної освіти, яка має забезпечити гнучке, оперативне та цільове набуття правових знань і практичних навичок усіх верств населення та відповідає ст. 8 Закону України «Про освіту» [1]. Так, в законі закріплено визначення «неформальна освіта – це освіта, яка здобувається, як правило, за освітніми програмами та не передбачає присудження визнаних державою освітніх кваліфікацій за рівнями освіти, але може завершуватися присвоєнням професійних та/або присудженням часткових освітніх кваліфікацій» [1]. Погоджуємося із думкою вченого С. Климова який визначає неформальну освіту як свідомий, певною мірою організований і керований процес набуття знань впродовж життя. Неформальна освіта функціонує поза межами формальної, є відкритою формою набуття знань, орієнтується на конкретні освітні запити різних соціальних, професійних, демографічних груп населення. У системі освіти дорослих неформальна освіта посідає проміжну позицію між формальною та інформальною освітою [3, с.110].

Ефективність неформальної правової освіти у зниженні проявів правового нігілізму обумовлена комплексом інтегральних механізмів. Застосовуючи інтегральні методики (наприклад, моделювання юридичних кейсів, фасилітований діалог) відбувається інтерналізація та сприйняття на особистому рівні основоположних категорій законності, справедливості та верховенства права. Неформальна освіта сприяє також набуття функціональних компетентностей для повсякденного життя і навички правового самозахисту, освоєння методів медіації та несилового вирішення конфліктів.

Виокремимо ключові форми неформальної правової освіти:

- проведення цільових тренінгів з прав людини, які ґрунтуються на вивченні міжнародних і національних стандартів;
- організація публічних дискусій та тематичних платформ, які стимулюватимуть публічний діалог щодо критичних проблем законності та верховенства права;

- використання рольових ігор та судових симуляцій (Moot Courts), що дозволить учасникам «прожити» правові ситуації, поглиблюючи розуміння процесуальних аспектів;
- ініціювання громадських проєктів та моніторингових кампаній;
- застосування цифрових освітніх інструментів (МООС, спеціалізовані правові блоги) для забезпечення сучасного та широкого доступу до необхідної інформації.

Отже, неформальна правова освіта в Україні перебуває на етапі становлення і інституціоналізації. Вона відіграє важливу роль у забезпеченні доступності правових знань для широких верств населення, сприяє підвищенню рівня правової культури та правосвідомості громадян, сприяє формуванню активної громадянської позиції, забезпечує швидку адаптацію до законодавчих змін та оперативне інформування про нові правові можливості та механізми.

Список використаних джерел

1. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 23.11.2025 р.).
2. Коцан В.В. Міжнародний досвід регулювання питання правової освіти в діяльності органів влади // Вісник ХНТУ. Херсон. № 1(92), Ч. 2. 2025. С. 283-287.
3. Лук'янова Л. Освіта дорослих: сучасні стратегії і практики в Україні та зарубіжжі : монографія [Лариса Лук'янова]. Київ : ТОВ «Юрка Любченка», 2020. 340 с.
4. Правнича клінічна освіта в Україні: Навчальний посібник / за заг. ред. В. М. Сущенка. Київ : Ваіте, 2020. 274 с.

Ольга ЧАЙКОВСЬКА

канд. філол. наук, доцент,
завідувач кафедри іноземних мов

Закладу вищої освіти
«Подільський державний університет»,
м. Кам'янець-Подільський

ВИКЛИКИ ЦИФРОВІЗАЦІЇ: КЛІПОВЕ МИСЛЕННЯ, ІНФОРМАЦІЙНІ БУЛЬБАШКИ ТА ЕТИКА ТЕХНОЛОГІЙ

Цифровізація стала невіддільною частиною сучасного суспільства, радикально змінивши способи сприйняття інформації, спілкування та навчання. Попри очевидні переваги — доступність знань, прискорення комунікацій, автоматизацію рутинних процесів — цифрове середовище формує і нові виклики. Серед найбільш значущих — кліпове мислення, формування інформаційних бульбашок та етичні дилеми розвитку технологій. Кліпове мислення – це прискорення сприйняття шляхом глибини

Потік коротких, яскравих і фрагментованих повідомлень у соціальних мережах призводить до того, що користувачі звикають до швидкої зміни стимулів. Це явище називають кліповим мисленням. Його особливості: переважання поверхневого сприйняття над глибоким аналізом, труднощі з концентрацією, особливо при роботі з довгими текстами та зсув цінності від логіки та аргументації до емоційності та вражень.

Кліпове мислення особливо помітне серед молоді, яка активно взаємодіє з короткими відеоформатами. Так, приміром, користувачі TikTok, Reels і Shorts віддають перевагу 10–20-секундним роликам і переходять до наступного, якщо відео вимагає більше уваги.

Багато студентів читають тільки заголовки та виділені фрагменти, тобто сканують замість вдумливого читання статті. До того ж здобувачі освіти, які звикли до швидкого контенту, відчують труднощі під час роботи з лекціями тривалістю понад 10–15 хвилин.

Однак важливо розуміти, що це не «занепад інтелекту», а адаптація когнітивних процесів до нових умов [1]. Проте, освітнім установам доводиться шукати баланс між ефективною цифровою подачею матеріалу та розвитком навичок глибокого критичного мислення. Алгоритми соціальних мереж і пошукових систем прагнуть показувати користувачеві контент, що відповідає його інтересам, поглядам і попереднім діям. Йдеться про так звану нову форму ізоляції – інформаційні бульбашки. Це призводить до створення замкнутого інформаційного середовища, в якому людина отримує лише підтвердження власних переконань. Якщо, приміром, людина ставить лайки матеріалам певної політичної позиції, соцмережа буде показувати їй все більше схожого контенту — створюючи відчуття, що «всі навколо думають так само». Сервіси пропонують тільки ту музику або фільми, які відповідають раннім виборам користувача, обмежуючи його знайомство з новими жанрами. Після пошуку одного

типу товарів (наприклад, спортивного одягу), користувач починає бачити рекламу виключно цього сегмента, ніби інших категорій для нього не існує. Як результат, зниження здатності вести конструктивний діалог і сприймати альтернативні думки, маніпуляції громадською думкою, коли алгоритми підбирають контент, здатний впливати на емоції та поведінку та поляризація суспільства оскільки різні групи бачать різні версії реальності.

Швидкий розвиток штучного інтелекту, великих даних і автоматизованих систем робить питання технологічної етики надзвичайно актуальним. Серед ключових проблем можна виділити: приватність і захист даних: цифрові сервіси збирають величезні обсяги інформації про користувачів, що підвищує ризики витоків і зловживань, алгоритмічна упередженість: ШІ навчається на даних, що містять соціальні стереотипи, що може призводити до несправедливих рішень, ймовірність тотального контролю через системи спостереження та аналізу поведінки.

Сучасне цифрове суспільство ставить перед людиною та освітніми системами серйозні завдання. Однак кожен із викликів — кліпове мислення, інформаційні бульбашки та етичні ризики технологій — можна зменшити або подолати за допомогою грамотних стратегій. Дослідження показують, що популярні міфи про безмежну мультизадачність та "вроджену цифровість" молоді не підтверджуються науково» [2]. Для подолання кліпового мислення ми би запропонували розвивати навички глибокого читання, технік *slow reading*. Довгі тексти потрібно ділити на частини, з обов'язковим обговоренням та рефлексією після кожної частини. Чергування коротких мультимедійних матеріалів з більш глибокими лекціями та інтерактивні завдання, що вимагають аналізу, а не тільки швидкого сприйняття також сприятимуть подоланню кліпового мислення. Під час викладання дисциплін гуманітарного спрямування варто розробляти завдання, спрямовані на розвиток критичного мислення: обговорення складних тем, аналіз джерел, формулювання власних аргументів. Також у нагоді можуть бути практики управління і концентрації уваги, серед яких помодоро, майндфулнес, цифровий детокс. Для послаблення ефекту інформаційних бульбашок варто навчати здобувачів освіти навичкам медіаграмотності. Вони мають розуміти алгоритми соцмереж, навчитися перевіряти джерела та факти (фактчекінг). Усвідомлене розширення інформаційного поля у вигляді підписки на різні за позицією та тематикою медіа та читання аналітичних матеріалів, а не тільки коротких новинних фрагментів сприятимуть подоланню ефекту інформаційних бульбашок. Для подолання етичних ризиків технологій варто порадити здобувачам враховувати приватність за замовчуванням (*privacy by design*): мінімізувати збір даних сервісами, відключати стеження та видаляти свої дані. Цифровій етиці потрібно навчати, тому найкращим вирішенням цієї проблеми було б створення курсів, які навчали принципам відповідального використання ШІ та розповідали про ризики, які несуть дані та алгоритми.

Подолання викликів цифровізації — це не відмова від технологій, а формування зрілого та відповідального цифрового суспільства. Баланс між інноваціями, етикою та

критичним мисленням дозволяє використовувати цифрове середовище як простір розвитку, а не обмеження.

Освіта, свідомість користувачів та прозорість технологічних рішень — ключові інструменти, які допомагають нам адаптуватися до стрімкої цифрової трансформації.

Список використаних джерел

1. Carr N. *The Shallows: What the Internet Is Doing to Our Brains*. New York: W. W. Norton & Company, 2010. 276 p.
2. Kirschner P. A., De Bruyckere P. The myths of the digital native and the multitasker. *Teaching and Teacher Education*. 2017. Vol. 67. P. 135–142.

Ульяна ЧАЙКОВСЬКА
асистент кафедри української мови
Закладу вищої освіти
«Подільський державний університет»,
м. Кам'янець-Подільський

МІЖДИСЦИПЛІНАРНІ ПІДХОДИ: ГУМАНІТАРНІ НАУКИ ТА ЦИФРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ

У сучасному науково-освітньому дискурсі дедалі більшої актуальності набуває проблема інтеграції гуманітарних наук і цифрових технологій. Такий синтез стає не лише вимогою часу, але й новим інтелектуальним форматом, який дозволяє по-новому переосмислити природу знання, механізми навчання та засоби професійної підготовки. Міждисциплінарність у цьому контексті розглядається як ефективний шлях для формування фахівців нового покоління, здатних працювати з великими обсягами інформації, критично мислити, здійснювати аналіз складних соціокультурних явищ і володіти цифровими інструментами для розв'язання професійних завдань. З огляду на стрімкий розвиток цифрових технологій гуманітаристика перестає бути винятково текстоцентричною сферою, натомість інтегрує можливості цифрової гуманітаристики, ІКТ, гібридних форм подання знань і візуальних аналітичних платформ. М. Баррі підкреслює, що сучасна цифрова гуманітаристика активно спирається на інноваційні дослідницькі підходи, серед яких особливе значення мають комп'ютерний статистичний аналіз, інструменти пошуку, методи тематичного моделювання та різноманітні форми візуалізації даних. В дослідженні обгрунтовано, що саме ці методи відкривають нові можливості для глибшого опрацювання гуманітарних джерел і поглибленого наукового аналізу [1, 248 с.].

Як підкреслює дослідник А. М. Колот, міждисциплінарність у практичному вимірі може реалізовуватися у різних форматах, і один із найбільш поширених підходів полягає в тому, що «на практиці міждисциплінарний підхід може реалізовуватися за двома основними форматами, сценаріями або підходами. За першого, найбільш поширеного, міждисциплінарність образно кажучи наводить “мости” між різними науками (дисциплінами), неформально об'єднує їх, не порушуючи їхньої самостійності, унікальності, своєрідності. У даному випадку плюралізм, диференціація наук (дисциплін) зберігається, може навіть зростати, а міждисциплінарність надбудовується над ними, пов'язує, об'єднує на методологічному та інструментальному рівні». Такий підхід дозволяє поєднувати ресурси різних галузей знань без руйнування їхньої структурної цілісності, водночас створюючи платформу для нових дослідницьких рішень та інноваційних методологій [2, С.77-83].

Важливо підкреслити, що міждисциплінарна взаємодія гуманітарних наук і цифрових технологій не зводиться до сукупного застосування комп'ютерних інструментів у традиційних дослідженнях. Йдеться про формування нового

методологічного підґрунтя, у межах якого дослідницькі підходи трансформуються під впливом цифрових можливостей. У сфері мовознавства та літературознавства цифрові інструменти відкривають нові горизонти для аналізу текстів: лінгвістичні корпуси, системи контекстного пошуку, цифрові словники, семантичне картування та інструменти машинного навчання дозволяють поглиблювати мовні дослідження, виявляти закономірності, які раніше були майже недоступними для традиційних методів. У галузі історії та культурології використання цифрових архівів, GIS-картографування, 3D-моделювання історичних об'єктів та віртуальних реконструкцій дає змогу по-новому інтерпретувати історичні процеси й культурні артефакти, роблячи їх доступними для широкої аудиторії.

Освітній процес також зазнає суттєвих трансформацій під впливом цифрових технологій. Студенти сьогодні мають можливість опановувати як традиційні аналітичні методи, так і сучасні інструменти цифрової візуалізації, мультимедійного моделювання, створення цифрових презентацій та інтерактивних платформ. Це сприяє формуванню комплексної компетентності, у межах якої поєднується здатність глибоко осмислювати гуманітарні змісти з умінням ефективно застосовувати цифрові рішення. Динамічний розвиток цифрових технологій водночас посилює значення гуманітарної складової, адже саме гуманітарні науки забезпечують усвідомлення етичних, соціальних і культурних наслідків технологічних змін. На стику цих галузей формуються нові напрями, такі як цифрова етика, філософія штучного інтелекту, цифрова культура, медіаграмотність і цифрова безпека. Наприклад, проблема використання штучного інтелекту у створенні текстів чи зображень потребує не лише технічних, а й етичних, правових і культурологічних підходів, що формуються саме в межах гуманітарного знання. Це підтверджує, що гуманітарні науки залишаються ключовою опорою для формування відповідальної особистості, здатної оцінювати ризики цифрової трансформації.

Суттєвого значення набуває також формування у студентів навичок критичного мислення, медіаграмотності та цифрової комунікації. Ці компетентності тісно пов'язані з гуманітарними знаннями, оскільки базуються на розумінні природи інформації, законів комунікації, мовних стратегій, соціальних практик та культурних контекстів. У сучасному глобалізованому середовищі, перенасиченому інформаційними потоками, студенти повинні вміти аналізувати, інтерпретувати та оцінювати дані, виявляти маніпулятивні впливи, критично ставитися до цифрових джерел, а також відповідально використовувати технології у навчальній і професійній діяльності.

Важливо також зазначити, що міждисциплінарна інтеграція сприяє розвитку творчості та інноваційного мислення. Цифрова гуманітаристика дозволяє переосмислювати класичні гуманітарні ідеї, створювати нові формати подання інформації, візуалізувати мовні, історичні чи культурні процеси, комбінувати традиційні методи аналізу зі штучним інтелектом і машинним навчанням.

Міждисциплінарний синтез гуманітарних наук і цифрових технологій є важливою передумовою формування сучасного інтелектуального середовища, яке

відповідає потребам швидкозмінного світу. Така інтеграція сприяє появі нових наукових підходів, інноваційних методів аналізу та ефективних освітніх практик. Гуманітарні науки забезпечують глибину осмислення соціальних, культурних і етичних аспектів цифрової трансформації, тоді як технології пропонують інструменти для оптимізації, моделювання й розширення дослідницьких можливостей. Поєднання цих галузей формує всебічно компетентного фахівця, здатного критично мислити, ефективно комунікувати, творчо взаємодіяти з інформацією та відповідально застосовувати цифрові інструменти в професійній діяльності. Міждисциплінарність стає не просто тенденцією, а необхідністю, що визначає майбутній розвиток науки й освіти, створюючи умови для появи інновацій, розширення наукових горизонтів та формування нової культури пізнання.

Список використаних джерел

1. Berry D. M., Fagerjord A. Digital Humanities: Knowledge and Critique in a Digital Age. Cambridge : Polity, 2017. 248 p.
2. Колот А. М. Міждисциплінарний підхід як домінанта розвитку економічної науки та освітньої діяльності. С. 77-83. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/32609714.pdf>

МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ: ТРАДИЦІЇ ТА ІННОВАЦІЇ

Сучасні виклики, спричинені воєнним станом в Україні, істотно вплинули на організацію освітнього процесу в закладах вищої освіти, зумовили необхідність переходу більшості освітніх закладів на дистанційні або змішані моделі навчання. Це стало критично важливим і для курсів української мови як іноземної. В умовах постійних повітряних тривог, загроз обстрілів, вимушеної евакуації студентів, особливо іноземних громадян, традиційна форма навчання в аудиторіях стала небезпечною або неможливою.

Дистанційне навчання іноземців в умовах воєнного стану виконує не лише освітню, а й соціокультурну та інтеграційну функції: забезпечує безперервність отримання освіти, підтримує контакт іноземних студентів з українським академічним середовищем, сприяє збереженню міжнародної співпраці університетів.

Мета дослідження – обґрунтувати доцільність використання електронного курсу з української мови як іноземної в умовах дистанційного навчання та визначити його потенціал як сучасної альтернативи традиційному викладанню.

Основні завдання дослідження: проаналізувати можливості платформи Moodle для навчання української мови як іноземної; продемонструвати структуру електронного курсу, що забезпечує ефективну взаємодію викладача та студента; визначити дидактичні переваги електронного формату порівняно з традиційним навчанням.

Впровадження електронних курсів для вивчення української мови як іноземної на основі навчальної платформи Moodle дозволяє організувати дистанційне навчання з урахуванням сучасних дидактичних принципів. Платформа Moodle стала основою для створення структурованих, стандартизованих і контрольованих курсів української мови для іноземців. Як зазначає Л. Новицька, «електронні освітні ресурси стають важливим засобом підтримки академічної мобільності й доступності навчання в умовах кризових ситуацій» [3, с 1319].

Платформа Moodle надає широкі можливості для створення адаптивного навчального середовища, що відповідає принципам студентоцентризму [2]. Електронні курси, розроблені для іноземних студентів, містять інтерактивні модулі, відео- та аудіоматеріали, словникові тести, граматичні тренажери, а також завдання на розвиток навичок письма й усного мовлення. Усі матеріали доступні асинхронно, що мінімізує втрати у навчальному процесі.

Згідно з методичними рекомендаціями Л. Мацько [1], процес вивчення української як іноземної має ґрунтуватися на комунікативному підході, що передбачає використання автентичних матеріалів, ігрових ситуацій, діалогів. Moodle дає змогу реалізувати цей підхід через інтерактивні форуми, відеоконференції, систему повідомлень і чатів.

Командою викладачів Запорізького національного університету і Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна у рамках Міжнародного проєкту Erasmus+ eRead («Розвиток навичок читання за допомогою цифрових технологій») на платформі Moodle було створено електронний курс з вивчення української мови як іноземної засобами електронного читання «Мандрівний клуб ОК «У пошуках скарбів»: пізнаємо Україну й вивчаємо українську».

Курс розрахований на слухачів, які знають українську мову на рівні A2, і дає можливість покращити розуміння мови до рівня B1. Структурно курс складається зі вступного розділу, у якому студенти мають змогу пройти тест для перевірки рівня володіння українською мовою, пригадати основну інформацію про Україну з текстів, відеоматеріалів та інтерактивних вправ; і п'яти навчальних модулів – мандрівок Україною. Кожна мандрівка містить інформацію про цікаві місця у різних містах України, особливості української культури (символи, традиції, національну їжу, музику, одяг), лексичну тему і граматичний коментар. Тексти і діалоги суспільної тематики подані з аудіосупроводом і відеоматеріалами, щоб слухачі мали змогу перевірити правильність власного читання і наочно ознайомитися з новою темою. Інтерактивні вправи і тести розроблено з автоматичною перевіркою для контролю засвоєного матеріалу. Уся супровідна інформація, інструкція з проходження курсу подається українською мовою, щоб забезпечити повне занурення у мовне середовище під час навчання.

Важливим аспектом стало також створення мовного портфоліо студента, де відображаються індивідуальні досягнення. Така форма роботи сприяє самоконтролю та формуванню мотивації.

Практика пілотування курсу показала, що учасники позитивно реагують на формат дистанційної взаємодії, відзначаючи зручність, можливість повторного перегляду матеріалів і самостійного планування часу.

Таким чином, бачимо, що в умовах війни електронні курси стають ефективною альтернативою традиційному навчанню, забезпечуючи безпечний та безперервний освітній процес. Платформа Moodle дозволяє реалізувати принципи інтерактивності, індивідуалізації й мотивації до навчання української мови як іноземної. Електронний курс сприяє розвитку цифрової грамотності студентів, формує навички самостійної роботи, а також підтримує комунікативний аспект через онлайн-засоби зворотного зв'язку.

Перспективи подальших досліджень полягають у створенні подібних електронних курсів для студентів, які тільки починають вивчати українську на рівні A1, а також у вдосконаленні методик створення мультимедійних навчальних матеріалів, розробленні адаптивних ресурсів для студентів різних культурних

середовищ і підвищенні ефективності зворотного зв'язку між викладачем і здобувачем освіти.

Ця публікація створена в межах проєкту Erasmus+ eRead («Розвиток навичок читання за допомогою цифрових технологій»), що фінансується Європейським Союзом. Погляди та думки, висловлені у цій публікації, належать виключно її авторам і не обов'язково відображають позицію Європейського Союзу чи Виконавчого агентства з питань освіти і культури. Європейський Союз та установа, що надала грант, не несуть відповідальності за зміст цього матеріалу.

Список використаних джерел

1. Мацько Л. І., Кудіна Т. М. Інноваційні технології викладання української мови як іноземної на підготовчому відділенні університету// *Теорія і практика викладання української мови як іноземної*. 2011. Вип. 6. С. 229-238. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Timvum_2011_6_35
2. Міжнародний науково-методичний семінар «Новітні педагогічні технології у викладанні мов іноземним студентам»: матеріали семінару. м. Харків, 20 лютого 2020 року. Харків : ХНАДУ, 2020. 161 с.
3. Новицька Л. І. Цифровізація вищої освіти в Україні в кризових умовах// *Наукові інновації та передові технології*. Серія «Педагогіка». 2025. № 3 (43). С.1318-1332. URL: <https://is.gd/c0Hngv>

Катерина ЩЕГЕЛЬСЬКА
молодший науковий співробітник
відділу цифрових технологій
та комп'ютерного забезпечення
ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського,
м. Київ

РОЗВИТОК ЦИФРОВИХ БІБЛІОТЕК В ЄВРОПІ

Однією з основних тенденцій розвитку цифрових бібліотек є інтеграція технологій штучного інтелекту (ШІ) та семантичного пошуку. Використання алгоритмів машинного навчання дозволяє здійснювати персоналізований підбір навчальних матеріалів, підвищуючи ефективність навчального процесу. Семантичний аналіз текстів сприяє більш точному й швидкому знаходженню необхідних ресурсів, що особливо актуально в умовах зростання обсягів цифрової інформації. Використання алгоритмів обробки природної мови (NLP) дозволяє автоматизувати каталогізацію та забезпечувати швидкий доступ до релевантних джерел [1].

Також важливою тенденцією є впровадження відкритого доступу (Open Access), що дозволяє зробити навчальні матеріали доступними для широкого загалу. Багато університетів та наукових установ створюють власні цифрові репозитарії, де викладачі та студенти можуть безкоштовно отримувати доступ до дослідницьких праць, підручників та мультимедійних матеріалів. Окрім цього, розвиток ліцензованих цифрових платформ дозволяє збалансувати відкритий доступ і захист авторських прав [2].

Значну роль у сучасних цифрових бібліотеках відіграє використання хмарних технологій. Вони забезпечують можливість доступу до ресурсів у будь-який час і з будь-якого пристрою, а також сприяють створенню інтегрованих освітніх середовищ. Хмарні платформи забезпечують масштабованість та гнучкість цифрових бібліотек, що дозволяє адаптувати їх до потреб різних навчальних закладів. Зокрема, платформи типу Google Scholar, ResearchGate та Academia.edu стають важливими елементами наукової комунікації [3].

Незважаючи на численні переваги, цифрові бібліотеки стикаються з певними труднощами. Однією з головних проблем є необхідність стандартизації метаданих для ефективної каталогізації ресурсів. Універсальний підхід до організації цифрових колекцій дозволив би забезпечити взаємодію між різними бібліотеками та спростити пошук матеріалів. Запровадження єдиних міжнародних стандартів, таких як Dublin Core або MARC, дозволить покращити управління цифровими бібліотечними фондами [4].

Ще одним викликом є захист авторських прав і ліцензійне регулювання доступу до матеріалів. Використання ліцензій типу Creative Commons частково вирішує цю проблему, проте питання інтелектуальної власності залишається актуальним, особливо

у випадку комерційних наукових публікацій. Деякі цифрові бібліотеки впроваджують технології блокчейну для відстеження авторських прав і захисту від несанкціонованого використання матеріалів [5].

Також важливою є проблема цифрової нерівності, що проявляється у неоднаковому рівні доступу до цифрових ресурсів серед різних верств населення. Відсутність необхідного обладнання та інтернет-з'єднання може суттєво обмежувати можливості користування цифровими бібліотеками. Для вирішення цієї проблеми розглядаються ініціативи щодо розширення доступу до мережі у віддалених регіонах та надання безкоштовних або субсидованих цифрових освітніх ресурсів [6].

У майбутньому цифрові бібліотеки розвиватимуться у напрямку інтеграції із системами адаптивного навчання, що дозволить створювати персоналізовані освітні траєкторії. Впровадження технологій віртуальної та доповненої реальності відкриває можливості для інтерактивного навчання та поглибленого розуміння складних концепцій [7].

Розширення співпраці між освітніми установами, технологічними компаніями та державними органами сприятиме розробці комплексних рішень для покращення доступності та якості цифрових бібліотек. Інвестиції у кібербезпеку, штучний інтелект та вдосконалення стандартів метаданих забезпечать ефективне використання цифрових освітніх ресурсів у глобальному масштабі [8].

Цифрові бібліотеки відіграють ключову роль у сучасній системі освіти, сприяючи доступу до знань та розвитку академічних досліджень. Інтеграція новітніх технологій, розширення відкритого доступу та впровадження стандартів метаданих можуть значно підвищити ефективність їхнього використання. Водночас подолання викликів, пов'язаних з авторськими правами, стандартизацією та цифровою нерівністю, потребує подальшої співпраці між освітніми установами, державними органами та технологічними компаніями.

Список використаних джерел

1. Івашкевич, О. В. Цифровізація освітянських бібліотек: інноваційні рішення для наукової освіти. – Київ: ПТА, 2023. С. 27-33.
2. ОСВІТЯНСЬКІ БІБЛІОТЕКИ В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ. Київ: НТУУ "КПІ", 2023. – С. 45-56.
3. Цифрове десятиліття Європи: цифрові цілі на період до 2030 року. – Європейська Комісія, 2021. С. 112-124.
4. Гриньова, О. В. Стандартизація метаданих для цифрових бібліотек. Харків: ХНУ, 2022. С. 99-104.
5. Технології блокчейну для цифрових бібліотек: огляд та перспективи. Київ: Наукова думка, 2022. С. 134-145.
6. Цифрова нерівність в доступі до освітніх ресурсів: міжнародний досвід. Варшава: Наукова асоціація цифрових технологій, 2023. С. 200-215.
7. Віртуальна та доповнена реальність в освіті: використання в цифрових бібліотеках. – Лондон: Науковий центр освіти, 2023. С. 50-60.
8. Перспективи розвитку цифрових бібліотек в умовах сучасних технологій. Брюссель: Європейська комісія, 2022. С. 130-150.

Вероніка АНДРУШКО

здобувачка вищої освіти 1 курсу ОС «Бакалавр»

спеціальності «Садово-паркове господарство»

Закладу вищої освіти «Подільський державний університет»,

Науковий керівник: **Ірина МУШЕНИК**

канд. екон. наук, доцент, кафедри

інформаційних технологій, фізико-математичних

та безпекових дисциплін

Закладу вищої освіти «Подільський державний університет»,

м. Кам'янець-Подільський

ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ У ФОРМУВАННІ АДАПТИВНИХ НАВЧАЛЬНИХ ПРОГРАМ

В останні роки спостерігається стрімке зростання інтересу до використання штучного інтелекту (ШІ) для вдосконалення навчального процесу. Зокрема, особливу увагу привертає розробка адаптивних навчальних програм, які здатні підлаштовуватися під індивідуальні потреби студентів. Такі системи дозволяють підвищити ефективність засвоєння знань, забезпечити особистісно орієнтоване навчання та створити умови для формування гнучких освітніх траєкторій [1].

Штучний інтелект - це технологія, що дає можливість комп'ютерним системам аналізувати великі обсяги даних, виявляти закономірності та приймати рішення, подібні до людських. У контексті освіти він відкриває нові можливості для персоналізації навчального процесу, моніторингу успішності та створення гнучких навчальних середовищ [3].

В Україні, як і у світі, відбувається активна інтеграція ШІ у сферу освіти. Наприклад, на платформах, що підтримують STEM-напрямок, впроваджуються алгоритми, які аналізують рівень знань учня та пропонують відповідний рівень складності завдань. Це дозволяє зробити навчання більш ефективним і цікавим, адже кожен студент отримує індивідуальний підхід відповідно до своїх можливостей.

Адаптивне навчання ґрунтується на здатності системи реагувати на індивідуальні відмінності між студентами. Алгоритми ШІ аналізують дії користувача - час виконання завдань, кількість спроб, рівень успішності — і на основі цього формують персоналізований освітній маршрут.

Серед основних принципів роботи адаптивних систем виділяють:

- Динамічність - зміст навчання змінюється відповідно до прогресу користувача.

- Зворотний зв'язок у реальному часі - студент миттєво отримує підказки чи пояснення.

- Індивідуалізація - підбір матеріалів з урахуванням стилю мислення та темпу навчання.

Такі системи активно застосовуються у провідних університетах світу. Наприклад, платформи Coursera, Whatfix чи Smart Sparrow використовують алгоритми ШІ для визначення рівня підготовки студентів і пропонують оптимальні навчальні шляхи.

Використання штучного інтелекту у навчальному процесі має низку переваг:

1. Підвищення ефективності навчання – адаптивні системи допомагають уникати перевантаження або, навпаки, нудьги у студентів, підтримуючи оптимальний рівень складності завдань.

2. Персоналізований підхід - кожен студент отримує матеріал, що відповідає його знанням, інтересам і темпу сприйняття.

3. Постійний моніторинг успішності - ШІ забезпечує точну аналітику результатів навчання.

4. Автоматизація процесів - зменшується навантаження на викладачів, оскільки система бере на себе частину рутинних функцій.

Окрім того, такі технології сприяють розвитку цифрових компетентностей, необхідних у сучасному суспільстві знань [4].

Попри значний потенціал, інтеграція штучного інтелекту у навчальний процес супроводжується низкою викликів.

По-перше, виникають етичні питання, пов'язані з обробкою персональних даних студентів.

По-друге, існує ризик зниження ролі викладача, якщо технології повністю замінюють людську взаємодію.

Також залишається актуальним питання підготовки педагогів до роботи з новими системами, що вимагає додаткових знань у сфері цифрової грамотності [2].

Штучний інтелект відкриває перед освітою нові горизонти. Він дозволяє створювати адаптивні навчальні програми, які не лише підвищують ефективність освітнього процесу, але й забезпечують реальну можливість індивідуалізації навчання. Разом з тим, впровадження таких технологій потребує зваженого підходу - з урахуванням етичних, методичних і соціальних аспектів.

У майбутньому саме поєднання людського досвіду та можливостей штучного інтелекту стане основою якісної, гнучкої й доступної освіти.

Список використаних джерел

1. Знамеровська, Н. Васильченко, Г. Татарінцева, Ю. Інтеграція штучного інтелекту в навчальні платформи для вивчення інженерної та комп'ютерної графіки. *Педагогічна Академія: наукові записки*. 2025. С. 6.
2. ШІ та виклики в освіті: як поєднати інноваційну технологію з консервативною традицією: веб-сайт. URL: <https://www.kunsht.com.ua/articles/shi-ta-vyklyky-v-osviti-iak-poyednaty-innovatsiynu-tekhnohiiu-z-konservatyvnoiu-tradytsiyeiu> (дата звернення 19.11.2024)

3. ІІІ та STEM: як технології змінюють навчання в Україні: веб-сайт. URL: <https://osvita.ua/vnz/reform/94290/> (дата звернення 18.11.2025)
4. Як правильно користуватися штучним інтелектом: правила та виклики: веб-сайт. URL: <https://suspilne.media/culture/819083-ak-pravilno-koristuvatisa-stucnim-intelektom-pravila-ta-vikliki/> (дата звернення 20.11.2025)

Владислав БОЙКО

здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня

Навчально-реабілітаційного закладу вищої освіти

«Кам'янець-Подільський державний інститут»

Науковий керівник: **Людмила КУШНІР**,

канд. економ. наук, доцент,

доцент кафедри фінансів, обліку та оподаткування імені С. Юрія

Навчально-реабілітаційного закладу вищої освіти «Кам'янець-Подільський

державний інститут»

м. Кам'янець-Подільський

ЦИФРОВІ ІНСТРУМЕНТИ ФОРМУВАННЯ КОРПОРАТИВНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ НА УКРАЇНСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ: ОСВІТНІЙ ТА ГУМАНІТАРНИЙ ВИМІР

У сучасному динамічному середовищі трансформацій соціально-економічних систем значення корпоративної соціальної відповідальності (КСВ) виходить далеко за межі традиційного благодійництва та добровільної філантропії. В умовах цифровізації бізнес-процесів та стрімкого розвитку інноваційних технологій, тема «цифрових інструментів формування КСВ на українських підприємствах» набуває особливого значення. З одного боку, підприємства в Україні все активніше інтегрують КСВ-практики як частину стратегії сталого розвитку, соціальної легітимності та конкурентної переваги [4]. З іншого – цифрові технології відкривають нові можливості для реалізації освітнього та гуманітарного аспектів КСВ: від онлайн-платформ навчання й електронних систем взаємодії до цифрових інструментів звітності, моніторингу й залучення стейкхолдерів.

Освітній вимір цифрової КСВ передбачає створення підприємствами корпоративних навчальних програм, цифрових курсів, методик підвищення кваліфікації, а також платформ, що забезпечують доступ до знань для співробітників, громади чи вразливих груп. У контексті України, де спрямування на інклюзію та розвиток людського капіталу набуває особливої ваги, використання цифрових інструментів навчання стає логічним продовженням соціальної місії бізнесу. Дослідження доводять: цифрові технології здатні слугувати ефективним засобом підсилення соціальної відповідальності підприємства, коли вони переплетені з управлінськими системами та інформаційними системами компанії [1]. Гуманітарний вимір, у свою чергу, охоплює цифрові ініціативи, спрямовані на підтримку вразливих верств населення, соціально-гуманітарні проекти, платформи взаємодопомоги та відкриті дані. В Україні цифрові рішення вже застосовуються й у гуманітарному просторі, створюючи новий соціальний вплив і залучення бізнесу до гуманітарної місії [3].

Підприємства в Україні дедалі частіше розглядають цифрову відповідальність (англ. corporate digital responsibility, CDR) як складову своєї стратегії соціальної відповідальності (CSR). Так, дослідження показали, що в українському контексті вже актуалізується потреба інтегрування CSR із інформаційними системами підприємств – не лише для підвищення прозорості, але й для розвитку навичок працівників в умовах цифрових змін [5].

Україна перебуває серед світових лідерів за темпами цифрових послуг, відкритих даних та онлайн-платежів, що створює сприятливий ґрунт для застосування цифрових інструментів у CSR-діяльності – наприклад, платформи для навчання, моніторингу або звітності [2].

У гуманітарному та соціальному вимірах цифрові інструменти вже використовуються у процесах, що виходять за межі суто бізнес-цілей. Наприклад, цифрові платформи можуть забезпечувати адресну підтримку групам, що опинилися в складних обставинах, або сприяти взаємодії бізнесу із громадськими ініціативами. Це стає частиною того, як підприємства формують свій соціальний імідж і розвивають гуманітарний профіль.

У сфері освіти корпоративні підприємства можуть використовувати цифрові інструменти – від онлайн-курсів, мобільних додатків до віртуальних платформ – для підвищення кваліфікації своїх співробітників, для трансферу знань до громади, або для реалізації освітніх соціальних ініціатив. Це дозволяє поєднувати корпоративну вигоду з інвестиціями в людський капітал, особливо в умовах, коли цифрові навички стають критично важливими.

В умовах воєнного стану в Україні корпоративна соціальна відповідальність зміщується: підприємства опрацьовують питання не тільки створення хорошої робочої атмосфери, але й залучення до вирішення соціальних і гуманітарних викликів. Це створює новий контекст, у якому цифрові інструменти можуть прискорювати соціальні дії підприємств, робити їх більш адресними, прозорими і масштабованими [4].

У підсумку, аналіз теми цифрових інструментів формування корпоративної соціальної відповідальності на українських підприємствах в освітньому та гуманітарному вимірах демонструє, що цифровізація вже перестає бути лише технічним процесом і стає засобом реалізації соціальної місії бізнесу. Платформи навчання, цифрові системи залучення стейкхолдерів, звітності та моніторингу відкривають нові можливості для підвищення людського капіталу, інклюзії, підтримки вразливих груп і прозорості взаємодії з громадою. Український контекст, зокрема в умовах воєнного стану, підсилює актуальність таких підходів – бізнес не просто виконує соціальну функцію, але й адаптує свою стратегію до масштабних викликів через цифрові рішення. При цьому успішна інтеграція КСВ-стратегій у цифрову екосистему підприємства вимагає більш системного підходу: поєднання корпоративних інформаційних систем, алгоритмів взаємодії, навчальних платформ та змін в управлінській культурі. Цей перехід відкриває новий рівень взаємодії бізнесу, громади та технологій, формуючи умови для сталого розвитку та посиленого гуманітарного впливу підприємств.

Список використаних джерел

1. Ivanov P., Petrov S., Sidorov A. Implement of corporate digital responsibility (CDR) strategy: Integration of CSR and information systems. Науковий вісник Національного гірничого університету. 2024. № 1. С. 154-161. URL: <https://nvngu.in.ua/index.php/en/archive/on-the-issues/1904-2024/content-1-2024/6816-154>
2. Ministry of Digital Transformation of Ukraine. Top 10 digital tools transforming Ukrainian society and government. Ukraine.ua. 2025. URL: <https://ukraine.ua/top-10-digital-tools-transforming-ukrainian-society-and-government>
3. The Impact Force. Ukraine's tech sector: Forging resilience and social impact // The Impact Force. 2024. URL: <https://theimpactforce.org/ukraines-tech-sector-forging-resilience-and-social-impact>
4. Tkal Y., Yarmak T., Martynova L., Yurchyk I., Andrusenko N. Corporate Social Responsibility in Ukraine as a Tool for Sustainable Development. *Grassroots Journal of Natural Resources*. 2025. Vol. 8, No. 1. Pp. 566-582. URL: <https://grassrootsjournals.org/gjnr/nr.08-01-23.tkaletal.pdf>
5. Volchek R., Moskaliuk H., Halan L., Dancheva O. Implementation of corporate social responsibility in the context of integration with the enterprise management information system. *Науковий вісник НГУ*. 2024. № 1. С. 154. URL: <https://nvngu.in.ua/index.php/en/archive/on-the-issues/1904-2024/content-1-2024/6816-154>

Анна ГАЙДАМАЧЕНКО

здобувачка вищої освіти першого (бакалаврського) рівня,

Державне некомерційне підприємство

«Державний університет

«Київський авіаційний інститут»,

м. Київ,

Ірина ВАРВА

доктор філософії, доцент,

доцент кафедри педагогіки і психології професійної освіти,

Державне некомерційне підприємство

«Державний університет

«Київський авіаційний інститут»

м. Київ

ОСОБИСТІСНІ ЧИННИКИ МОРАЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ ПІДЛІТКІВ

Актуальність проблеми моральної поведінки підлітків зумовлена складністю соціально-економічних змін у сучасному суспільстві, які вимагають від особистості високого рівня моральної саморегуляції та стійкості [1, с.5]. Підлітковий вік є сенситивним періодом для формування моральної свідомості та самосвідомості, оскільки відбувається активний пошук власної ідентичності та переоцінка засвоєних норм [3, с.12]. Незважаючи на значний вплив зовнішніх (соціальних) чинників, вирішальну роль у детермінації моральної поведінки відіграють саме особистісні чинники, які виступають внутрішніми механізмами саморегуляції.

Мета роботи – здійснити теоретичний аналіз та систематизувати ключові особистісні чинники, що визначають моральну поведінку підлітків, а також представити результати власного концептуального дослідження.

Особистісні чинники моральної поведінки – це внутрішні, стійкі психологічні утворення, які опосередковують вплив зовнішніх норм і цінностей, перетворюючи їх на внутрішні мотиви та регулятори дій. Дослідники виділяють низку таких чинників, серед яких провідне місце займають моральна самосвідомість, емпатія та моральна ідентичність.

Моральна самосвідомість підлітка включає знання про моральні норми, моральну самооцінку та моральну саморегуляцію [6, с.101]. Саме моральна саморегуляція дозволяє підлітку приймати рішення та здійснювати вчинки, що відповідають його внутрішнім моральним переконанням, навіть в умовах зовнішнього тиску [5, с.19]. Дослідження показують, що нестійкість моральних принципів є одним із чинників делінквентної поведінки [7, с.45].

Емпатія розглядається як емоційно-ціннісна складова моральної свідомості, що забезпечує здатність до співпереживання та розуміння емоційного стану іншої людини. Розвиток емпатії тісно пов'язаний із формуванням моральної толерантності та здатністю до конструктивного вирішення конфліктів. Емпатія є основою для просоціальної поведінки,

оскільки вона мотивує підлітка діяти на користь інших, запобігаючи агресії та жорстокості [4, с.7].

Моральна ідентичність – це інтеграція моральних цінностей та принципів у структуру "Я-концепції" особистості. Підліток, для якого бути "моральною людиною" є важливою частиною його ідентичності, демонструє більшу стійкість до аморальних вчинків [2, с.22]. Формування моральної ідентичності відбувається через механізми особистісного зростання, які включають самоакцептацію та моральну самооцінку [5, с.88].

На основі теоретичного аналізу було розроблено концептуальну модель, що систематизує особистісні чинники моральної поведінки підлітків за їхньою функціональною роллю (див. Таблиця 1).

Таблиця 1.

Систематизація особистісних чинників моральної поведінки підлітків

Група чинників	Ключові елементи	Функціональна роль
Когнітивно-ціннісні	Моральні знання, переконання, моральна самооцінка	Визначення моральної норми та оцінка власної поведінки
Емоційно-регулятивні	Емпатія, почуття провини, совість	Мотивація до просоціальної поведінки та гальмування аморальних вчинків
Саморегулятивні	Моральна саморегуляція, вольові якості, цілепокладання	Забезпечення стійкості поведінки та реалізація моральних намірів
Ідентифікаційні	Моральна ідентичність, самоакцептація	Інтеграція моральних цінностей у структуру особистості

Для ілюстрації взаємозв'язку ключових чинників було побудовано схему, що відображає їхню ієрархічну взаємодію у процесі формування моральної поведінки (див. Рис. 1).

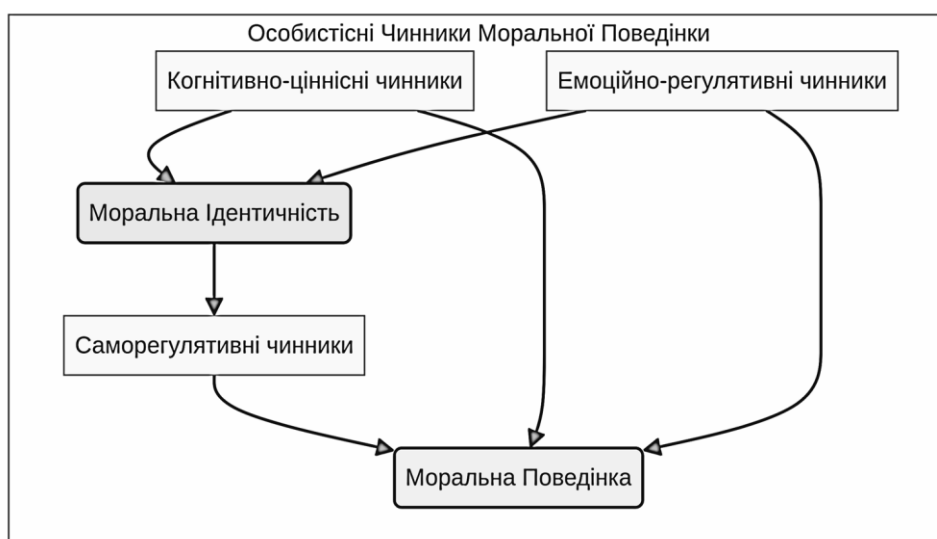

Рис. 1. Концептуальна схема взаємодії особистісних чинників моральної поведінки підлітків.

Схема демонструє, що Моральна ідентичність виступає інтегративним ядром, яке формується на основі Когнітивно-ціннісних та Емоційно-регулятивних чинників. У свою чергу, реалізація моральної поведінки опосередковується саморегулятивними механізмами, які забезпечують перехід від внутрішнього наміру до зовнішнього вчинку.

Особистісні чинники виявилися надзвичайно важливими для того, як підлітки поведуться у морально складних ситуаціях. Саме вони допомагають молодій людині опиратися на власні цінності, краще розуміти себе та не розчинятися в тиску середовища. Серед цих внутрішніх опор особливо вирізняються моральна самосвідомість, емпатія та відчуття власної моральної ідентичності — ті якості, що роблять поведінку не лише правильною, а й щирою та людяною.

У ході роботи вдалося поглиблено розглянути ці чинники та побачити, як вони взаємопов'язані: як цінності переходять у почуття, а почуття — у вміння керувати власними вчинками. Такий погляд дозволив побачити їх не як окремі елементи, а як цілісну систему, що розвивається разом з особистістю.

Список використаних джерел

1. Булах І. С. Психологічні основи особистісного зростання підлітків : монографія. Київ : Видавничий дім «Слово», 2004. 320 с.
2. Пілецький В. Соціально-психологічні умови розвитку емпатії у підлітків. *Теоретичні і прикладні проблеми психології*. 2021. № 3(56)ТЗ. С. 165–179.
3. Зимянський А. Р. Психологічні умови розвитку моральної самосвідомості підлітків : автореф. дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07. Дробич, 2015. 189 с.
4. Карпюк Ю. Я. Теоретичні основи розвитку моральної толерантності у підлітків// Achievements and prospects of modern scientific research. Abstracts of the 3rd International scientific and practical conference. Editorial EDULCP. Buenos Aires, Argentina. 2021. Pp. 164-170.
5. Клочек Л., Козін Є. Психологічні механізми справедливості в соціальних взаємодіях підлітків. *Наукові записки. Серія: Психологія*. 2024. № 4. С. 50–56.
6. Коган, І. М. Емпатія і особливості її розвитку у дітей молодшого шкільного віку : дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07 / І. М. Коган ; Ін-т психології ім. Г. С. Костюка АПН України. - Київ, 2005. - 179 арк. - Бібліогр.: арк. 165-179.
7. Цілунок І. О. Проблема моральної свідомості особистості у підлітковому та юнацькому віці. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Психологічні науки»*. 2019. Вип. 2. С. 19–25.

Олександр ДУХЕВИЧ

здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня
Закладу вищої освіти «Подільський державний університет»

Науковий керівник: **Ірина МУШЕНИК**,

канд. економ. наук, доцент,

доцент кафедри інформаційних технологій,

фізико-математичних та безпекових дисциплін

Закладу вищої освіти «Подільський державний університет»,
м. Кам'янець-Подільський

ВИКОРИСТАННЯ ЧАТ БОТІВ І ВІРТУАЛЬНИХ АСИСТЕНТІВ У НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Сучасний розвиток інформаційних технологій неминуче веде до інтенсивного впровадження систем знань, і сфера освіти — не виняток. Сьогодні ми спостерігаємо активне використання чатботів і віртуальних помічників у навчальному процесі. Ці інструменти є ключовою частиною оцифрування освіти, мета якої — підвищити ефективність навчання, автоматизувати рутинні завдання та забезпечити персоналізацію освітнього простору.

- *Чатботи* – це програми, що імітують спілкування з людиною через текст або голос.
- *Віртуальні помічники* (наприклад, Siri, Alexa, Google Assistant, ChatGPT) – це складніші системи, які завдяки штучному інтелекту (ШІ) та машинному навчанню можуть розуміти природну мову, інтерпретувати контекст та виконувати завдання користувача.

Ці технології забезпечують гнучку та інтерактивну взаємодію між студентами, викладачами та навчальними платформами.

В умовах формування адаптивних навчальних середовищ, віртуальні помічники виконують низку важливих функцій:

1. *Автоматизація адміністративних процесів.* Боти можуть швидко надавати студентам інформацію про розклади, успішність, години прийому викладачів чи стипендії. Це зменшує адміністративне навантаження на персонал.

2. *Освітня підтримка.* Віртуальні помічники відповідають на запитання, пояснюють складні теми, наводять приклади та пропонують додаткові ресурси для самоосвіти. Наприклад, у Google Classroom чатботи допомагають студентам орієнтуватися у структурі курсу.

3. *Персоналізоване навчання.* Аналізуючи навчальні дані, помічники можуть адаптувати зміст і темп навчання під рівень готовності та індивідуальні характеристики кожного студента, створюючи його унікальну навчальну траєкторію.

4. *Розвиток цифрових навичок.* Використання чатботів сприяє формуванню цифрової грамотності, комунікативних якостей та вміння взаємодіяти з сучасними ІТ-технологіями, що є критично важливим для майбутніх фахівців.

Практичне застосування та переваги

Вже існують приклади успішного використання цих технологій. Українські виші, як-от НТУУ "КПІ ім. Ігоря Сікорського", впроваджують пілотні проєкти. За кордоном, наприклад, в Університеті Джорджії (США), застосовують RoChance Bot для допомоги абітурієнтам у процесах вступу та подачі документів, що підвищує задоволеність користувачів

Ключові переваги впровадження чатботів:

- Доступність 24/7 (цілодобова підтримка).
- Висока швидкість обробки запитів.
- Можливість масштабування без значних витрат.
- Інтеграція з іншими освітніми платформами.
- Зниження стресу та підвищення інтересу студентів до навчання.

Попри всі переваги, існують і певні обмеження:

- Недостатня якість автоматизованих відповідей.
- Труднощі з інтерпретацією складного контексту.
- Необхідність постійного оновлення інформаційної бази.
- Етичні аспекти використання ШІ в освіті.

Важливо пам'ятати, що чатботи не замінюють викладача, а доповнюють його роботу, створюючи ефективніші умови для взаємодії всіх учасників навчального процесу.

Використання чатботів і віртуальних помічників є пріоритетним напрямом цифрової трансформації. Ці інструменти покращують спілкування, персоналізують навчання та оновлюють освітнє середовище, забезпечуючи гнучкість, інтерактивність та зручність для різних користувачів.

Список використаних джерел:

1. Коваленко В. В., Сидоренко О. Ю. Використання штучного інтелекту в освітньому процесі : навч. посіб. Київ : Наук. думка, 2021. 212 с.
2. Гриценко Т. П., Литвиненко І. В. Цифровізація освіти: тенденції, виклики, перспективи: *Вісник Київського національного університету ім. Т. Шевченка*. Сер. Педагогіка. 2022. № 3. С. 45–52.
3. Петренко С. І. та ін. Основи цифрової грамотності: Освіта України. Київ, 2020. 180 с.
- Ілляшенко С. М., Шипуліна Ю. С. Інноваційні технології в системі освіти : підручник. Суми : Університетська книга, 2020. 256 с.

Максим ДУХОТА

здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня
Державне некомерційне підприємство
«Державний університет «Київський авіаційний інститут»
Науковий керівник: **Ольга КОСЕНЧУК**,
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри педагогіки і психології професійної освіти
Державного університету «Київський авіаційний інститут»
м. Київ

ПСИХОЛОГІЧНА АДАПТАЦІЯ МОБІЛІЗОВАНИХ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ В УМОВАХ ПОВНОМАСШТАБНОЇ ВІЙНИ

Повномасштабна війна в Україні зумовила різке зростання кількості мобілізованих військовослужбовців, для яких служба часто є принципово новою сферою діяльності. Вони опиняються в умовах небезпеки, невизначеності та хронічного стресу, що потребує швидкої перебудови способу життя і засвоєння нових ролей [1; 2]. У таких умовах психологічна адаптація стає ключовою умовою збереження психічного здоров'я та ефективного виконання завдань.

У військовій психології адаптація розуміється як багаторівневий процес узгодження особистості з вимогами середовища, який охоплює когнітивні, емоційні та поведінкові компоненти [1; 2]. Стресово-адаптаційна модель Р. Лазаруса та С. Фолкман підкреслює роль когнітивної оцінки та копінг-стратегій: саме інтерпретація подій і вибір способів дій визначають, чи призведе стрес до дезадаптації чи до конструктивного подолання [3]. У контексті військової служби особливого значення набувають резильєнтність, адаптивні копінг-стратегії, саморегуляція та соціальна підтримка [1; 2].

Емпіричне дослідження проведено на вибірці з 60 мобілізованих військовослужбовців рядового та сержантського складу. Залежно від строку служби після мобілізації виокремлено три групи: до 3 місяців, 3-6 місяців та понад 6 місяців. Такий підхід дав змогу простежити динаміку формування психологічної адаптації на різних етапах входження у військову діяльність.

Для реалізації мети використано комплекс методик. Опитувальник психологічної адаптації (PsyAdapt) дозволив оцінити загальний рівень адаптованості та її складові (емоційну стабільність, саморегуляцію, рольову інтеграцію, міжособистісну взаємодію, внутрішній баланс). Рівень резильєнтності вимірювався за шкалою Connor-Davidson (CD-RISC), що відображає індивідуальні ресурси стійкості до стресу [2]. Копінг-стратегії досліджувалися за допомогою опитувальника CISS (Coping Inventory for Stressful Situations) з виділенням проблемно-орієнтованого, емоційного та унікального копіngu [3]. Авторська анкета була спрямована на вивчення досвіду мобілізації, рівня соціальної підтримки та смислової мотивації служби.

Результати показали, що загальний рівень психологічної адаптації мобілізованих військовослужбовців є помірно високим. Найбільш сформованою виявилася рольова інтеграція: військовослужбовці загалом успішно засвоюють службові ролі, вимоги дисципліни та структуру підпорядкування [1; 2]. Показники емоційної стабільності, саморегуляції та міжособистісної взаємодії перебувають в адаптивному діапазоні, але є більш вразливими до впливу хронічного стресу й бойових чинників. У вибірці виявлено групу військовослужбовців із нижчим рівнем адаптації, які потребують посиленого психологічного супроводу.

Рівень резильєнтності за шкалою CD-RISC у середньому відповідає середньому рівню, проте є нерівномірно розподіленим: у частини мобілізованих виявлено знижені значення, що підвищує ризик дезадаптаційних проявів [2]. У структурі копінг-поведінки домінує проблемно-орієнтований копінг, орієнтований на активне вирішення завдань і пошук контролю над ситуацією. Водночас емоційно-орієнтований копінг та копінг уникнення також є вираженими, що вказує на схильність частини військовослужбовців до застрягання на переживаннях і відходу від проблеми, особливо в період первинної адаптації [3].

Порівняння показників адаптації в групах із різним строком служби засвідчило, що найнижчий рівень адаптованості властивий військовослужбовцям зі стажем до трьох місяців. У групі з досвідом служби 3-6 місяців спостерігається зростання показників адаптації, а у військових, які служать понад шість місяців, рівень адаптованості є найвищим. Це свідчить про поступове посилення адаптаційних механізмів у міру набуття досвіду, включення до колективу та засвоєння вимог служби [1; 2]. Водночас перший період після мобілізації є найбільш уразливим щодо ризику дезадаптації.

Кореляційний аналіз показав, що психологічна адаптація мобілізованих військовослужбовців позитивно пов'язана з рівнем резильєнтності та проблемно-орієнтованим копінгом, а також із більш високою оцінкою соціальної підтримки з боку підрозділу й родини. Натомість емоційно-орієнтований копінг, копінг уникнення та переживання мобілізації як сильного шоку пов'язані з нижчими показниками адаптованості. Отримані дані підкреслюють роль особистісних ресурсів і соціального середовища в процесах адаптації та узгоджуються з положеннями стресово-адаптаційних моделей [1-3].

На основі узагальнення теоретичних підходів і результатів емпіричного дослідження розроблено програму психопрофілактики порушень психологічної адаптації мобілізованих військовослужбовців. Програма спрямована на зміцнення резильєнтності, розвиток навичок саморегуляції, формування адаптивних копінг-стратегій, опрацювання смислової мотивації служби та розбудову системи взаємопідтримки у військовому колективі [1; 2]. Її структура включає психоедукаційний блок, тренінг навичок саморегуляції, модулі розвитку проблемно-орієнтованого копіngu й резильєнтності, а також заходи, спрямовані на залучення командирів і фахівців психологічної служби до систематичної психопрофілактики.

Пілотне впровадження окремих елементів програми засвідчило її потенційні переваги: військовослужбовці відзначали підвищення усвідомлення стресових реакцій, покращення навичок саморегуляції, зростання відчуття підтримки з боку підрозділу та більш конструктивне ставлення до труднощів служби. Отримані результати дають підстави розглядати програму як перспективний інструмент психологічного супроводу мобілізованих військовослужбовців.

Узагальнюючи, можна зробити висновок, що психологічна адаптація мобілізованих військовослужбовців в умовах повномасштабної війни є складним і динамічним процесом, який визначається поєднанням внутрішніх ресурсів особистості та зовнішніх чинників службового середовища. Результати дослідження підтверджують доцільність цілеспрямованих програм психопрофілактики, орієнтованих на зміцнення резильєнтності, підтримку адаптивних копінг-стратегій і розвиток системи соціальної підтримки в підрозділах.

Ключові слова: психологічна адаптація, мобілізовані військовослужбовці, резильєнтність, копінг-стратегії, соціальна підтримка, психопрофілактика.

Список використаних джерел

1. Психологічна підготовка військовослужбовців. Ч. 1 : метод. посіб. / О. В. Бойко, І. М. Гузенко, В. М. Кожевніков ; за ред. О. В. Бойко. – Львів : АСВ, 2010. – 200 с
2. Кокун О. М. Психологічна робота з військовослужбовцями – учасниками бойових дій на етапі відновлення : метод. посіб. – Київ : НДЦ ГП ЗСУ, 2017. – 282 с.
3. Lazarus R., Folkman S. *Stress, Appraisal, and Coping*. New York: Springer Publishing, 1984–445 с.

Олександр ЗАРВАНСЬКИЙ

здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня

Навчально-реабілітаційного закладу вищої освіти

«Кам'янець-Подільський державний інститут»

Науковий керівник: **Мар'ян ТРИПАК**,

доктор економічних наук, професор,

професор кафедри фінансів, обліку та оподаткування імені С. Юрія,

Навчально-реабілітаційного закладу вищої освіти

«Кам'янець-Подільський державний інститут»,

м. Кам'янець-Подільський

ОСВІТНІ МОДЕЛІ ПІДГОТОВКИ МЕНЕДЖЕРІВ ДО ФОРМУВАННЯ СУЧАСНИХ УПРАВЛІНСЬКИХ СТРУКТУР НА ПІДПРИЄМСТВАХ: УКРАЇНСЬКИЙ ТА ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД

У сучасному контексті швидких глобалізаційних та технологічних змін керівництво підприємствами вибудовує нову освітню парадигму підготовки менеджерів, здатних формувати сучасні управлінські структури. З одного боку, в Україні відбувається активне реформування системи підготовки управлінських кадрів, зокрема шляхом запуску програм, що поєднують теорію з практикою, орієнтовані на міжнародні стандарти та європейські моделі управління [2]. З іншого боку, європейський досвід демонструє, що освітні моделі для менеджерів мають бути інтегрованими: поєднувати знання з лідерства, організаційної динаміки, фінансів, комунікацій, а також розвитком гнучкості структури і змінменеджменту. Український та європейський підходи все більше перетинаються, суттєво впливаючи на формування конкурентоспроможних управлінських структур у підприємствах. Така підготовка менеджерів стає не лише питанням професійної компетенції, але й стратегічною складовою розвитку підприємства і суспільства в цілому.

На сьогодні освітні моделі підготовки менеджерів в Україні та Європі демонструють помітні зміни в бік практико-орієнтованості та компетентнісного підходу, коли курси для нових керівників включають рольові ігри, чіткі цілі та зворотний зв'язок, що допомагає швидко реалізувати навички в професійній діяльності [5]. У європейських програмах розвитку лідерських навичок значну увагу приділяють емоційній інтелігентності, роботі з командою, формуванню довіри та делегуванню відповідальності – наприклад, 5-денна програма «Leadership Skills Development Training Programme» фокусується на розвитку стилю керівництва, побудові місії та візії, саморозвитку [3]. В українському контексті відзначається активна інтеграція європейських цінностей в освітню систему, зокрема перехід від радянської моделі централізованого управління до автономії закладів освіти й розвитку саме «soft skills», що створює основу для сучасної підготовки менеджерів [4]. Водночас українські

університети активно долучаються до європейських програм інтеграції й модернізації: модель інтеграції в Європейський освітній простір спрямована на підвищення автономії, мобільності та якості вищої освіти, що в свою чергу впливає і на зміни освітніх програм для майбутніх менеджерів [1]. Є також приклади міжнародних тренінгів та сертифікатів, орієнтованих на менеджмент, які діють у Європі та доступні також для представників українського ринку, що забезпечує доступ до передових практик і міжнародного досвіду.

Узагальнюючи викладене, можна стверджувати, що сучасні освітні моделі підготовки менеджерів в Україні та країнах Європи поступово зближуються, формуючи спільний простір професійних стандартів і управлінських підходів. Європейський досвід із його акцентом на лідерстві, емоційній інтелігентності, гнучкості та міждисциплінарності стає орієнтиром для української системи освіти, яка дедалі активніше відмовляється від застарілих підходів і впроваджує компетентнісні моделі навчання. Одночасно українські освітні інституції адаптують міжнародні практики з урахуванням власного соціально-економічного контексту, забезпечуючи підготовку менеджерів, здатних створювати та модернізувати управлінські структури відповідно до викликів сучасного бізнес-середовища. Такий синтез українського та європейського досвіду сприяє підвищенню конкурентоспроможності підприємств, формуванню ефективного кадрового потенціалу та інтеграції в європейський простір професійних компетенцій.

Список використаних джерел

1. Мельник О., Дашковська О., Погребняк В. The model of integration of higher education of Ukraine into the European Educational Area. *Tuning Journal for Higher Education*, Vol. 11, No. 2 2024, URL: <https://tuningjournal.org/article/view/2692>
2. British Council Ukraine. Training Programme for Academic Managers. *British Council (Ministry of Education and Science of Ukraine ma World Bank)*. 2025. URL: <https://www.britishcouncil.org.ua/en/programmes/education/training-programme-for-academic-managers>
3. EPAL. Leadership Skills Development Training Programme. EPAL. 17 квітня 2020. URL: <https://epale.ec.europa.eu/en/content/leadership-skills-development-training-programme>
4. Liubarets A. The European integration of schools: how European approaches change Ukrainian education. *EUROSCOPE*. 2023. 2 травня. URL: <https://euroscope.org.ua/en/eu-enlargement/the-european-integration-of-schools-how-european-approaches-change-ukrainian-education>
5. Management Centre Europe (MCE). Essentials of Management: For New Managers. *MCE Essentials Programmes*. URL: <https://mce.eu/programmes/essentials-of-management-for-new-managers>

Валерія КАКОРІНА

здобувачка вищої освіти першого (бакалаврського) рівня

Волинського національного університету

імені Лесі Українки

Науковий керівник: **Наталія ШУЛЬСЬКА**,

канд. філол. наук, доцент,

доцент кафедри соціальних комунікацій

Волинського національного університету імені Лесі Українки,

м. Луцьк

ВІДЕОІНТЕРВ'Ю ЯК ЗАСІБ СТВОРЕННЯ ПУБЛІЧНОГО ІМІДЖУ ОСОБИ В МЕДІА

У сучасному цифровому медіапросторі відеоінтерв'ю є одним із найефективніших інструментів створення публічного іміджу особи. Воно поєднує візуальний, аудіальний та вербальний канали, забезпечуючи багаторівневий вплив на аудиторію [1, с. 12]. Формування медіаіміджу та цифрова відеокомунікація активно досліджуються сучасними українськими науковцями. Хоча питання відеоінтерв'ю частково висвітлене у працях останніх років, його роль як інструмента іміджетворення потребує систематизації [2: 45; 3: 18].

Мета – визначити особливості відеоінтерв'ю як засобу формування публічного іміджу та проаналізувати механізми його впливу на аудиторію. Використані методи: контент-аналіз, порівняльний аналіз, спостереження за невербальними засобами комунікації [4, с. 67]. Відеоінтерв'ю посідає особливе місце у сучасному медіапросторі, оскільки поєднує вербальні й невербальні засоби комунікації, створюючи багатовимірну репрезентацію публічної особи. У цій формі медіаконтенту імідж постає результатом складної взаємодії між поведінковими проявами інтерв'ююваного, редакційною опрацюванням матеріалу та інтерпретаційними механізмами аудиторії. Невербальні сигнали – міміка, жести, поза, візуальний контакт — відіграють ключову роль у формуванні довіри, емоційної залученості та відчуття автентичності, що значною мірою визначає сприйняття особи як щирої, відкритої або, навпаки, дистанційованої.

Відеоінтерв'ю поєднує вербальні та невербальні елементи, що забезпечує багатовимірний вплив на формування іміджу особи [5, с. 102]. Важливими складовими є мовлення, міміка, жести, ракурс, освітлення та стиль інтерв'юера. Платформа поширення також впливає на сприйняття аудиторії [1, с. 19].

Вербальний компонент, зокрема мовна стратегія інтерв'ююваного, визначає рівень його компетентності та комунікативної ефективності. Стилистичний вибір мовлення, логічність аргументації, тональність висловлювань і використання риторичних прийомів формують інтелектуальний та емоційний портрет особи, що відображається в її публічному іміджі. Водночас інтерв'юер задає комунікативний

фрейм, який впливає на структуру діалогу: формат запитань, інтонаційний малюнок і стратегія взаємодії можуть як підсилювати, так і частково нейтралізувати образ, який інтерв'ююваний прагне створити.

Важливим чинником виступає і редакційне оформлення відеоінтерв'ю. Монтаж, тривалість матеріалу, акценти, зроблені візуальними чи звуковими засобами, формують певний наратив, у рамках якого аудиторія здійснює інтерпретацію особистості. Саме завдяки монтажним рішенням можна підкреслити окремі риси, знизити або підвищити інтенсивність емоцій, створити ефект відкритості або конфліктності. У цифрову епоху формат відеоінтерв'ю також тісно пов'язаний із логікою соціальних мереж: YouTube, TikTok, Instagram та подкасти задають нові стандарти темпу, структури й стилістики подачі, що впливає на те, які образи стають видимими та резонансними.

Завдяки цим особливостям відеоінтерв'ю перетворюється на інструмент управління репутацією, що дозволяє публічним особам конструювати власний наратив, демонструвати ціннісні позиції та відповідати на кризові інформаційні виклики. Водночас постає етична проблема межі між щирістю та медійною інсценізацією, адже сучасний медіапростір заохочує до створення привабливих, але часто сконструйованих образів. У перспективі дослідження відеоінтерв'ю потребує врахування впливу алгоритмів штучного інтелекту на рекомендаційні системи, адже саме ці технології дедалі більше визначають, який імідж особи стає доступним і помітним для широкої аудиторії.

Відеоінтерв'ю є сучасним інструментом побудови публічного іміджу. Воно сприяє формуванню довіри, підсилює експертність та створює емоційно автентичний образ. У цифрову добу відеоінтерв'ю стає важливою частиною персонального брендингу та репутаційної комунікації [3, с. 26]. Узагальнюючи проведені міркування, можна стверджувати, що відеоінтерв'ю є одним із найефективніших сучасних інструментів формування публічного іміджу, оскільки поєднує інформаційний, емоційний та візуальний виміри комунікації. Воно дозволяє репрезентувати особу комплексно, демонструючи її мовні, поведінкові й ціннісні характеристики в умовах безпосередньої взаємодії з аудиторією.

Список використаної літератури

1. Бойко І. Відеоконтент у сучасних цифрових медіа: трансформації та тенденції розвитку. *Вісник Львівського університету. Серія журналістики*. 2024. С. 123–134.
2. Сидоренко Н. Медіакомунікації в епоху відеоплатформ: нові формати журналістики. *Журналістика і медіакомунікації*. Київ, 2024. С. 34–42.
3. Костюк Г. Імідж публічної особи в українському медіапросторі: комунікаційні механізми та цифрові стратегії. Київ: КНУКіМ, 2023. 123 с.
4. Чернявська Л. Особливості інтерв'ю в умовах цифрової трансформації медіа. *Наукові записки Інституту журналістики КНУ*. 2023. С. 234–245.
5. Іваненко О. Комунікаційні стратегії лідерів думок у соцмережах та роль відеоінтерв'ю у формуванні довіри. *Соціальні комунікації. Українські студії*. 2024. С. 80–86.

Анна КОРЕЦЬ

здобувачка вищої освіти першого (бакалаврського) рівня
Волинського національного університету імені Лесі Українки

Науковий керівник: **Наталія ШУЛЬСЬКА**,

канд. філол. наук, доцент,

доцент кафедри соціальних комунікацій

Волинського національного університету імені Лесі Українки,

м. Луцьк

ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК МЕДІАГРАМОТНОСТІ У ДІТЕЙ ЧЕРЕЗ ДРУКОВАНІ Й ЦИФРОВІ РЕСУРСИ

Сучасний стан медіапростору, зокрема через виклики інформаційної війни, стрімкою цифровою трансформацією та можливостями штучного інтелекту, створює виклики адекватного сприйняття та аналізу інформації для дітей.

Для молодшої аудиторії, чий когнітивні механізми та критичне мислення ще перебувають на етапах розвитку, такий стрімкий розвиток вимагає сформованих навичок медіаграмотності. Невміння аналізувати контент та фільтрувати інформацію підвищує вразливість дітей до маніпуляцій, дезінформації та впливу в медіа. Ці чинники вимагають засобів, які допоможуть юному поколінню сформувати цифрову стійкість, що є важливим в умовах російсько-української війни.

Сучасні діти щодня взаємодіють із великим потоком інформації: соціальні мережі, онлайн-ігри та різноманітні платформи, вони і формують їхній світогляд. Разом із вільною доступністю джерел інформації для дітей, виникає наступна проблема – відсутність достатній навичок фільтрування контенту, чим можуть скористатися інші користувачі мережі задля власних потреб. Тому одним із ключових завдань української освіти та видавців є розроблення ефективних та сучасних інструментів медіаграмотності.

Одним із таких інструментів виступають дитячі видання медіаосвітнього спрямування. Вони поєднують навчальну інформацію з грою, що може зацікавити дітей. Формат таких видань дає змогу подати складні терміни та поняття в ігровій та легкій формі. Станом на зараз, в Україні, достатня кількість друкованих видань з медіаграмотності для дітей, у яких через персонажів, історії та лайфхаки подається базова інформація, що допомагає дітям орієнтуватися в медіа.

Також у сучасному українському медіапросторі доступні й цифрові ресурси, які через квести, квізи та головоломки вчать дітей уміло користуватися інформацією. Ю. Фарина та Л. Кобилецька визначили, що в медіаосвіті значну роль відіграє різноманітність форм і методів роботи, зокрема використання фотографій, книжкової графіки, анімації, мультимедійних презентацій, аудіоматеріалів та музичного супроводу [1, с. 305].

Як приклад друкованого видання з медіаосвіти можна розглянути книгу О. Хобти «Межі соцмережі. Медіаграмотність для дітей» [2]. Видання розраховане на аудиторію 6–12 років. Через історії, що трапляються із персонажами, діти опановують поняття, з якими стикаються в реальному житті. Наприклад, в одному з розділів про етичні норми інтернет-спілкування показують діалог між дітьми та їхнім татом. Такий формат дозволяє не просто надати інформацію для опрацювання, а продемонструвати конкретну життєву ситуацію та пояснити наслідки дій. Через діалог авторка моделює зрозумілий та простий сценарій поведінки, що сприяє засвоєнню правил цифрової етики та медіаграмотності. Книга демонструє, що поєднання ілюстрацій, життєвих ситуацій та пояснення складних тем у простий спосіб, здатне формулювати у дітей навички критичного мислення.

У вигляді прикладу цифрових ресурсів медіаосвіти можна розглянути навчальний ігровий проєкт «Interland» від Google [3]. Interland – це безкоштовний, інтерактивний та навчальний онлайн-проєкт, розроблений компанією Google у рамках ініціативи «Be Internet Awesome». Його мета – навчити дітей молодшого шкільного віку основам цифрової безпеки та медіаграмотності через захоплюючий ігровий процес. Проєкт реалізовано у форматі 3D-платформера і складається з чотирьох тематичних світів, кожен з яких навчає дітей одній із ключових навичок: критичне мислення, захист даних, етика та обачність в мережі. За кожне правильне рішення персонаж отримує бали, що є елементом ігрової мотивації. У кінці кожного рівня часто слідує короткий тест або огляд досягнень, який підсумовує засвоєні знання. Проєкт також має низку додаткових ресурсів – посібник для вчителів, гру на платформі «Roblox» та навчальну програму.

У медіапросторі сьогодні доступна значка кількість як друкованих, так і цифрових ресурсів для опанування навичок медіаграмотності. Завдяки цьому у дітей та батьків є змога обрати той формат, котрий буде зручним та ефективним саме для них. Така різноманітність забезпечує широкі можливості для формування критичного мислення та поведінки у медіасередовищі.

Отже, через друковані і цифрові ресурси медіаосвіти – це хороший спосіб навчитися основам безпеки в середовищі медіа. Вони доповнюють одне одного: друковані видання формують базові навички та мають безпечне використання, а цифрові ресурси забезпечують швидкість, інтерактивність та актуальність. Разом вони створюють позашкільне освітнє середовище, яке допомагає дітям орієнтуватися у медіапросторі.

Список використаних джерел:

1. Фарина Ю., Кобилецька Л. Особливості використання масмедіа у процесі інтелектуального розвитку дошкільників. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2024. Т. Вип. 77. С. 301–306.
 2. Хобта О. Межі соцмережі. Медіаграмотність для дітей. Основа, 2024. 64 с.
 3. Be Internet Awesome. URL: https://beinternetawesome.withgoogle.com/uk_ua
- УДК 070:004.738.5

Валерія КРОВИЦЬКА
здобувачка вищої освіти першого (бакалаврського) рівня
Волинського національного університету
імені Лесі Українки
. Науковий керівник: **Наталія ШУЛЬСЬКА**,
канд. філол. наук, доцент,
доцент кафедри соціальних комунікацій
Волинського національного університету імені Лесі Українки,
м. Луцьк

ПОДКАСТ ЯК ІНСТРУМЕНТ ДОКУМЕНТУВАННЯ ДОСВІДУ УКРАЇНЦІВ ЗА КОРДОНОМ У ЧАС ВІЙНИ

Подкастинг перетворився на одну з найбільш динамічних форм сучасної медіакомунікації. За останнє десятиліття цей формат пройшов шлях від звичайного аматорського інструменту до важливої складової інформаційної екосистеми. На сьогодні подкасти поєднують у собі технологічні інновації, журналістську майстерність, документалістику та цифрову культуру. Крім того, подкастинг як явище формує нову, гнучку, мобільну та персоналізовану модель споживання контенту. Як зазначає Р. Беррі, подкаст – це не просто цифровий продукт, а новий тип історієтворення, що об'єднує журналістську практику з інтимністю особистого голосу [1, с. 15]. Упродовж наступного десятиліття цей формат вийшов за межі технічної новинки та став самостійним медіа, що гібридно поєднує в собі найкращі риси розмовного радіо, журналістики, документалістики та сторітелінгу.

Активна фаза розвитку подкастингу в українському медіапросторі розпочалася після 2014 року. Каталізаторами цього процесу стали поява незалежних медіа, збільшення запиту аудиторії на аналітичний та нішевий контент, а також поширення глобальних стрімінгових платформ. Провідні українські видання, такі як «Громадське», «Українська правда», «Суспільне» та «Локальна історія», почали системно інтегрувати аудіоформати у свою інформаційну стратегію, запускаючи подкасти як доповнення або ж як самостійні проєкти.

Цей новий етап ознаменувався тим, що подкасти перестали бути вторинним продуктом журналістики. З'явилися спеціалізовані студії, професійні редактори та звукорежисери – це свідчить, що формат закріпився і став загальноприйнятим. Подкасти почали глибоко висвітлювати суспільно важливі теми: від воєнних подій та історичної пам'яті до соціальних змін, міграційних процесів та культурних явищ. Таким чином, подкастинг зайняв нішу, що розташовується між класичним радіомовленням та сучасною цифровою документалістикою.

Подкасти швидко стали важливою платформою для суспільних дискусій, популяризації наукових знань та глибокого аналізу інформаційних процесів. Після 2022 року їхня роль суттєво зросла: вони перетворилися на ключовий канал публічної

комунікації та інструмент фіксації досвіду повномасштабної війни. Поява проєктів, що фіксують особисті історії, свідчення цивільних, щоденники воєнного часу, інтерв'ю з українцями, які вимушено переїхали за кордон, засвідчила зростання ролі аудіоформату як оперативного та чутливого медіа.

У сучасних наукових дослідженнях подкаст визначається як новий тип медіанаративу, що інтегрує характеристики усної історії, радіодокументалістики та цифрової журналістики. Дослідники наголошують, що подкастинг створює унікальну аудіокомунікаційну модель, де саме **голос** є ключовим носієм не лише інформації, але й емоцій та свідчень. Це підкреслює значення подкасту як важливого засобу для аналізу суспільних процесів, подій та індивідуального досвіду. Хоча в сучасній науці подкаст часто порівнюють з радіодокументалістикою, його функціонал значно ширший: він не прив'язаний до лінійного ефірного часу і дозволяє конструювати зміст у незалежному від часу форматі, що робить його унікальною формою документально-медійного нарративу.

Дослідники М. Ліндгрєн, К. Маркмен, Р. Нузум наголошують, що аудіо здатне передавати найбільш природний спосіб людського свідчення – голос [2], [3].

У цьому контексті подкаст функціонує як форма усної історії. Завдяки фіксації голосів очевидців, учасників подій, а також людей, чиє життя було змінено війною чи міграцією, подкасти набувають значної архівної цінності. Це перетворює їх на важливий дослідницький матеріал не тільки для журналістики, але й для таких дисциплін, як антропологія, соціологія, психологія та сучасна історіографія.

Особлива цінність аудіоформату – у здатності фіксувати інтонації, паузи й емоційні реакції, що робить його ефективним засобом архівації досвіду [2, с. 70].

В умовах повномасштабної війни подкасти набули критичного значення, проявивши себе як оперативне та гнучке медіа, здатне фіксувати суспільні трансформації практично в режимі реального часу. Вони слугують платформою, де українці можуть ділитися власним досвідом, переживаннями, осмисленням і історіями, що спільно створюють сучасну гуманітарну картину війни. Зокрема, фіксація голосів громадян, чиє життя змінилося через вимушену міграцію, стала невід'ємною частиною інформаційного поля. Подкасти, присвячені досвіду українців за кордоном, утворили окрему тематичну нішу, яка є перетином журналістики, документалістики та соціальних досліджень. Їхня поява стала прямою реакцією на масштабні міграційні процеси, спровоковані початком великої війни.

Тематичний спектр таких подкастів охоплює кілька ключових напрямів. Перший пов'язаний із досвідом вимушеної еміграції: евакуація, пошук житла, юридичні процедури, взаємодія з волонтерськими та державними структурами. Другий напрям зосереджується на адаптації та інтеграції: навчання мові, працевлаштування, освіта, побут, культурні відмінності. Окремий пласт становлять історії про збереження ідентичності, трансформацію самосприйняття та підтримання зв'язків із домом.

Жанрова палітра подкастів про українців за кордоном є доволі різноманітною. Серед найпоширеніших форматів виокремлюють інтерв'ю, документальні серії, репортажні оповіді, тематичні розмовні шоу та серіалізовані подкаст-історії.

Отже, у час повномасштабної війни подкастинг закріпився як надзвичайно швидкий та чутливий медіа засіб для фіксування досвіду українців, які опинилися за межами країни. Виконуючи роль усної оповіді, цей формат не лише реєструє приватні свідчення, переживання, кризи самосвідомості та труднощі професійного злиття, але й надає значущої архівної вартості для комплексних наукових розвідок. Завдяки спроможності передавати тло через звучання та наголос, подкасти формують майданчик для світового обговорення, віддаленої злагоди та спільнотної допомоги, займаючи особливе місце попри класичну журналістику та новітню цифрову фіксацію подій.

Список використаних джерел:

1. Berry R. Podcasting: Considering the evolution of the medium and its association with the word “radio”// *The Radio Journal: International Studies in Broadcast and Audio Media*. 2016. Vol. 14, No. 1. P. 7–22.
2. Markman K. Listen Up: Podcast Listener Engagement. South Carolina: University of South Carolina Beaufort 2021. P. 20–35.
3. Lysenko O. Understanding the modern Russian-Ukrainian war in educational podcasts. *Collection of Scientific Papers “SCIENTIA”*. Helsinki, Republic of Finland, January 26, 2024. P. 329–331p.

Аліна КУШНІР

здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня,
Закладу вищої освіти «Подільський державний університет»
Науковий керівник: **Микола МІСЮК**,
доктор економічних наук, професор,
проректор з навчальної роботи
Закладу вищої освіти «Подільський державний університет»
м. Кам'янець-Подільський

ЕКОНОМІЧНА КРИЗА ПІД ЧАС ВІЙНИ В УКРАЇНІ

Військова агресія спричинила найглибший економічний шок в історії незалежної України, що виразилося у катастрофічному падінні Валового внутрішнього продукту (ВВП) у дві тисячі двадцять другому році. Хоча в наступні періоди було зафіксовано відновлення економічної активності, що свідчить про гнучкість бізнесу та населення, це зростання є нерівномірним та поступово сповільнюється. Аналіз структури Валового внутрішнього продукту за кінцевим використанням показує, що головним рушієм відновлення залишається стійкий споживчий попит, підтриманий зростанням реальних доходів та соціальними виплатами. Водночас, роль державних інвестицій та споживчих витрат уряду у стимулюванні економіки послаблюється, а в окремих секторах, таких як сільське господарство, зростання стримується внаслідок логістичних проблем та несприятливих погодних умов, особливо в прифронтових регіонах.

Інфляційні процеси пройшли фазу піку, який був зафіксований у дві тисячі двадцять другому році. Це прискорення було викликане прямими наслідками війни, такими як руйнування виробничих ланцюгів, дефіцит товарів та послуг і необхідність емісії національної валюти для покриття критичного бюджетного дефіциту. Однак, Національний банк України продемонстрував ефективність у використанні основного монетарного інструменту – облікової ставки, а також завдяки відмові від практики прямого фінансування державного бюджету шляхом друку національної валюти. Це забезпечило стабілізацію макрофінансової ситуації та зниження інфляції. Наразі інфляційний тиск підтримується новими чинниками: дефіцитом електроенергії внаслідок обстрілів критичної інфраструктури, браком кваліфікованої робочої сили та вичерпанням ефекту рекордних врожаїв попередніх років. Довгострокові інфляційні очікування залишаються під контролем, що підтверджується прогнозами Національного банку України щодо досягнення цільового рівня у п'ять відсотків у перспективі кількох років.

Фіскальна політика в умовах війни набула екстреного характеру. Існує чіткий розподіл фінансових потоків: всі власні доходи державного бюджету, включаючи податкові та митні надходження, спрямовуються на фінансування оборони та безпеки.

Як наслідок, усі цивільні, соціальні та гуманітарні видатки можуть бути покриті лише за рахунок іноземної фінансової допомоги. Обсяг необхідного зовнішнього фінансування є колосальним і критично важливим. Це призводить до значного бюджетного дефіциту та зростання боргової залежності держави. Для підтримки фінансової стійкості відбувається активне залучення коштів від міжнародних фінансових інституцій та країн-партнерів. З іншого боку, зростання податкових надходжень, зокрема від податку на доходи фізичних осіб та податку на прибуток, свідчить про часткове відновлення економічної активності та детінізацію окремих секторів.

Стійкість фінансового сектору та трансформація підприємництва

Стійкість фінансового сектору є одним із найбільш вагомих досягнень України в умовах військового стану. Національний банк України забезпечив безперервність роботи критичної фінансової інфраструктури, зокрема Системи електронних платежів, завдяки оперативному впровадженню антикризових протоколів. Це включало використання резервних майданчиків, посилення кібербезпеки та забезпечення географічної дисперсії ключових функцій, що мінімізувало ризики, пов'язані з фізичним руйнуванням об'єктів. Безперебійне функціонування системи міжбанківських розрахунків стало запорукою збереження довіри до банківської системи та підтримки ліквідності фінансових установ.

Підприємництво виявило надзвичайну адаптивність. Хоча значна частина підприємств, особливо на територіях, що постраждали від бойових дій, була змушена припинити свою діяльність або релокуватися, індекси очікувань ділової активності демонструють поступове покращення, особливо у сфері послуг. Основні виклики для бізнесу пов'язані з невизначеністю військових дій, руйнуванням логістичних ланцюгів та дефіцитом кваліфікованого персоналу.

Зовнішня торгівля зазнала кардинальних змін. Блокування морських портів на початку повномасштабного вторгнення призвело до критичного скорочення експорту, особливо агропромислової продукції та металургійної галузі. Відновлення функціонування морського коридору та укладання міжнародних торговельних угод мають вирішальне значення для валютних надходжень та підтримки експортоорієнтованих секторів. Аналіз торговельного балансу показує, що імпорт, необхідний для військових потреб та підтримки життєдіяльності, залишається високим, що підкреслює важливість стабільного зовнішнього фінансування.

Крім того, енергетична галузь потребує глибокого реформування та значних інвестицій. Безперервні атаки на енергетичну інфраструктуру вимагають як екстреного відновлення, так і стратегічної децентралізації генераційних потужностей. Це також стосується ініціатив щодо зниження фінансового навантаження на внутрішніх донорів електроенергії та інтеграції в європейські енергетичні ринки.

Людський капітал, економічна безпека та стратегічні імперативи

Людський капітал України зазнав найбільш непоправних втрат. Вимушена зовнішня міграція мільйонів громадян, переважно жінок і дітей, а також мобілізація чоловіків призвели до значного скорочення обсягу робочої сили та деформації

структури ринку праці. Це створює парадоксальну ситуацію: одночасне існування високого рівня безробіття (за оцінками, понад десять відсотків) та гострого дефіциту кадрів у ключових галузях, особливо у будівництві та промисловості. Довгострокові наслідки втрати людського капіталу включають зниження інноваційного потенціалу та загальної продуктивності праці.

Економічна безпека держави перебуває під постійною загрозою через масштабні інфраструктурні руйнування, які вимірюються сотнями мільярдів доларів Сполучених Штатів Америки. Руйнування освітніх, медичних та житлових об'єктів не лише спричиняє прямі фінансові збитки, але й руйнує соціальну тканину, ускладнює відновлення та створює умови для зростання рівня бідності та соціальної напруги.

Для забезпечення сталого повоєнного розвитку необхідне кардинальне переосмислення економічної політики. Автори наукових праць наголошують на необхідності відмови від застарілих економічних догм, що гальмували розвиток у минулому, та впровадження лібералізації економічної політики.

Стратегічні імперативи включають:

1. Пріоритетне відновлення людського капіталу: Розробка механізмів стимулювання повернення мігрантів, інвестиції в освіту, охорону здоров'я та реабілітацію, а також підтримка ветеранів.

2. Технологічне оновлення: Застосування принципу «відбудувати краще, ніж було» (build back better) із впровадженням інноваційних технологічних рішень, зокрема, принципів Індустрії чотири точка нуль, для створення стійкої та сучасної інфраструктури.

3. Посилення інституційної спроможності: Відновлення довіри інвесторів вимагає посилення верховенства права, боротьби з корупцією та забезпечення прозорості у процесах відновлення.

4. Поглиблена інтеграція: Стратегічна орієнтація на повноцінну інтеграцію з Європейським Союзом, що забезпечить доступ до нових ринків, технологій та фінансових ресурсів.

Таким чином, функціонування економіки України в умовах військової агресії є прикладом високої макроекономічної стійкості, підтриманої міжнародною спільнотою та ефективними діями Національного банку України, проте фундаментальні виклики лежать у площині людського капіталу, безпеки та необхідності проведення глибоких структурних реформ. Успіх повоєнного відновлення залежатиме від швидкості лібералізації та масштабу технологічних інвестицій.

Список використаних джерел

1. Гладинець Н., Кузьменко В. Стан економіки України в період повномасштабної війни. Економіка та суспільство. 2024. № 65. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/4517>. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-65-121>.
2. Грушко В. Економіка в умовах війни та повоєнний економічний розвиток. Вчені записки Університету «КРОК». 2024. № 1(73). С. 47–53. URL:

<https://snku.krok.edu.ua/index.php/vcheni-zapiski-universitetu-krok/article/view/711>. DOI:
<https://doi.org/10.31732/2663-2209-2024-73-47-53>.

3. Калабухова С. В., Шафалюк О. К., Кучер Л. Ю. Вплив війни на людський капітал та економічну безпеку України. Наукові перспективи. 2023. № 6(36). С. 136–142. URL:
<https://perspectives.pp.ua/index.php/np/article/view/4387/4411>. DOI:
[https://doi.org/10.52058/2708-7563-2023-6\(36\)-136-142](https://doi.org/10.52058/2708-7563-2023-6(36)-136-142).
4. Офіційні матеріали, звіти та аналітичні дані Національного банку України та Центру економічної стратегії щодо функціонування фінансової системи та макроекономічного стану України в умовах військового часу.

Олександр МЕЛЬНИК

здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня
Закладу вищої освіти «Подільський державний університет»
м. Кам'янець-Подільський

Руслана СЕМЕНИШЕНА

канд. пед. наук, доцент,
доцент кафедри технічного сервісу і
загальнотехнічних дисциплін
Закладу вищої освіти «Подільський державний університет»,
м. Кам'янець-Подільський

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ УКРАЇНСЬКОЇ ТА ЄВРОПЕЙСЬКОЇ МОДЕЛЕЙ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ ОСВІТИ

У сучасному глобалізованому освітньому середовищі процес цифрової трансформації стає однією з ключових рушійних сил якісних змін у навчанні, викладанні та управлінні системами освіти. Передусім це зумовлено стрімким розвитком цифрових технологій, зміщенням акцентів у бік персоналізованого навчання, гібридних моделей та гнучких освітніх форматів, а також посиленням вимог до цифрової компетентності й готовності освітніх інституцій до викликів майбутнього. Зокрема, у контексті Європейського Союзу реалізовано масштабну політику – Digital Education Action Plan (2021-2027) – спрямовану на створення високоякісної, інклюзивної й доступної цифрової освіти [3].

У сучасних умовах цифрової трансформації освіти проблема порівняльного аналізу українських і європейських практик організації цифрового освітнього середовища набуває особливої актуальності. Вивчення відповідних підходів дає змогу виявити спільні вектори розвитку, а також виокремити особливості, зумовлені контекстуальними чинниками, такими як політична стабільність, рівень фінансування освіти, освітня політика, цифрова культура суспільства, технологічна інфраструктура, соціальні очікування та наявність стратегічного бачення цифровізації. [1. с. 38-39].

Водночас освітня система України також перебуває на етапі активної трансформації: цифровізація освіти стала стратегічним пріоритетом держави не лише у звичайних умовах, а й у контексті воєнного стану, що висунуло перед навчальними закладами нові виклики та спонукало до прискореного впровадження цифрових рішень [4].

Такий двосторонній розвиток – з одного боку, узгоджений із європейськими ініціативами, з іншого – адаптований до українських умов, дає підстави для порівняльного аналізу моделей цифрової трансформації як в Україні, так і в європейському просторі.

Обрання теми «Порівняльний аналіз української та європейської моделей цифрової трансформації освіти» зумовлене низкою важливих передумов. По-перше, світова практика демонструє, що успішна цифрова трансформація в освіті охоплює не лише технологічне оснащення, а й організаційну та культурну зміну системи: адміністрування, моделі викладання, компетенції викладачів та безпосередньо самих учнів, управлінські процеси, стратегії підтримки [2]. По-друге, для України важливим є не просто впровадження нових технологій, а саме адаптація їх із урахуванням внутрішньонаціональних особливостей, зокрема регіональних розходжень, рівня доступу до інтернету, готовності педагогічних кадрів, особливостей воєнного стану [1]. По-третє, використання порівняльного підходу дозволяє виокремити як сильні сторони обох моделей, так і бар'єри, які доводиться долати – це відкриває можливості для апробації кращих практик та запозичення інновацій.

Отже, дослідження має на меті з'ясувати, які структури, механізми, стратегічні підходи лежать в основі цифрової трансформації освіти в європейському контексті, якими є ключові характеристики та напрями розвитку в Україні, та визначити подібності й відмінності між цими моделями – зважаючи на технологічний, управлінський, методичний і кадровий аспекти. Ця аналітика дозволить розробити рекомендації для вдосконалення української моделі цифрової трансформації, орієнтованої на європейські стандарти, але врахованої з точки зору українських реалій.

В результаті очікується, що дослідження не лише підкреслить наукову новизну у висвітленні процесу порівняння та інтеграції двох освітніх моделей, але й сприятиме практичним крокам – формулюванню методичних приписів, коригуванню політик на державному або інституційному рівні, а також інструментарію підтримки цифрової компетентності педагогів й освітян. Такий підхід забезпечує актуальність теми, оскільки вона відповідає як стратегічним напрямкам розвитку освіти в Україні, так і європейським пріоритетам, зокрема створенню «освіти майбутнього» [5].

Таким чином, сапієнтні структури дослідження передбачають встановлення теоретичної бази, аналіз політик та стратегій, емпіричне вивчення обраних освітніх інституцій та практик, а також формування висновків і рекомендацій. У цьому контексті вступ закладає рамки для подальшого глибокого аналізу, що охоплює міжсистемні порівняння та прагматичні висновки – і саме цей підхід дозволяє обґрунтувати необхідність вибраної теми, її наукової ваги й практичної значущості.

Список використаних джерел

1. Богославський С. В., Юрченко А. О., Семеніхіна О. В. Порівняльний аналіз українських та європейських практик організації цифрового освітнього середовища. Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського. Випуск 2 (151). Одеса, 2025. С.38-42.
2. Воротнікова І.П., Морзе Н.В., Гриневич Л.М. Digital transformation of secondary education of Ukraine and the quality of teaching natural and mathematical sciences in the conditions of war. Proceedings of the 2nd Workshop on Digital Transformation of Education (DigiTransfEd 2023) /

- T.A. Vakaliuk, S.O. Semerikov (Eds.). CEUR Workshop Proceedings, Vol. 3553. 2023. Pp. URL: <https://ceur-ws.org/Vol-3553/paper13.pdf>
3. Пасічний Р., Сергієв В., Шевченко С., Петруха Н., Гривнак Б. Digital transformation of higher education as a driver of Ukraine's integration into the European educational space. БРАЄТС (BRAJETS). Journal of Education Technology & Society. 2024. Vol. 17, Special Edition 4. Pp. 232-245. DOI: <http://dx.doi.org/10.14571/brajets.v17.nse4.232-245>
 4. European Commission. Digital Education Action Plan (2021–2027). European Education Area – Digital education. URL: <https://education.ec.europa.eu/focus-topics/digital-education/plan>
 5. Eurydice Unit Ukraine. Ukraine: Digital transformation of education as a strategic path to resilience and innovation. Eurydice News & Articles. 28 березня 2025. URL: <https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/news/ukraine-digital-transformation-education-strategic-path-resilience-and-innovation>

Катерина ПАВЛОВА

здобувачка вищої освіти другого (магістерського) рівня,
Державне некомерційне підприємство
«Державний університет
«Київський авіаційний інститут»
м. Київ,

Ірина ВАРАВА

доктор філософії, доцент,
доцент кафедри педагогіки і психології професійної освіти,
Державне некомерційне підприємство
«Державний університет
«Київський авіаційний інститут»
м. Київ

ВПЛИВ ХРОНІЧНИХ ЗАХВОРЮВАНЬ НА МЕНТАЛЬНЕ ЗДОРОВ'Я, НА ПРИКЛАДІ ТУБЕРКУЛЬОЗУ

За даними Всесвітньої організації охорони здоров'я майже кожна десята людина в світі має психічний розлад. За визначенням ВООЗ, психічне здоров'я не є просто відсутністю психічного розладу. Це стан благополуччя, при якому кожна людина може реалізувати свій власний потенціал, впоратися із життєвими стресами, продуктивно та плідно працювати, а також робити внесок у життя своєї спільноти. Інакше кажучи, психічно здоровою є людина, яка не має симптомів та синдромів психічного розладу, соціально адаптована та отримує задоволення від життя. Таким чином на виникнення таких розладів впливає багато макросоціальних та макроекономічних факторів, таких як бідність, урбанізація, безпритульність, безробіття, низький рівень освіти тощо. Проте вивченню негативного впливу хронічних соматичних захворювань на ментальне здоров'я не надавалося достатньої уваги в минулі роки. Наприклад, в світі щороку реєструють до 1,8 млн дорослих, які хворіють на туберкульоз, проте рівень розповсюджених психічних розладів серед них не відомий. Відсутність цих даних не дозволяє будувати якісну систему психологічної підтримки та допомоги таким людям.

Вченими було проведено аналіз існуючої літератури за останні 5 років щодо вивчення розповсюдження психічних розладів у людей, які проходили діагностику та лікування туберкульозу, з метою подальшого планування ефективних втручань на рівні національної програми протидії туберкульозу для мінімізації їх впливу на ефективність лікування туберкульозу.

У більшості досліджень, які вивчають стан ментального здоров'я у людей, які хворіють на туберкульоз для оцінки на рівні медичних закладів використовують опитувальники на визначення депресії PHQ-9, тривоги, ПТСР, і ризиків, пов'язаних зі вживанням психоактивних речовин (тест AUDIT). В Україні на сайті громадського

здоров'я є можливість пройти означені тести самостійно або скориставшись допомогою медичного фахівця [1].

За даними проведеного у 2020-2022 році дослідження в Лімі, Перу, серед 249 учасників дослідження було виявлено 98 (39,4%) з легкою, 62 (24,9% помірною та 33 (13,3%) важкою депресією відповідно. Факторами, які мали негативний прогностичний вплив на появу депресивних станів були: жіноча стать, зниження харчування у зв'язку з фінансовими проблемами, стигматизація у зв'язку з хворобою, наявність важких симптомів хвороби, побічних дії від протитуберкульозних ліків та зловживання алкоголем та психоактивних речовин [2].

Представлені результати аналогічного дослідження, проведеного в Україні Альянсом громадського здоров'я у 2024 році, продемонстрували що серед 1389 досліджуваних 499 (35,9%), мали ознаки депресії та потребували додаткового призначення антидепресантів та проведення психотерапевтичних сесій додатково до стандартного соціального супроводу.

Питання впливу хронічних захворювань, зокрема туберкульозу, на ментальне здоров'я потребує подальшого більш ретельного дослідження, проте отримані в різних регіонах світу результати дозволяють зробити висновки про необхідність впровадження регулярного скринінгу на депресію, тривогу, ПТСР, і ризики, пов'язаних зі вживанням психоактивних речовин серед людей, які проходять лікування від туберкульозу на рівні національної туберкульозної програми. Впровадження такого скринінгу з метою раннього виявлення проблем ментального здоров'я дозволяє вчасно запровадити ефективні методи корекції, у тому числі з використанням психотерапевтичних методик, що позитивно впливає на ефективність лікування таких хворих.

Список використаних джерел

1. Керівництво mhGAP: для ведення психічних, неврологічних розладів і розладів, пов'язаних зі вживанням психоактивних речовин, у неспеціалізованих закладах охорони здоров'я, версія 2.0 – ORL: <https://www.who.int/ukraine/uk/publications/9789241549790> - дата звернення: 24.11.2025

2. Устінов О.В. Психічне здоров'я як складова національної безпеки - ORL: www.umj.com.ua/uk/publikatsia-52851-psixichne-zdorov-ya-yak-skladova-nacionalnoi-bezpeki). <https://umj.com.ua/uk/publikatsia-52851-psixichne-zdorov-ya-yak-skladova-nacionalnoi-bezpeki> - дата звернення: 24.11.2025

Мар'яна ПАЦКАНЬ,
здобувачка вищої освіти другого (магістерського) рівня,
Державне некомерційне підприємство
«Державний університет
«Київський авіаційний інститут»
м. Київ,

Ірина ВАРАВА
доктор філософії, доцент,
доцент кафедри педагогіки і психології професійної освіти,
Державне некомерційне підприємство
«Державний університет
«Київський авіаційний інститут»
м. Київ

ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ ДОСЯГНЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ УСПІШНОСТІ МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ

Актуальність теми дослідження пов'язана із тим, що у сучасних умовах динамічного розвитку суспільства, глобалізації ринку праці, високої конкуренції та зростаючих вимог до фахівців, питання досягнення професійної успішності набуває особливої актуальності. Сучасне професійне середовище вимагає високої кваліфікації та здатності до постійного самовдосконалення, психологічної гнучкості, емоційної стійкості та здатності ефективно адаптуватися до змін. Саме тому успішність у професійній діяльності дедалі більше розглядають не як випадковість чи збіг обставин, а як наслідок системного впливу певних психологічних умов, що формуються як у процесі професійного становлення, так і під впливом внутрішніх особистісних факторів.

У сучасній українській науковій традиції акцент робиться на цілісному підході до визначення професійної успішності. Зокрема, дослідниця Н. Кравченко підкреслює важливість врахування як об'єктивних показників (досягнень, кар'єри), так і психологічних компонентів, таких як мотивація, особистісні ресурси і самооцінка [1]. За визначенням дослідниці, професійну успішність варто розглядати як процес і результат, що характеризується досягненням поставлених цілей у професійній сфері за умови гармонійного розвитку особистості [1, с. 48].

Отже, професійна успішність є комплексним багатовимірним явищем, яке включає низку компонентів, що взаємодіють між собою і визначають рівень досягнень та задоволення особи від своєї професійної діяльності. Рівень професійної успішності, на наш погляд, визначається особистісними рисами, мотиваційними компонентами, когнітивними та регулятивними механізмами, а також соціально-психологічними факторами. Розглянемо їх детальніше.

Так, у науковій літературі виділяють кілька основних складових професійної успішності. Перший компонент – професійні досягнення та ефективність роботи – традиційно розглядається як основний критерій успіху в організаційній психології та менеджменті [2]. Досягнення можна представити у вигляді виконання поставлених завдань, реалізації проєктів, підвищення продуктивності, а також отримання визнання з боку колег і керівництва. Відповідно, ефективність роботи оцінюється як здатність працівника досягати цілей, оптимально використовувати свої ресурси та діяти в умовах змін.

Другий компонент пов'язаний із психологічними характеристиками, які виступають внутрішніми детермінантами професійної успішності [2]. До них належать мотивація, компетентність, адаптивність, стресостійкість, креативність і комунікативні навички. Мотивація, зокрема, є рушієм професійної активності і підтримує наполегливість у досягненні поставлених цілей. Наявність професійних знань, навичок та умінь, які дозволяють виконувати роботу на високому рівні, визначаються рівнем компетентності. Завдяки адаптивності можна швидко і ефективно пристосовуватися до змін в умовах професійного середовища, що є особливо важливим у сучасних динамічних ринкових умовах.

Третім, не менш важливим компонентом, є роль самооцінки і внутрішньої задоволеності професією. Самооцінка визначає, наскільки позитивно особа оцінює свої професійні здібності і досягнення, що безпосередньо впливає на її впевненість і мотивацію до подальшого розвитку. Внутрішня задоволеність професією включає емоційне задоволення від роботи, відчуття значущості і відповідності діяльності власним цінностям і потребам [1]. Саме цей суб'єктивний аспект часто є ключовим у довгостроковій професійній стабільності та успішності.

Крім цього, професійна успішність особистості значною мірою залежить від різноманітних психологічних чинників, серед яких особистісні риси виступають фундаментальною основою. Тож одним із ключових аспектів професійної успішності є наявність у особистості високого рівня самодисципліни, відповідальності та наполегливості. Важливе значення для професійної успішності має також стресостійкість та емоційна стабільність, адже уміння зберігати спокій і адекватно реагувати на складні ситуації допомагає підтримувати високу продуктивність навіть у напружених умовах. Ще один важливим психологічним чинником є мотивація, яка спонукає людину до активної діяльності, самовдосконалення та досягнення значущих результатів у професійній сфері. Внутрішня мотивація, на відміну від зовнішніх стимулів, є джерелом стійкого прагнення до самореалізації. Крім цього, мета, цінності та професійні амбіції виконують роль орієнтирів, які спрямовують зусилля людини в певному напрямку. Відповідно до теорії цілепокладання Е. Локка, конкретні і значущі цілі стимулюють мотивацію, підвищують продуктивність і якість виконання професійних завдань. Водночас цінності формують базові установки, що визначають вибір професійної діяльності та спосіб її виконання [3].

Когнітивні та регулятивні чинники безпосередньо впливають на здатність ефективно виконувати професійні завдання, адаптуватися до змін і приймати

обґрунтовані рішення. Зокрема, рівень професійної компетентності та навичок є базовим показником готовності особистості до виконання складних і відповідальних завдань у професійній діяльності. Важливою складовою когнітивних факторів є здатність до саморегуляції та самоорганізації, що передбачає уміння контролювати власну поведінку, емоції і мотивацію, а також ефективно розподіляти час та ресурси.

Наступна група (соціально-психологічні чинники) підходять до вказаної проблеми із контексту, що професійна діяльність здійснюється у колективі, а якість взаємодії з іншими людьми значною мірою визначає ефективність роботи та психологічний комфорт особистості. Відповідно, вплив соціальної підтримки в робочому середовищі є одним із ключових аспектів, що сприяють підвищенню професійної мотивації і зниженню рівня стресу.

Важко переоцінити і роль комунікативних навичок і емоційного інтелекту у професійній сфері. Адже комунікативні навички забезпечують ефективну взаємодію в колективі, допомагають вирішувати конфлікти, сприяють розвитку професійних зв'язків та обміну інформацією. Відомий психолог Д. Гоулман довів, що високий рівень емоційного інтелекту дозволяє краще розуміти власні емоції та емоції інших, що значно покращує співпрацю і керування стресом на робочому місці.

Отже, професійна успішність детермінується низкою взаємопов'язаних психологічних чинників: особистісними рисами (відповідальність, наполегливість, креативність), мотиваційними компонентами (внутрішня мотивація, професійні амбіції), когнітивними та регулятивними механізмами (самоорганізація, прийняття рішень), а також соціально-психологічними факторами (емоційний інтелект, комунікативні навички, підтримка середовища).

Список використаних джерел

1. Кравченко Н. В. Професійна успішність як психологічний феномен. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*. Серія: Психологія, 2019. № 33, С. 45–52.
2. Максименко О. В. Психологічні чинники професійної успішності особистості. *Вісник КНУ імені Тараса Шевченка*. Серія психологія, 2020. №5(2), С. 45–58.
3. Locke E. A., Latham G. P. Building a practically useful theory of goal setting and task motivation: A 35-year odyssey. *American Psychologist*, 2002. №57(9), С. 705–717. URL: <https://doi.org/10.1037/0003-066X.57.9.705> (дата звернення: 20.11.2025)

Анна ПОСТОЙ

здобувачка вищої освіти першого (бакалаврського) рівня
Закладу вищої освіти «Подільський державний університет»

Науковий керівник: **Ірина МУШЕНИК**

канд. екон. наук, доцент, кафедри
інформаційних технологій, фізико-математичних
та безпекових дисциплін

Закладу вищої освіти «Подільський державний університет»,
м. Кам'янець-Подільський

ВИКОРИСТАННЯ СИСТЕМИ ВІЗУАЛІЗАЦІЇ ДАНИХ У НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ

У цифровій епосі обробка та аналіз даних стають надзвичайно важливими у прийнятті стратегічних управлінських рішень у бізнесі. Швидкий розвиток технологій зберігання та обробки даних призводить до зростання обсягу та складності інформаційних ресурсів. Це вимагає розробки ефективних інструментів для їх аналізу та використання. Візуалізація даних в цьому контексті виступає як потужний засіб для розуміння складних інформаційних потоків та прийняття обґрунтованих управлінських рішень [5]. У цьому контексті системи візуалізації даних стають критично важливим інструментом - вони перетворюють цифри на графіки, діаграми, множинні координатні системи тощо.

Візуалізація даних - це графічне представлення числової та статистичної інформації з метою покращення сприйняття та розуміння (графіки, діаграми, карти, інтерактивні панелі) [3]. У науковому дискурсі візуалізація часто відокремлюється на два етапи: експериментальна, аналітична - коли дослідник сам вивчає дані, шукаючи закономірності, і експлікаційна - коли результати подаються у публікації або презентації для зовнішніх читачів. Цей розподіл важливий, оскільки методи й підходи для обох етапів можуть відрізнятися, але вони мають працювати у взаємозв'язку.

У науці візуалізація виконує такі функції:

- трансформація складних багатовимірних даних у наочні образи;
- виявлення прихованих закономірностей, трендів і кореляцій;
- комунікація результатів іншим дослідникам та ширшій аудиторії;
- підвищення достовірності й впливу публікацій завдяки красивим і грамотним візуальним ілюстраціям тощо[1];

Переваги систем візуалізації у наукових дослідженнях

1. Візуальні засоби дозволяють обробити інформацію з багатьох величин та вимірів.
2. Візуалізація стимулює швидкий огляд ключових показників, допомагає досліднику або керівнику ухвалити рішення на основі зображених даних.

3. Інтерактивні системи візуалізації дають змогу виявляти помилки, пропуски, невідповідності та артефакти у даних під час аналізу [2].

Звісно, існують і обмеження, які слід враховувати: неправильне використання кольорів, масштабів або графіків може спотворити дані; масштабованість для дуже великих наборів може стати технічно складною; іноді візуальне представлення дає лише поверхнєве враження.

Щоб візуалізація сприяла дослідженню, її побудова має підкорятися певним принципам:

- Зеленим кольором на візуальному відображенні позначаються бажані або рекомендовані риси, а червоним – небажані або неприйнятні.
- Лаконічність - уникати зайвих елементів, «шуму», надмірного оформлення.
- Масштаб - вибір адекватних осей, пропорцій і відстаней.
- Доречно в діаграмі наводити числові дані, але якщо такий підхід перевантажує графічне подання, тоді необхідно навести ці дані у таблиці, що супроводжує візуалізацію.
- Колір та контраст - використання кольорних палітр, які не спотворюють сприйняття змін.
- Контекст та пояснення - легенди, підписи, назви осей, підказки, пояснення, що саме показано [4,6].

У наукових публікаціях особливо важливо, аби графіки були зрозумілими без додаткового пояснення - кожен елемент повинен мати чітке значення.

Для коректного застосування систем візуалізації необхідно враховувати принципи візуального дизайну: простоту, відповідність масштабу, правильний вибір палітри, контекстні пояснення. Невірно підібрана візуалізація може спотворити дані або ввести в оману.

Отже, системи візуалізації даних є невід'ємною частиною сучасного аналітичного світу. Вона робить складні цифри та факти зрозумілими і перетворює безлад інформації на графічні картинки.

Список використаних джерел:

1. Візуалізація даних: принципи, способи та корисні інструменти. URL:<https://goit.global/ua/articles/vizualizatsiia-danykh-pryntsy-py-sposoby-ta-korysni-instrumenty/> (дата звернення 28.10.2025)
2. Голомб В. В. Мержинський Є. К Петухова О. В. Аналіз переваг та недоліків застосування BI-систем у підприємницькій діяльності. *Економіка та суспільство*. Випуск 52. 2023. С. 3.
3. Інноваційні підходи до візуалізації даних у наукових статтях: від інфографіки до VR, 2024. URL:<https://www.akademprostir.com/l/innovatsijni-pidkhodi-do-vizualizatsiji-danikh-u-naukovikh-stattyakh-vid-infografiki-do-vr/> (дата звернення 29.10.2025)
4. Ткаченко О. Гуменюк М. Деякі аспекти візуалізації статистичних та наукових даних. *Цифрова платформа: інформаційні технології в соціокультурній сфері*, 2020, том 3 №2 С. 9-10.
5. Фатенок-Ткачук А. О. Януш Р. І. Гузь М. С. Візуалізація облікових даних для прийняття ефективних управлінських рішень. *Економіка та суспільство*. Випуск 62. 2024.

Анастасія РЕВЯКІНА

здобувачка вищої освіти першого (бакалаврського) рівня,
Державне некомерційне підприємство
«Державний університет
«Київський авіаційний інститут»
м. Київ,

Ірина ВАРАВА

доктор філософії, доцент,
доцент кафедри педагогіки і психології професійної освіти,
Державне некомерційне підприємство
«Державний університет
«Київський авіаційний інститут»
м. Київ

АДАПТАЦІЯ ДЕМОБІЛІЗОВАНИХ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ДО УМОВ СІМЕЙНОГО ЖИТТЯ

Адаптація демобілізованих військовослужбовців до умов сімейного життя є однією з ключових соціально-психологічних проблем сучасної України, зумовленою масштабами бойовими діями та зростанням кількості ветеранів, які повертаються до цивільного середовища. Після участі у військових операціях значна частина демобілізованих стикається з психологічними наслідками бойового стресу, ПТСР, труднощами у регуляції емоцій та відновленні звичних соціальних ролей. Це суттєво ускладнює повернення до сімейної взаємодії та нерідко призводить до конфліктів, емоційного відчуження чи порушення сімейної динаміки. Одночасно трансформації, що відбуваються в сім'ях ветеранів під час їхньої відсутності, також створюють додаткові виклики: зміну ролей, перерозподіл відповідальності, зміну способів комунікації та побутових звичок. У результаті процес реінтеграції вимагає не лише індивідуальної психологічної допомоги, але й підтримки сімейної системи. В умовах воєнного та післявоєнного суспільства ця тема набуває особливої значущості, оскільки якість адаптації демобілізованих визначає не лише їх психічне благополуччя, а й стабільність сімей, рівень соціальної згуртованості та ефективність загальнодержавних реабілітаційних програм. Саме тому дослідження механізмів, факторів і методів психологічної підтримки сімей ветеранів є надзвичайно актуальним і має важливе практичне та суспільне значення.

Адаптація демобілізованих військовослужбовців до умов сімейного життя-це є комплексний процес. Повернення з бойових дій передбачає емоційну, поведінкову та соціальну перебудову. Військовослужбовець має інтегрувати бойовий досвід у мирне життя, відновити попередні ролі та звички, адаптуватися до змінених умов у сім'ї та суспільстві. Період адаптації може тривати від кількох місяців до кількох років і залежить від індивідуальних особливостей, рівня стресу та сімейного клімату [2]. Вплив бойового стресу

та ПТСР на сімейні стосунки виражається в наслідках травматичного досвіду в таких, як підвищена напруга, дратівливість, тривожність, порушення сну, уникання, гіперзбудження і вони суттєво ускладнюють взаємодію з партнерами та дітьми. ПТСР може спричиняти емоційне відсторонення, труднощі у встановленні довірливого контакту, підвищену конфліктність. Без підтримки ці фактори гальмують успішну реінтеграцію в сімейне життя.

Також є трансформація сімейної системи під час відсутності військового. За час служби відбувається зміна ролей і функцій у родині: партнер бере на себе додаткові обов'язки, змінюється динаміка прийняття рішень та організації життя. Повернення військового може створювати рольові суперечності, конкуренцію за лідерство або відчуття втрати власного місця в сім'ї. Гнучкість сімейної системи є важливим предиктором успішної адаптації [3]. В даній ситуації має велике значення комунікація та підтримка у подоланні адаптаційних труднощів. Відкрите обговорення потреб, переживань і змін є ключовим елементом успішної реінтеграції. Партнери мають навчитися говорити про пережитий досвід, приймати тимчасові зміни в поведінці ветерана, проявляти емпатію та толерантність. Сімейна згуртованість, емоційна близькість, взаємоповага та довіра значно пришвидшують процес реадaptaції [1].

Психологічна реабілітація є необхідною частиною повернення до мирного життя. Ефективними є когнітивно-поведінкова терапія, EMDR, тілесноорієнтовані підходи, сімейна терапія та групи психологічної підтримки. Також важливими є програми ресоціалізації, консультації для сімейних пар, групи взаємодопомоги та соціальні сервіси, що допомагають реінтегруватися у цивільне життя. Необхідно зазначити, що відновлення ідентичності та переживання трансформаційного досвіду є дуже важливим, тому що демобілізовані військові часто стикаються з кризою ідентичності: втратою звичного статусу, зміною життєвих цінностей, пошуком нового сенсу після служби. Робота з життєвими цілями, відновленням значущих ролей, формуванням нових смислів та стратегії подолання допомагають стабілізувати психоемоційний стан і покращують сімейні стосунки.

Адаптація демобілізованих військовослужбовців до умов сімейного життя є складним та багаторівневим процесом, що потребує системної підтримки як з боку родини, так і держави. Основними факторами, які ускладнюють адаптацію, є наслідки бойового стресу, рольові зміни у сім'ї та труднощі у встановленні емоційного контакту. Успішна адаптація можлива за умови відкритої комунікації, психологічного супроводу, розвитку навичок саморегуляції та комплексної соціальної підтримки. Своєчасні психотерапевтичні та реабілітаційні заходи сприяють відновленню сімейної гармонії, зменшенню ризику дезадаптації та покращенню якості життя ветеранів і їхніх близьких.

Список використаних джерел

1. Bowen, M. Family Therapy in Clinical Practice. London: Jason Aronson, 2004. – P. 112–145.
2. Дроздов, О. Ю. Психологія бойового стресу. Київ: НАОУ, 2017. – С. 58–79.
3. Foa, E. B., Keane, T. M., & Friedman, M. J. Effective Treatments for PTSD. New York: Guilford Press, 2018. – P. 203–228.

Кароліна СИРОТЮК

здобувачка вищої освіти першого (бакалаврського) рівня
Волинського національного університету імені Лесі Українки
Науковий керівник: **Наталія ШУЛЬСЬКА**,
канд. філол. наук, доцент,
доцент кафедри соціальних комунікацій
Волинського національного університету імені Лесі Українки,
м. Луцьк

МЕДІАІНТЕРВ'Ю В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ: МОЖЛИВОСТІ ДЛЯ ЗБЕРЕЖЕННЯ ЛОКАЛЬНОЇ ТА КУЛЬТУРНОЇ ПАМ'ЯТІ СЕЛА

У сучасну епоху цифровізації медіаінтерв'ю набуває особливої ваги як інструмент документування локальних історій. Села України, які зазнають трансформацій через урбанізацію, міграцію і зміни соціальної структури, втрачають значну частину нематеріальної культурної спадщини – усні спогади, традиційні практики, локальні діалекти, ремесла, фольклор. А. Лягуша зазначає, що культурна пам'ять – це небо, під яким існують всі інші типи пам'яті й способи пам'ятування. Цей термін був винайдений німецьким дослідником, істориком, філософом Яном Ассманом. Він писав про два типи або два способи пам'ятування: комунікативна пам'ять – жива пам'ять, яка передається упродовж трьох або максимум чотирьох поколінь, і сама культурна пам'ять, яка може потрапити в архів і стати частиною культурної пам'яті [1]. Цифрові технології дозволяють журналістам фіксувати ці елементи у форматі відео, аудіо та текстових інтерв'ю, роблячи їх доступними для широкої аудиторії та зберігаючи їх для майбутніх поколінь. До прикладу інтернет-ресурс «Біла хата» зауважує, що цифрові медіа не тільки забезпечують збереження української культури, але й відкривають нові можливості для її розвитку. Оцифровування культурних ресурсів робить їх доступними для глобальної аудиторії, а також залучає молодь до дослідження та популяризації культури через сучасні засоби комунікації. Це дозволяє культурним проектам охоплювати ширшу аудиторію і робити історію та традиції України частиною світового культурного ландшафту [2]. Медіаінтерв'ю в такому контексті виконує не лише інформаційну чи комунікативну функцію, а й стає інструментом культурної пам'яті та соціальної взаємодії всередині локальних спільнот.

Цифровізація радикально змінила способи збору, обробки та поширення інформації. Для інтерв'ю це означає:

- доступність технологій запису (смартфони, мікрофони, штативи, стабілізатори);
- можливість публікації на різних платформах – YouTube, Facebook, Instagram, TikTok, подкастингові сервіси;

- розширення аудиторії, включаючи не лише жителів конкретного села, а й діаспору;
- можливість зберігати відео в хмарних сервісах і архівах, що забезпечує довготривалу фіксацію матеріалу;
- швидкість отримання зворотного зв'язку, що робить медіаінтерв'ю інтерактивним.

Технічна доступність знижує бар'єри входу в професію та стимулює розвиток громадянської журналістики, що особливо важливо для маленьких сіл, де традиційні медіа відсутні або представлені мінімально. Сільські громади мають унікальні культурні практики, часто невідомі за межами конкретної території. Інтерв'ю з місцевими мешканцями дає можливість зафіксувати: особисті історії про побут, дитинство, роботу, сімейні традиції; спогади старшого покоління про події, яких немає в офіційних документах (війна, голод, колективізація, переселення); фольклорні тексти: пісні, казки, приказки; опис старовинних ремесел і технологій (вишивка, ткацтво, гончарство); локальні елементи мови – говір, діалектизми, інтонації; історії про місцеві легенди, назви місцевостей.

Усе це формує «культурний код» громади, який може бути втрачений через відсутність носіїв або недостатність традиційних форм фіксації. Медіаінтерв'ю в таких випадках стає способом «зупинити час», дати можливість майбутнім поколінням почути живий голос своїх предків.

Журналіст має адаптуватися до локальної специфіки, тому існує кілька ключових принципів роботи:

1. Неформальна комунікація. Більшість мешканців села не звикли до камер і можуть хвилюватися. Важливо будувати довірливий діалог, мінімізувати офіційність.
2. Повага до цінностей співрозмовника. Теми сімейної історії, віри, війни часто є травматичними. Журналіст повинен діяти етично.
3. Контекстуалізація. Для інтерв'ю необхідно попередньо зібрати історичний і соціальний бекграунд села. Це дозволяє ставити більш точні питання.
4. Уміння слухати. Старші люди можуть говорити як повільно так і швидко, можуть відходити від теми, але саме ці відступи містять найціннішу інформацію.
5. Обережність у трактуванні. Усні історії мають суб'єктивний характер, тому журналіст повинен уникати маніпулятивних інтерпретацій.

Ці особливості визначають якість інтерв'ю та достовірність зібраного матеріалу.

Цифрові платформи виконують функцію сучасних архівів. Вони мають такі переваги:

- Доступність. Відео чи аудіо можна переглянути в будь-який момент з будь-якої точки світу.
- Низькі витрати. Архівування безкоштовне або мінімально платне (YouTube, Google Drive).
- Тривале зберігання. На відміну від касет чи дисків, цифрові файли не псуються.

- Можливість каталогізації. Створення плейлистів, тегів, описів дозволяє структурувати інтерв'ю.

- Колективне наповнення.

До архіву можуть долучатися самі жителі, надсилаючи свої відео. У результаті формується цифровий культурний архів, який може стати частиною локального музею, бібліотеки чи освітнього проєкту. Відеоформат має особливу вагу, оскільки фіксує невербальні елементи комунікації (емоції, міміку, жести); особливості мови, які у текстових інтерв'ю втрачаються; контекст середовища (домівка, подвір'я, господарство); аудіальну атмосферу – спів, шум природи, діалектну вимову.

Також відео дозволяє показати процеси: як плетуть дідуха, як печуть хліб, як виготовляють рушники, як відзначають свято. Це – жива культура, яку важко передати текстом. Тому відеоінтерв'ю є найефективнішою формою збереження локальної спадщини.

Журналіст має дбати про автентичність: подавати повні відповіді інформанта; уникати надмірного монтажу; залишати у відео природні паузи, особливо коли йдеться про спогади літніх людей; супроводжувати інтерв'ю текстовими поясненнями.

Це забезпечує достовірність і наукову цінність матеріалу. Також такі інтерв'ю зміцнюють внутрішню солідарність громади, повертають повагу до старшого покоління, стимулюють молодь цікавитися історією свого краю, сприяють популяризації села в медіапросторі та створюють позитивний імідж, що може впливати на розвиток туризму. Крім того, герої інтерв'ю часто відчують важливість своєї участі. Для багатьох людей це стає способом «залишити слід» у пам'яті села.

Список використаних джерел

1. Антон Лягуша. Що таке культурна пам'ять? *У пошуках ідентичності*: сайт. URL: <https://www.identity.org.ua/video/shcho-take-kulturna-pam-iat/>
2. Збереження української культури: роль цифрових медіа у збереженні спадщини. *Біла хата*: сайт. URL: <https://bilahata.net/zberezhennia-ukrainskoi-kultury-rol-tsyfrovykh-media-u-zberezhenni-spadshchyny/>

Анастасія ЯЦЮК

здобувачка вищої освіти першого (бакалаврського) рівня
Волинського національного університету імені Лесі Українки.

Науковий керівник: **Наталія ШУЛЬСЬКА**,

канд. філол. наук, доцент,

доцент кафедри соціальних комунікацій

Волинського національного університету імені Лесі Українки,

м. Луцьк

СУЧАСНІ ЦИФРОВІ МЕДІАПРАКТИКИ У ВИСВІТЛЕННІ РЕСТОРАННОЇ СФЕРИ: ЕВОЛЮЦІЯ ФОРМАТІВ ТА КОНТЕНТНИХ ПІДХОДІВ

Ресторанна сфера – це індустрія, успіх якої дуже залежить від ефективності комунікації зі споживачем. Наразі соціальні мережі та цифрові медіа виступають ключовим інструментом, трансформуючи традиційні підходи до маркетингу та PR. Репутація бренду будується на довірі, велику роль у цьому відіграє контент: споживачі дедалі більше розрізняють рекламні повідомлення закладів, оплачені огляди інфлюенсерів та незалежну журналістську критику, що вимагає прозорості. Необхідність дослідження сучасних цифрових медіапрактик у ресторанній сфері обумовлена постійним розвитком даної сфери, запитів аудиторії та появою нових форматів, які впливають на імідж закладу та його ефективність.

Дослідження показало, що сучасні цифрові медіапрактики у висвітленні ресторанної індустрії швидко розвиваються і еволюціонували від рецептурних матеріалів у ЗМІ та традиційної реклами до мультимедійного контенту у соціальних мережах та корисних журналістських матеріалів, відбувається зосередження на залученні аудиторії та формуванню емоційного зв'язку. Раніше висвітлення харчової сфери у традиційних медіа було обмежене гастрономічною публіцистикою та рецептурними матеріалами, що зосереджувалися на кулінарних процесах, а не на бізнес-аспекті чи споживчому досвіді. Найбільша зміна у гастрономічній журналістиці полягає в тому, що коли ми читаємо про їжу зараз, то читаємо також про людей. Бабусі, шеф-кухарі, фермери, пекарі, ідеалісти – люди, що мають пристрасть до їжі. Журналістика про харчування стала оповідною [1].

Ресторанна журналістика за появою нових течій і закладів, не кажучи вже про сезонні меню у наявних ресторанах, поки що не встигає. Хоча, якщо є заклади, про які говорить усе місто чи навіть країна, то новинки у них мали би висвітлюватися не згірш, ніж перехід депутата до іншої фракції [2].

На початковому етапі домінував естетичний контент на платформах, таких як Instagram, де основою були професійні фотографії, які вимагали високих стандартів візуального оформлення. Сучасний етап акцентує увагу на автентичності, якості та ідеї, замість ідеальної картинки. Якщо Instagram створював зовнішній, привабливий фасад, то, наприклад, в TikTok за часту популяризують життя кухні та закладу в

цілому, гумор, особисті історії команди, що підвищує відчуття близькості до бренду. Сучасні медіапрактики часто використовують гібридні формати, які поєднують всі ці елементи.

Журналістські жанри, що висвітлюють ресторанну індустрію, значно еволюціонували, ставши більш глибокими та багатограними. Основна функція лишилася незмінною – об'єктивна оцінка. Акцент зміщується на комплексний аналіз не лише якості кухні, але й дотримання стандартів обслуговування, ідеї та соціальної відповідальності закладу. Рецензія стає інструментом публічного контролю. Журналісти висвітлюють не просто смак страв, а контекст індустрії. Ці матеріали створюють експертний контент, необхідний для прийняття рішень як бізнесом, так і гостями. Популярними є створення матеріалів про шеф-кухарів та власників, що висвітлюють їхню філософію. Ці матеріали, на відміну від маркетингового сторітеллінгу, зберігають критичну дистанцію, висвітлюючи не лише успіхи, але й виклики галузі.

Також заклади активно використовують власні канали для емоційної залученості користувача. Часто концентруються на філософії бренду та місії – історії заснування, унікальності концепції та цінностях, що стоять за продуктом. Демонстрація внутрішніх процесів слугує не лише розвагою, але й інструментом трансляції цінностей безпеки та якості. Це пряма відповідь на запит аудиторії щодо прозорості. Активне представлення команди і їхніх історій успіху ефективно знижує комунікаційну дистанцію та формує лояльність, перетворюючи заклад на спільноту.

Довіра до контенту дедалі більше зміщується від традиційних медіа до лідерів думок – інфлюенсерів та відгуків самих споживачів. Це розглядається як форма нативної реклами, проте викликає сумніви щодо об'єктивності. Ресторани активно використовують для заохочення поширення медіаконтенту спеціальні фотозони, геотеги, щоб через відмітки в соціальних мережах залучити більше гостей. У цифрову епоху репутація формується на агрегаторах відгуків та у коментарях соціальних мереж. Оперативна та аргументована реакція на негативні відгуки, що є частиною публічної комунікації. Важливим є візуальний контент фото- та відеоматеріали, які додають користувачі, оскільки це впливає на рівень довіри у споживачів. Наприклад, в липні 2026 року у закладі «Китайський привіт», що знаходиться у Львові постраждало 188 людей через масове отруєння. Причиною недуги стала сальмонела. Власник закладу Михайло Кацурін одразу оприлюднив пост в Instagram, де правдиво розповів, що трапилось, не намагався виправдати ситуацію і написав подальший план дій. В результаті вони тимчасово закрили заклад для ретельної перевірки, змінили постачальника яєць і по можливості замінили інгредієнт на пастеризовані яєчні суміші, впровадили систему управління безпекою харчових продуктів та компенсували гостям завдані труднощі. Реакція людей не змусила довго чекати, і більшість коментаторів підтримали ресторатора. Ця ситуація показує, як прозорість зі споживачем допомагає зменшити репутаційні втрати під час неприємностей та залишити довірливі відносини [3].

Отже, сучасні цифрові медіапрактики у висвітленні ресторанної сфери характеризуються переходом від односторонньої реклами до якісного журналістсько-маркетингового контенту. Успішна стратегія вимагає постійної адаптації до змін алгоритмів платформ та усвідомлення етичної відповідальності за достовірність інформації.

Список використаних джерел

1. Pauliina Siniauer Food Journalism: Ethics, Investigations And Stories – Pauliina Siniauer. European Journalism Observatory. 06.04.2015 URL: <https://en.ejo.ch/specialist-journalism/food-journalism-ethics-investigations-and-stories>
2. Власюк О. Новинки у ресторанах мали би висвітлюватися не гірше, ніж перехід депутата до іншої фракції. *Media Lab*. 09.11.2016 URL: <https://medialab.online/news/novy-nky-u-restoranh-maly-by-vy-svitlyuvaty-sya-ne-zgirsh-nizh-perehid-deputata-do-inshoyi-fraktsiyi/>
3. Кацурін М. Я отруївся у власному ресторані. Допис в Instagram 16.07.2025 URL: <https://www.instagram.com/p/DMKy2-UsGSo/>

